

T.C. TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**METİN DIŞI OKUMALARDA YÜREKDEDE İLE PADİŞAH
KİTABINDAN DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA
YARARLANMA**

Elvan DOĞAN

**TOKAT
Ekim, 2018**

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**METİN DIŞI OKUMALARDA YÜREKDEDE İLE PADİŞAH
KİTABINDAN DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA
YARARLANMA**

Elvan DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Adem İŞCAN

TOKAT

Ekim, 2018

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Lisansüstü Tez Çalışması Etik Sözleşmesi

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplandığını, hazırlandığı ve raporlaştırıldığını, iş bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programından taradığımı bana ait olmayan tüm bilgi, veri, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

26/10/2018

Elvan DOĞAN

Jüri İmza Sayfası

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elvan DOĞAN'ın *Metin Dışı Okumalarda Yürekdede ile Padişah Kitabından Değerler Eğitimi Bağlamında Yararlanma* adlı çalışması 28/09/2018 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Hikmet YILMAZ

.....

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Adem İŞCAN

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İzzet ŞEREF

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../201..

.....
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Günlük hayatta hemen herkesin birşeylerden şikayetçi olduğunu görmek mümkündür. Kimisi hakkının yendiğinden, kimisi otobüsteki gençlerin kimseye yer vermediğinden, kimisi yenmeden atılan ekmekten şikayet eder. Oysa Türk kültüründe büyüğe saygı, küçüğe sevgi, adaletli davranma, kimsenin hakkını yememe, israfa kaçmama gibi pek çok değer mevcuttur. Ama bu mevcut değerlere rağmen hala aykırı davranışlar görülüyor ve şikayetler uluorta yerde dillendiriliyorsa bu değerler iyi öğretilmemiş demektir. Milli Eğitim Bakanlığı da bu durumu fark ederek bozulmanın önüne geçmek ve sahip olunan sosyal, dini ve evrensel kuralları öğretmek için son yıllarda büyük bir çaba içerisine girdi. Bunun için yönetmenlikler geliştirdi, ders programları hazırladı ve kitaplar ürettirdi. Artık ders müfredatları belirli değerlerin öğretimi esasına dayanmaktadır. Bunlardan ilk akla gelenlerden bazıları şunlardır: adalet, sevgi, saygı, vatanseverlik, dürüstlük vb. Akademik araştırmaların ve Milli Eğitim Bakanlığının paydaşlarının kurumun bu çabasını desteklemesi gerekmektedir. Örneğin hedef değerlerin öğretimi için materyal üretmek, değerlerin öğretimi için yeni yöntem ve teknikler geliştirmek, öğrenmeyi hayat boyuna taşımak ve hayatla ilişkilendirmek bu yardımların başlıcalarıdır. Bu çalışmada da amaç ders kitaplarında öğretilen değerlerin pekiştirilmesini sağlayacak yeni okuma metinlerinin hazırlanmasıdır. Bunun için bir ana kaynak belirlenmiştir. Bu ana kaynak 100 Temel Eser arasında gösterilen Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı eseridir. Bu eser kök değerler ölçüsünde incelenmiş ve öğrencilerin okul dışı öğrenmelerini pekiştirecek şekilde okuma yapmaları için sınıflandırılmıştır.

Okuyanlar ilk bölümde kısa bir girişten sonra araştırmaya dair amaç, önem, sayılı ve sınırlılıkları görecektir. İkinci bölümde Değer, Değerler Eğitimi, Türkçe Eğitiminde Başlıca Değerler gibi konulara ait bilgilerle karşılaşacaklardır. Üçüncü bölüm ise araştırma yöntem ve tekniklerine ayrılmıştır. Dördüncü bölüm ise öğrencilerin ve öğretmenlerin istifade edebilecekleri kısımdır. Burada Zarifoğlu'nun kitabı tematik bir incelemeye tabi tutularak kök değerlere göre tasnif edilmiştir. Tartışma bölümünde benzer çalışmalara değinilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ve bunlara ait yorumlara yer verilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde iki yıl boyunca değerli bilgilerini benimle paylaőan, bir abi, dost, rehber olarak daima yanımda olan değerli hocam, danıőmanım Prof. Dr. Adem İŞCAN' a, yoğun çalışmalarım sırasında sabır gősterip ve gerektiğinde yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Sami BASKIN'a, sevgili eőime ve benimle geçirecekleri zamandan fedakarlık edip çalıőmama izin verdikleri için canım kızlarıma, benim bu gőnlere gelmemin yegane sebebi olan anneme ve babama sonsuz teőekkürlerimi sunuyorum.

Elvan DOğAN

ÖZET

METİN DIŞI OKUMALARDA YÜREKDEDE İLE PADİŞAH KİTABINDAN DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA YARARLANMA

Doğan, Elvan

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler EĞitimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Adem İŞcan

Ekim 2018, vi + 92 sayfa

Dünyada bilgi teknolojileri, iletişim ve ulaşım hızla gelişirken yüzyıllardır birikerek gelen gelenek ve göreneklerde, sahip olunan ulusal değerlerde bir aşınma, evrensel durumların baskısına maruz kalma, istenilenin aksine bir değişme yaşanmaktadır. Aynı zamanda hem ulusal hem de evrensel değerlerin normlarının belirlenmemesi, öğretilmemesi ve insanî değerlerin kaybolması sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Yani maddi kültür ürünleri artarken manevi kültür ürünlerinde azalma ve doğal olarak kültür terazisinde bir dengesizlik oluşması sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Maddi kültür ile manevi kültür arasındaki bu uçurumun oluştuğunu görenler eğitim yoluyla farkın kapatılması ve tekrar eski duyguların yeŐertilmesi için programlar üretmişlerdir. Bu programlara da değerler eğitimi adı vermiştir. *Dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, vatanseverlik* gibi aslında ailede ve kendiliğinden gelişen duygular yakın zaman dilimi içinde okullarda öğretilmeye başlanmıştır. Artık günümüzde okul hayatı, sırf bilgi aktarımının gerçekleşmesinden ziyade bilgiyle değerlerin harmanlandığı, öğretimle eğitimin kaynaştırıldığı bir süreç olarak tasarlanmaktadır. Dil ve kültür ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda dil eğitimi, değerler eğitimi açısından oldukça önemli hale gelmektedir. Zira öğrencilere önerilen her metin, öğretilen her bir kelime kültürel bir kodun izlerini taşımaktadır. Bu yüzden dil eğitiminde kullanılan metinler sadece kelime öğretimi veya bir dil becerisinin geliştirilmesi için seçilmemelidir. Bu metinler dil eğitimini gerçekleştirirken aynı zamanda değerleri de öğretmelidir. 2005 yılından itibaren yürürlüğe giren tematik eğitim de bu anlayıŐa uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Temaların adları bile incelendiğinde bu durum açıkça gözlemlenebilir. Örneğin *Atatürk* teması Türk büyüklerini ve tarihini, *Birey ve Toplum* teması gelenek ve görenekleri, *Değerlerimiz* teması mühim durum ya da olguları, *Güzel Ülke Türkiye* teması vatanseverliği, *Millî Kültür* teması maddi ve manevi üretimlerimizi, *Sevgi* teması canlı ve

cansız varlıklara karşı merhametli ve empati yaparak davranmayı öğretmek üzerine kuruludur. Ancak bu duygu ve durumları okul sıralarında okutulan kitaplarla gerçekleştirmek ya çok zordur ya da çok sınırlıdır. Bunlar okul dışında desteklenmesi gereken öğrenmelerdir. Bu destek ailede, sokakta büyükler aracılığıyla yapılabilir. Ancak bu denetimsiz ve gelişimi güzel öğrenmelere neden olabilir. Bunu engellemek ve eğitimin öngördüğü biçimde ilerlemek için öğrencilere okulda öğrendikleri değerler doğrultusunda hazırlanmış metinleri okumaları tavsiye edilmeli ve bu okumalar takip edilmelidir. Böylece kendini ifade edebilen, güzel konuşabilen, kendine güvenen kişiler yetiştirmeyi amaçlayan Türkçe dersi hem bu amaçlarına hem de Milli Eğitim Bakanlığının öngördüğü değerlerin öğretimine hizmet etmiş olur. Öğrenciler hem okuma yoluyla sahip oldukları söz dağarcığını zenginleştirirler hem de yeni bilgileri/değerleri bazen örtük bazen de bilinçli olarak öğrenirler.

Değerler eğitimi açısından hem okuldaki dersler esnasında hem de okulda öğrenilenin pekiştirilmesi sürecinde kullanılacak metinlerden birisi de Yürekdede ile Padişah adlı çocuk kitabıdır. Kitap, “Bir varmış bir yokmuş.” cümlesiyle başlar. Eşğini kaybeden Yürekdede, pazardan küçük deve satın alır. Her yıl çıktıkları yaylaya gitmek üzere hanımı Ayşe Nine ile yola çıkarlar. Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler. Konakladıkları yerde atlılar çıkar karşlarına. Onları doyurmak için “bir güzel söz, bir sevgiye“ aldığı deveciğini keser Yürekdede. Padişahın atlıların arasında olduğunu farkedemezler. Bu kafilede en saygı gösterilen (padişah) kişi Dede'nin Cuma günü şehrin camisinde Padişah'a dileğini bildirmesini söyler. Karanlık basmadan teşekkür ederek ayrılırlar. Cuma günü şehrin camisinde hütbeyi dinleyen Dede, birşey dilerse Allah'tan dilemesi gerektiğini anlar ve padişahla görüşmeden döner. Dönüş yolunda başına gelenlerin anlatıldığı bu ilk metin aynı zamanda kitaptaki ilk hikayedir. Bunu, Hz. Süleyman'la Kirpi ve Köyümüze Yağdı Karlar hikayeleri izlemektedir. Bu masalsı hikayeler adalet, aç gözlü olmama, konukseverlik, vatanperverlik, empati kurma, büyüğe hürmet gibi temel değerlerimizi metnin bazen arka planında bazen de göstere göstere dile getirilmesine öğretilmesine yardımcı olabilecek niteliktedir. Bu çalışma, kitabın hangi parçalarının hangi değerlerin eğitiminde kullanılabileceğine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: değerler eğitimi, Cahit Zarifoğlu, Yürekdede ile Padişah

ABSTRACT

EXCEPT FOR THE CONTEXT, UTILIZATION ON THE CONTEXT OF EDUCATION
OF VALUES FROM THE BOOK OF YÜREKDEDE WITH PADIŞAH

Master Thesis, Turkish and Social Sciences Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Adem İşcan

October 2018, vi + 92 pages

While information technologies communication and transportation are developing instantly in the world, there is erosion in traditions improving centuries in national values. There is an exposition to pressure of universal stations. It is exposed to a variation that is not expected. Problems are also come across: national and universal norms of values are not determined and taught. Values of humanity lost. While materialistic culture values are increasing, moral culture values are decreasing; naturally balance of culture loses its possessions. Those who are aware of the cliff between materialistic and moral culture put forward programs to decrease the variation via education. And they also put forward programs to liven up old emotions. These programs re called as ‘education of values’. Values like friendship , honesty, patience , love, patriotism that exist spontaneously have been started to be taught in schools recently . From now on school life is designed as a place that information and values are blended. From this point of view schools don’t give just information. When we consider the relationship between language and culture, language education is important for education of values. All texts and words taught to the children contain the prints of cultural codes. So the texts used in language teaching shouldn’t be chosen for just teaching a word or teaching to develop language ability. While the texts give the language education they should also teach the values. Thematic education become valid since 2005 is carried to according to this method When we consider the names of the themes we can observe the mentioned principle. For example the unit of ATATÜRK teaches Turkish history and Turkish people .the unit ‘individual and community ‘teaches traditions , the unit of values teaches important stations and facts, the unit ‘ beautiful country Turkey ‘teaches patriotism, the unit ‘national culture’ teaches materialistic and moral crops. The ‘love’ unit teaches to act emphatically and mercifully .But it is difficult to teach these emotions with the books distributed in schools . they should also be supported in real life .It can be true in the family with the help of family members .But it can cause spontaneous learning’s . To avoid spontaneous learning we

should advise students to read the texts prepared with the aim of mentioned values. Thus Turkish lesson aiming to teach self-confident students, aiming to teach students expressing themselves can be taught both according to purposes above and according to values that Ministry of education follows. Students can both increase their word capacity by reading and can learn new information and values consciously and spontaneously.

The book 'Yürekdede and Padişah' contains the texts of education of values. With the help of the book students can improve their leanings acquired in schools. Book starts with the sentence 'bir varmış bir yokmuş'. Yürekdede loses his donkey and buys a camel. Every year he goes their village with his wife 'Ayşe Nine'. They see brigands there he cuts his camel to satisfy the brigands. he and his wife aren't aware of the Padişah among the brigands . Padişah says him that he should say his wish to the padişah in the mosque on Friday. But he doesn't want to say his wish on Friday because he believes that only god can give what people want. This is the first story in the book. Hz. Süleymanla Kirpi and Köyümüze Yağdı Karlar follow the rest. These stories contain the values like justice , not being greedy , hospitality , patriotism, empathy .

This work is focused on which parts of book can be used for the education of mentioned values.

Keywords: education of values , Cahit Zarifoğlu , Yürekdede

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
BÖLÜM I:	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Önemi	4
Sayıtlar	4
Sınırlılıklar	4
BÖLÜM II	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler	9
Türkçe Dersindeki Temalar ve Konu Önerileri.....	15
Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi İlişkisi.....	16
Metin Dışı Okumalar	18
Cahit Zarifoğlu	19
Yürekdede ile Padişah	21
BÖLÜM III	23
YÖNTEM	23
Araştırma Modeli.....	23
Evren ve Örneklem	23
Ölçme Araçları	23
Veri Toplama Süreci.....	23
BÖLÜM IV	25
BULGULAR	25
Yürekdede ve Padişah Kitabında Değerler	25
1-Adalet.....	25
2- Dostluk.....	28
3- Dürüstlük	31
4- Öz denetim	39
5-Sabır	51
6- Saygı	53

7-Sevgi	58
8- Sorumluluk.....	67
9-Vatanseverlik	69
10- Yardımseverlik.....	71
BÖLÜM V.....	76
TARTIŞMA.....	76
BÖLÜM VI	85
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87

BÖLÜM I:

GİRİŞ

Dünyada bilgi teknolojileri, iletişim ve ulaşım hızla gelişirken yüzyıllardır birikerek gelen gelenek ve göreneklerde, sahip olunan ulusal değerlerde bir aşınma, evrensel olanların baskısına maruz kalma ve olumsuz yönde bir değişme yaşanmaktadır. Aynı zamanda hem ulusal hem de evrensel değerlerin normlarının belirlenmemesi, öğretilmemesi ve insanî değerlerin kaybolması sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Hökeleki (2010, s. 6) değerlerdeki bu aşınmanın göstergelerinden bazılarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Aile mahremiyeti ve kutsallığı zedelenmiş, namus ve iffet anlayışı güç kaybetmiştir.
- Yaygın bir bencillik ve kişisel çıkar diğer amaçların önüne geçmiştir.
- Maddiyatın artan önemine paralel olarak, bu amaca ulaşmada her yol mübah olarak görülmeye başlanmıştır.
- Yolsuzluk, rüşvet, sahtekârlık gibi davranışlar ayıplanır olmaktan çıkmış, neredeyse “beceriklilik” ve “iş bilirlilik” olarak görülmeye başlanmıştır.
- Toplumun temel kurumlarına olan güven azalmıştır.
- Bireylerin birbirlerine güvenmemesi, yaygın bir toplumsal güvensizlik duygusu ve tutumu gelişmiştir.

Bütün bu gelişmelerin temelinde eğitimin eksik verilmesinin payı büyüktür. Her birey için eğitim önce ailede başlar. Dolayısıyla söz konusu değerlerin eğitimi de aile çevresinde başlar ve ardından toplum içinde gelişerek şekillenir. Çocuk aile içinde bulunan bireyleri örnek alır. Bu da onun karakterinin temellerini oluşturmaktadır. Model seçilen kişi dürüst, ahlaklı ise çocuk da o şekilde yetişir. Eğer bir birey okul çağına geldiğinde yalan söylüyor, büyüklerine saygı göstermiyor, etrafına zarar veriyorsa aile kendi üzerine düşen sorumluluğu tam olarak yerine getirememiştir. Zira okullarda verilen eğitimle birey, toplumsallaşarak doğruyu ve yanlış ayırt etmeyi öğrenir. Ama temelde bunların hepsinin alta yapısını ailede edinmiş olur. Okul bunları geliştirir. Burada oluşan açığın farkına varan Milli Eğitim Bakanlığı ailerin de yükünü üstlenerek okul hayatını değerler eğitimi üzerine inşa etmiştir. Bu değerler eğitimi, bireysel kimliğe yeni kazanımlar sağlar, kurumsal kimliğe anlam kazandırır ve insanın önemini öne çıkarır. Bu eğitimle karakterli, ahlak sahibi, dürüst

bireyler yetiştirilmek istenir (Çağlayan, 2006, s. 92).

Aile oluşumundan başlayıp millet oluşumuna kadar giden süreçte sorumluluk sahibi her fert hem şahsında hem de yetişen kuşakta, değerlerinin mevcudiyetini görmek ister. Toplumun ruhunu oluşturan değerler, geleceğe aktarıldığı müddetçe, tarih sahnesindeki toplumsal zincirin halkaları birbirleri ile kenetlenmiş vaziyette şekillenir. Aksi, çözülmeyi ve dağılmayı hızlandıracaktır.

Bir toplum değerlerinden yoksunlaştırılmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Değerler, bir toplumun varlığı ve yokluğu üzerinde bu derece tesirli konumdadır (Şen, 2007, s. 15). Hartman, “Değerlerden sıyrılmış, kutsallığını yitirmiş bir dünyada yaşamaya kimse katlanamaz” demektedir (Akbaş, 2008, s. 20). Eğitim, öncelikle erdemli, ahlaklı, ideal insan yetiştirmeyi hedefleyen bir süreçtir. Fakat insanların maddi farklılaşmalara kolay uyum sağlaması, bunun aksine toplumsal ve psikolojik dönüşümlere uyum sağlamada aynı oranda başarılı olamayışı değer eğitiminin önemini de arttırmaktadır. Değer eğitimi, değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmalarını öngörmektedir (Doğan, 2004, s. 630). Bu hazırlık safhasında, dil-kültür ve eğitim ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda Türkçe dersi oldukça önemli hale gelmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı ile basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan, kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade eden; eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünen, millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleşebilmesi için de program, öğrencilerin sözlü iletişim, okuma ve yazma öğrenme alanlarındaki kazanımlarla farklı türlerden metinler üzerinde çalışmalar yaparak anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve sentezleme becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır. Bu yüzden ders kitapları, temalara uygun farklı türden metinlerle (hikâye, şiir, masal, tiyatro vb.) donatılmıştır. Ancak bu metinlerle yetinmemek ve okul ortamındaki öğrenmeleri okul dışı ortamlarla ve metinlerle desteklemek gerekir. Zira öğrenme okul ile sınırlandırılmalıdır (Baskın ve Bozlukluoğlu Arslan, 2016, s. 25). Bu sınırı aşacak okumalar yapılmalıdır. Okulda öğretilen, okutulan metinler dışında kalan okumalara bu çalışmada metin dışı okumalara adı verilmiştir.

Problem Durumu

Değerler eğitimi son zamanlarda sıkça gündemde olan, gerek sosyal bilimlerin gerekse eğitim bilimlerinin ilgi alanına giren, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde hayati

öneme sahip bir öğrenme alanıdır. Bu önemin ortaya çıkmasında en temel faktörden biri hiç şüphesiz günümüzdeki birçok problemin değerler eğitimindeki eksikliklerden kaynaklandığının düşünülmesidir. Bu düşünce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da benimsendiği için bakanlık başta ders müfredatları olmak üzere çeşitli değişiklikler yapmıştır. Amaç, tüm öğrencilerin Türk gelenek ve göreneklerine uygun milli değerlerle ve evrensel kabullerle donatılmasıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitimin gerçekleşmesine aracılık edecek araçlardan birinin bu değerleri içeren kitaplar olduğunu düşünmüş ve bu eserleri 100 Temel Eser adı ile öğrencilere okul dışı okumalar yapmaları için tavsiye edilmesini istemiştir. Tavsiye edilen 100 Temel Eser'den biri de *Yürekdede ile Padişah*'tır. Yürekdede ile Padişah, Cahit Zarifoğlu'nun "aç gözlü olmamak, yardımseverlik, misafirperverlik, güzel ahlaklı olmak, inanç ve itikat, merhamet, dostluk, paylaşmak, helal kazanç, yokluğa isyan etmemek ve elindeki ile yetinebilmek" gibi insana ve Türk yaşam biçimine dair değerlerin işlendiği bir eserdir. Cahit Zarifoğlu'nun çocuk kitapları, öğretici ve eğitici nitelikte olduklarından Türkçe eğitimini destekleyici, pekiştirici ve dikkat çekicidirler. Bu yüzden değerler eğitiminde kullanılması, altı çizilmek istenen değer kavramını öğretmeyi kolaylaştırıcı niteliktedir. Ancak şimdiye kadar bu eserlerden nasıl yararlanılabileceği üzerine herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırma "Yürekdede ile Padişah eserinde hangi değerler ön plana çıkmaktadır?" sorusundan ziyade "Değerler eğitimi çerçevesinde Yürekdede ile Padişah eserinden okuma eğitiminde ve okul dışı okumalarda nasıl yararlanılabilir?" problem cümlesi üzerine kurulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada ortaokul Türkçe eğitiminde öğretilmesi planlanan değerlerin alternatif yazınsal metinlerden yararlanmak suretiyle metin dışı okumalar ve etkinliklerle kazandırılması amaçlanmaktadır.

İnsanların davranışlarını yönlendiren temel ölçütlerin başında değerler gelmektedir. Tüm milletler, fertleri arasındaki bütünlüğü devam ettirmek, birlik ve beraberliği sağlamak ister. Birlik ve beraberliğin sağlanmasında toplumsal inanışlar, adet, gelenek ve görenekler kısacası o millete ait tüm ortak oluşum ürünleri bütünlüştürücü bir rol üstlenir. Bu nedenle her toplum birlik ve beraberliğin tesisi için bu değerlerini fertlerine aktarmak için uğraş verir. Ahlak, barış, alçakgönüllülük, onurluluk, paylaşımcı olma, vefalılık, cömertlik gibi değerlere sahip bireylerin ve özdenetimleri güçlü, analiz ve sentez yapabilen, topluma yön verebilen sağlam karakterli nesillerin yetiştirilmesi amaçlanır. Bunun için de çeşitli alternatif

yollar kullanırlar. Bu yolların en ulaşılabilir, maliyeti en az, okuyanların da dil estetik ve zevkinin kazanabilmesini sağlayan edebi eserleri kullanmaktır. Bu çalışma edebi eserlerin değerler eğitiminde nasıl kullanılabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Önce temel (kök) değerler gösterilmiş, sonra bu değerlerin öğretimi için kitaptan alınmış örnek okuma metinleri hazırlanarak sunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi, okullarda verilmek istenen değerler eğitimine alternatif öğrenme araçları göstermektedir. Öğrenmenin önemli bir kısmının okuma yoluyla gerçekleştiği kabul edilirse okuma metinlerinin hedef öğrenmeler doğrultusunda tasnif edilmesi ve yapılacak okuma çalışması doğrultusunda öğrencilere sunulması oldukça önemlidir. Bu çalışmada Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı kitabı değerler eğitimi açısından incelenmiş, hangi değerlerin öğretiminde kullanılabilmesi gösterilmiş ve öğretmenlerin, velilerin ya da öğrencilerin yararlanabileceği metinler diğerlerinden ayrılarak gösterilmiştir.

Sayıtlar

Milli Eğitim Bakanlığının okuma becerisinin geliştirilmesi ve hedef değerlerin kazandırılması için öğrencilere önerdiği 100 Temel Eser bulunmaktadır. Bu eserlerden birisinin (Cahit Zarifoğlu - Yürekdede ile Padişah) örnek olarak ele alınıp incelenmesi diğerlerinin de benzer biçimde değerler eğitiminde kullanılabilmesi için yeterli sayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı eseri ile sınırlanmıştır. Bu eserin kök değerlerin eğitimi çerçevesinde yapılacak okul dışı okuma çalışmalarında nasıl kullanılabilmesi araştırılmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Değer, Türk Dil Kurumu'na göre şu anlamlara sahiptir:

- Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
- Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valor.
- Üstün nitelik, meziyet, kıymet.
- Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
- Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
- Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı.
- Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (TDK, Türkçe Güncel Sözlük).

Bu çalışmada üzerinde durulan durum, madde girdisi olarak en son yazılan tanımda belirtilmiş olan “*Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü*”dür. Bu tanım aynı kurumun Halk Bilimi Sözlüğü'nde “*Halkın, kendi yarattığı ya da benimsediği kültür ürün ve olaylarından her birine biçtiği değer. bk. törensel değer, toplumsal değer, açık değer, kapalı değer. krş. değer değişimi*” olarak tanımlanmıştır.

Değer kavramını, sosyal bilimlere kazandıran kişi Znaniecki'dir. Znaniecki, bu kavramı *istenilen ve toplum tarafından beklenen davranışlar için bir ölçü birimi* olarak kullanmıştır (Bilgin, 1995, s. 83). Ölçü olma durumuna atıfta bulunanlardan biri de Köknel'dir. Köknel'e (2007, s.17) göre değer, “somut ya da soyut kavramların önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü birimidir; canlı ve cansız varlıkların, olayların, olguların durumunu, önemini anlatan bir kelimedir”.

Değeri inanç olarak gören ve tanımlayan bilim insanları vardır. Örneğin Güngör (1993), “değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır. Özellikle ahlâkî davranış konusunda değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, çeşitli istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir kriter demektir” (27-28) tanımında bulunmuştur. Aynı düşünce Rokeach'te de vardır. Rokeach'e (1973) göre “kişisel ya da toplumsal olarak zıt ya da farklı bir davranış biçimi veya yaşam amacına karşı

tercih edilen, belirli bir davranış biçimi ya da yaşam amacı şeklindeki kalıcı bir inançtır”(akt. Bilgin, 1995, s. 83). Yine Hökelekli’ye göre (2006) değer; ne tür davranışların iyi ve güzel, ne tür davranışların da böyle olmadığına dair inanç ve kabullenişlerdir.

Değer kavramını, ölçü, duyarlılık, inanç, kabulleniş gibi kavramlarla anlatanların yanında onu önem yüklemek olarak görenler vardır. Dönmez’e göre, değerler bireyin yaşamındaki farklı etmenlere yüklediği önemlerdir (Dönmez, 2011, s. 4). Bu yüzden değer, toplumların yaşamlarını ve tercihlerini yönlendiren bir kavramdır. Yani davranışları yönlendirir, onlara kaynaklık eder ve kişinin tercihlerinde baskın rolü oynarlar. Bu etkiyi Yaman (2012, s. 17-18.) *duyarlılık* olarak adlandırmış ve değeri “bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır. İnsanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlar” biçiminde tanımlamıştır.

Değerler Eğitimi: Bacanlı’ya göre değer, Türkçe’de değmek fiilinden türemiştir. Değmek fiili de Türkçe Sözlük’te “istenilen yere düşmek, rast gelmek, isabet etmek; eşdeğerde olmak; zevk veren şeyler hoş gitmek; karşılık olmak; değerinde olmak; ulaşmak, erişmek; aralık kalmayınca kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek; herhangi bir nitelikte olmak” olarak tanımlanmaktadır (Bacanlı, 2011, s. 18). Bunu, işlevselliği açısından sosyal yapıyı etkileyebilen durum ya da yaşantıların, yeni nesillere programlı bir şekilde aktarılması, onlara değdirilmesi olarak da okumak mümkündür. Bu, ailede, sokakta veya okulda gerçekleşebilecek bir öğrenme durumudur. Ancak, okulların bu öğrenme durumunda çok önemli bir yeri vardır. İstenilenin planlı bir şekilde aktarılması ve eksik parçaların tamamlanması gibi işlevleri vardır. Bu yüzden dünya genelinde değerler eğitimi okullar aracılığıyla planlı olarak yürütülmektedir. Okullardaki bu eğitimin temeli 1920’li yıllarda Amerika’da karakter eğitimine dayandırılrsa da Doğu dünyasında yapılan eğitimlerde Batı’nın kök değerler olarak adlandırdığı tüm değerler örtük veya açıktan öğretilmektedir. Batı’da bu eğitimin gerekliliği ve hızlandırılması 1970’li yılların ortalarından itibaren. 1990’lı yıllarda ise toplumsal ve ahlaki değerlere verilen önem azalırken, bireysel uyum değerleri ön plana çıkmıştır. Bu dönem sonrası ortaya çıkan toplumsal sorunlar değerler ve ahlak eğitimi tekrar gündeme getirmiştir. Aileler, eğitimciler ve toplum liderleri bu olumsuz gelişmeler karşısında okullarda ahlak ve değerler eğitimi tekrar vurgulamaya başlamışlardır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008, s 73).

Okullardaki değerler eğitimi öncelikle öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik kazanmalarına odaklanmalıdır. Sonra “her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak”, hem de “iyi insan”, “iyi

vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmeye odaklanmalıdır (Aydın, 2010). Tüm bu durumlar, dil eğitimi ve doğal olarak Türkçe dersleri ile yakından ilgilidir. Çünkü Türkçe dersleri öğrencilerin kendini ifade edebilen, güzel konuşabilen, kendine güvenen kişiler yetiştirmeyi amaçlar. Bunu da genellikle okuma metinleri aracılığıyla gerçekleştirir. Öğrenciler hem okuma yoluyla sahip oldukları söz dağarcığını zenginleştirirler hem de yeni bilgileri bazen örtük bazen de bilinçli olarak öğrenirler. Bu yüzden ders kitaplarındaki metinler ve bu metinler dışında önerilen okuma metinleri, değerler eğitiminin gerçekleştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında Başol’un (2016) aktardığına göre Bridge (2003, s. 50-63), değerler eğitimi sürecinde dikkat edilmesi gereken ilkeleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Sevecenlik, dürüstlük, adalet gibi temel etik değerler kişilik eğitimin temelini oluşturmaktadır.
- Etkili bir kişilik eğitimi programı; düşünsel, duygusal ve davranışsal ahlâki yaşamı bütün yönleriyle birlikte kapsamalıdır. Çünkü iyi kişilik, değerleri anlamak, düşünmek ve bu yönde davranmakla gelişir.
- Etik kişilik eğitimi bütünü kapsayan bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Evin ve okulun bütün imkânları kişilik eğitimi için kullanılmalıdır.
- Okul ve aile, düşünceli ve sevecen bir topluluk modeli olmalıdır. Böyle bir ortam iyi insan olmaya istek duyulmasını sağlar. Okuldaki ve evdeki günlük yaşam, koridorlar, oyun alanları, okul otobüsleri gibi ortamlar sorumluluk, iyi kalplilik gibi temel değerleri iletebilir.
- Çocuklar etik kuralları uygulayabilecekleri olanaklara gereksinim duyar. Bu yüzden çocuklara adalet, sorumluluk gibi kavramları uygulayabilecekleri ortamlar sağlanmalıdır.
- Oluşturulan akademik müfredatlar tüm öğrencileri önemseyecek ve hepsinin başarılı olmasına yardımcı olacak biçimde düzenlenmelidir.
- Okul ve ailelerin temel değerlere bağlı bir iç disiplin anlayışı geliştirmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca okul ve aileler, çocuklara baskı yapmaktan ve ceza vermekten kaçınmalıdır.

- Aile ve öğretmenler, öğrencilerden bekledikleri değerlere öncelikle kendileri sahip olmalıdır. Çünkü öğrenciden beklenen saygı, işbirliği, dürüstlük gibi değerlere yetişkinlerin de bağlı olması gerekir.

- Buraya kadar sayılan ilkelerin yaşama geçirilebilmesi için liderlere ihtiyaç vardır. Değerleri kazanırken öğrencilere destek olacak, takım çalışmalarını sağlayacak liderler olmalıdır.

- Etik kişilik eğitimi verilirken aile, okul ve toplum el ele çalışmalıdır.

- Her çalışmada olduğu gibi etik kişilik eğitiminin de değerlendirilmesi yapılmalıdır (Başol, 2016, s. 17-18).

Türkçe dersi öğrencileri geleceğe hazırlayan önemli araçtır. Onun hem dilsel becerilerinin geliştirilmesinde hem de ahlaki ve sosyal değerleri kazanmasında rol oynar. Önemli olan bu kazanımların kazandırılması sürecinde bariz hataların yapılmamasıdır. Bunun sağlanabilmesi için de bazı ölçütleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bacanlı'nın (2011, s. 21) aktardığına göre Rath, Harmin ve Simon eğitimde kazandırılacak değer için şu ölçütleri belirlemişlerdir:

- ❖ Değer özgürce seçilmelidir. Kişilerin zorunlu olarak seçtikleri ilkeler değer niteliği taşımazlar.

- ❖ Değer her zaman seçenekler arasından seçilmelidir. Başka seçenek olmadığında değer ortaya çıkmaz. Değerin ortaya çıkabilmesi için tercih edilmelidir.

- ❖ Değer seçeneklerin düşünüp taşınmasından sonra yapılan bir seçime kaynaklık eder. Düşünüp taşınmadan kişinin ortaya koyduğu tercih, bir değeri yansıtmaz.

- ❖ Bir şeye değer verdiğiniz zaman, onun sizin için olumlu bir niteliği vardır. Değer iyi, olumlu, yararlı bir özelliktir. Siz bir şeyi değerli bulduysanız, aynı zamanda iyi, olumlu, yararlı bulmuşsunuz demektir.

- ❖ Bir şeyleri, seçenekleri düşünüp taşındıktan sonra özgürce seçtiğinizde, seçiminizle gurur duyduğunuzda, onunla ilişkili olmaktan mutlu olduğunuzda, değerleri açıkça ilan etmeye gönüllüsünüz demektir. Hatta onun şampiyonu olmak istersiniz.

❖ Bir değeriniz olduğu zaman, o yaşamınızın her cephesini yönlendirir. Söz gelimi paranızı değer verdiğiniz şeye harcarsınız. Değer verdiğiniz şeyleri okursunuz. Değer verdiğiniz şeyler için fedakârlıkta bulunursunuz.

❖ Değerler yaşamınızda bir kararlılık (sebat) ve bir örüntü (tutarlık) gösterme eğilimindedirler. Bir kerede olup bitmezler, daha sonra da davranışlarınızı biçimlendirmeye devam ederler.

Doğru seçilmiş kitaplar burada belirtilen hususların çoğunu hatta hepsini de ihtiva edebilir. Örneğin bir kitapta bir değer ağırlıklı olarak işlenmiş olabilir. Ancak bu bile diğer değerleri görmezden geldiği anlamına gelmez. Aksine bir değeri anlatırken diğer değerlere vurgu yapılır ki bu da öğrencilerin sadece bir değer ile sıkıştırılmasını, boğulmasını, zorlanmasını engeller. Yani kitap okuma, değerler arasında seçim yapmalarına olanak tanır.

Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilk, orta, yüksek öğretim kurumları yönetmeliklerinde, ders programlarında değerler önemli miktarda atıfta bulunulur. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "Millî Eğitimin Genel Amaçları" başta olmak üzere tüm ders müfredatları detaylı bir biçimde değerlere gönderimde bulunmaktadır. 1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel amaçlar şöyledir:

Millî Eğitimin genel amacı bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Bu genel amaçlar öğrencilere öğretilmesi hedeflenen *sevgi, saygı, hürriyet, ilim irfan sahibi olma, üretici düşünme, dayanışma, sorumluluk* gibi değerleri açıkça göstermektedir. Aynı kanunda yer alan Türk Millî Eğitiminin Temel ilkeleri ise,

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yöneltilme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği
6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Lâiklik
10. Bilimsellik
11. Planlılık
12. Karma Eğitim
13. Okul ile Ailenin İşbirliği
14. Her Yerde Eğitim

ilkelerini kapsamaktadır. Bunlar, *demokrasi, bilimsellik, dayanışma, eşitlik* gibi temel değerlerle ilgilidir.

“Öğrencilerimizin bu değerleri kazanabilmesi için, bizim bu derslerin içinde, bu öğretim programlarının içinde, müfredatın içinde; öğrencinin aynı zamanda yapabileceği, yani eğitim ve tecrübeyi birleştirebileceği fırsatlar oluşturmamız gerekiyor. Müfredat dediğimiz zaman, biz bir şeyin üzerinde odaklanıyoruz. O da Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının web sayfasında yer alan, hepinizin erişebileceği yazılı bir metin, resmi müfredat dediğimiz müfredat. Ancak şunu unutmayalım, bunun tıpa tıp uygulanan bir biçimi var. Bu uygulananla, o web sayfasında basılı doküman olarak elinizde bulunan, çoğu zaman birbirleri ile örtüşmeyebilir. Çünkü uygulanan öğretmenin sınıfta ne yaptığı ile ilgili, uygulanan kitap yazarının o öğretim programında, o

müfredatta ne anladığı ve onu nasıl materyale dönüştürdüğü ile ilgili. Ama bunun da ötesinde örgün müfredat dediğimiz bir şey var. Yani burada yaptıklarımız ve yapmadıklarımız. Örtük müfredatla ilgili yaptıklarımız ve yapmadıklarımız ile ilgili bir örneği sizinle paylaşmak istiyorum. Bu öğrenci okulunun 3. Sınıf öğrencisi. Öğretmen sınıf başkanı seçmiş, sonra öğretmen sen yaramazlık yaptın diyerek görevden almış. Öğrenci de müdür ve müdür yardımcılarının cep telefon numaralarını yazmış ve çarşıda esnafa dağıtmış. Beni destekliyorsanız yazıp buraya gönderin demiş. 3. sınıf öğrencisinin irtibat adresi erkek kuaförü Adnan. Şimdi biz 3. sınıf müfredatında çocuklara demokrasinin ne olduğunu anlatıyoruz. Demokrasinin nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Bir de bunun bir uygulaması olarak sınıfta bir başkan seçiyoruz. Şimdi seçtiğimiz başkan bütün o anlattığımız demokrasi ile ilgili bütün değerlere zıt olarak, gel seni aldım, sen artık başkan değilsin. Üstelik sınıfın en yaramazını da başkan yaptınız. Şimdi buradaki inanılmaz şey, örtü programı dediğimiz şey. Öbür tarafta hayat bilgisi kitabında ne yazdığının hiçbir anlamı yok. Burada çocuklara söylemekten çok bizim yaptıklarımıza ve yapmadıklarımıza bakmamız gerekiyor” (Karip, 2014: 31).

Karpi'nin belirttiği gibi “çocuklara söylemekten çok bizim yaptıklarımıza ve yapmadıklarımıza bakmamız gerekiyor”. Bu yüzden değerler eğitiminde kitabi bilgi aktarımı yapmanın ötesine geçmek gerekmektedir. Öğretmenler, aile, sokaktaki büyükler, televizyondaki karakterler hep birer model olmalıdır. Bu modellerden birisi de öğrencilere verilen okuma kitaplarıdır. Kitaplarda iyiye, güzele, ahlaklı olana bir gönderim ve yönlendirme söz konusu ise onları okuyanlar da iyiye, güzele ve ahlaklı olana yönleneceklerdir. Bunun bilincinde olan Milli Eğitim Bakanlığı derslerin programlarını, okutulan ders kitaplarını, derslerdeki etkinlikleri ve hatta okul dışında okunması tavsiye edilecek materyalleri belirlenen değerlerle donatmaktadır. Kurum; okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki eğitimleri birbirini tamamlayacak biçimde hazırlanan programlarla gerçekleştirmektedir. Bütün bu programların temel hedefi şu amaçlara ulaşmaktır:

1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek,

2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak,

3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle **millî ve manevi değerleri** benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak,

4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, **millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş**, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

Bu hedeflerle donatılan programların temel perspektifi ve amacı, “*Eğitim sistemimizin temel amacı **değerlerimiz ve yetkinliklerle** bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken **değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların** arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. **Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından** damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata ve insanlık ailesine katılmasını ve katkı vermesini sağlayan eylemsel bütünlüklerimizdir. **Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur.** Güncellik içinde öğrenme öğretim süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ise bizi biz yapan değerlerimizin ve yetkinliklerin günün şartları içinde görünürlük kazanma araç ve platformlarıdır; günün şartları içinde değişiklik gösterebilir yapısıyla arızidir ve bu sebeple de sürekli gözden geçirmelerle güncellenir, yenilenir”.*

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen ve yukarıda değerlerle ilişkisi belirtilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Bu öğretim

programlarından biri olan *Türkçe Dersi Öğretim Programında*, yetiştirilmek istenen insan modeline dair şu bilgilere yer verilmiştir:

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, **değer** ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktıklarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatta ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur (MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2018).

Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.

Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma

kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak dil bilgisi ve yazım kuralları ile ilgili kazanımlar artan bir yoğunluk içinde ve aşamalı olarak yapılandırılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- **millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,**
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.

Bu amaçları gerçekleştirmek için hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın uygulanması sürecinde her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Bu temalardan; “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Geriye kalan beş tema ise yine Milli Eğitim Bakanlığının

yayımladığı temalar listesinden olmak üzere seçiminde yazarlara serbestlik tanınmıştır.

Türkçe Dersindeki Temalar ve Konu Önerileri

Erdemler: ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayrahim, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma vb.

Millî Kültürümüz: aile, bayrak, büyüklerimiz, dinî bayramlar, gelenekler, geleneksel sporlar, insan ilişkileri, kültürel miras, mekânlar, millî bayramlar, şehirlerimiz, sıla, tarihî mekânlar, tarihî şahsiyetler, tarihî eserlerimiz, Türkçe, vakıf kültürü, vatan, yurdumuz vb.

Millî Mücadele ve Atatürk: 15 Temmuz, Atatürk, Çanakkale, cesaret, Cumhuriyet, fedakârlık, gazilik, İstiklâl Marşı, kahramanlık, Kut'ül Amare, millî egemenlik, millî irade, millî kimlik, millî mücadele, Sarıkamış Harekâtı, şehitlik, vatanseverlik vb.

Birey ve Toplum: ana dili, adalet, barış, bireysel farklılıklar, çok dillilik, çok kültürlülük, dayanışma, devlet, dezavantajlı gruplar, empati, eşitlik, farklılıklara saygı, gurbet, haram, hayat becerileri, helal, hukuk, hükümet, iktidar, kardeşlik, kent kültürü, komşuluk ilişkileri, kul hakkı, kültürel farklılıklar, küreselleşme, medeniyet, meslekler, misafirperverlik, selamlaşma, siyaset, sosyal içerme, sosyokültürel farkındalık, toplumsal kurallar, vatandaşlık, zaman yönetimi vb.

Okuma Kültürü: bilgi okuryazarlığı, çoklu okuryazarlık, dijital okuryazarlık, dil sevgisi, edebî şahsiyetler, e-kitap, eleştirel okuryazarlık, kitabevi, kitaplar, kütüphaneler, metinlerarasılık, okuma alışkanlığı, okuma serüveni, okuma sevgisi, okur kimliği, sözlük kültürü, süreli yayınlar, teknoloji okuryazarlığı, yaratıcı okuma, yazılı kültür, z-kitap, z-kütüphane vb.

İletişim: aile iletişimi, bilgi iletişimi, diğer canlılarla iletişim, etkili iletişim, iletişim becerileri, insanlarla iletişim, kitle iletişim araçları, komşuluk, kültürel iletişim, kültürler arası iletişim, medya okuryazarlığı, öğrenci hareketliliği, öğrenci öğretmen iletişimi vb.

Hak ve Özgürlükler: bireysel haklar, birinci kuşak haklar, çocuk hakları, demokrasi, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı, engelli hakları, eşitlik, haberleşme özgürlüğü, hakkını savunma, hasta hakları, hayvan hakları, ifade özgürlüğü, ikinci kuşak haklar, inanç hakkı, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, merhamet, özel hayatın gizliliği, özgürlükler, seyahat özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler, toplumsal cinsiyet adaleti, toplumsal cinsiyet eşitliği, yaşama hakkı vb.

Kişisel Gelişim: başarı, beceri, çalışkanlık, çatışma yönetimi, empati, girişimcilik, karar verme, kendini tanıma, kişilik tipleri, meslek seçimi, motivasyon, öğrenmeyi öğrenme, olumlu düşünme, öz denetim, öz eleştiri, öz güven, öz saygı, sorumluluk, sosyal gelişim, yetenek, yeterlilik, zaman yönetimi vb.

Bilim ve Teknoloji: bilim insanları, bilim okuryazarlığı, bilişim okuryazarlığı, etik, girişimcilik, haberleşme, hayal gücü, iletişim, keşif ve icatlar, matematik okuryazarlığı, merak duygusu, olay, olgu, patent, sosyal medya, tasarım, teknoloji, telif, ulaşım, yenilikçilik vb.

Sağlık ve Spor: adil oyun, beden eğitimi, beden sağlığı, beslenme, centilmenlik, dengeli beslenme, hareketlilik, hastalıklardan korunma, ilaç kullanımı, ilk yardım, öz bakım, ruh sağlığı, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşam, spor kültürü, sportmenlik, temizlik, uyku vb.

Zaman ve Mekân: çevremiz, evimiz, geçmiş şimdi gelecek, gezginler, odamız, okulumuz, şehirler, sınıfımız, ülkeler vb.

Duygular: bağışlama, beğenme, duygu yönetimi, heyecan, kaygı, kıskançlık, korku, mutluluk, özlem, sevgi, sitem, takdir etme, umut, üzüntü, veda, yalnızlık vb.

Doğa ve Evren: bitkiler, canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğa olayları, doğal afetler, dünya, evren, gece, gezegenler, gündüz, hayvanlar, iklim, kar, manzaralar, mevsimler, renkler, uzay, yağmur, yeryüzü, yıldızlar, zaman bilinci vb.

Sanat: afiş, bale, cilt, söz sanatları, ebru, edebiyat, estetik, estetik duyarlılık, festival, fotoğraf, gala, geleneksel sanatlar, gölge oyunu, grafik, grafiti, heykel, mimari, minyatür, müzik, opera, özgünlük, pandomim, peyzaj, resim, seramik, sinema, tezhip, tiyatro, yenilikçi düşünme vb.

Vatandaşlık: adalet, alın teri, çalışma, emek, eşitlik, göç, göçmenlik, görev bilinci, hukukun üstünlüğü, iş birliği, mültecilik, özgürlük, paylaşma, sorumluluk, üretme, vergi bilinci vb.

Çocuk Dünyası: çocuk kültürü, çocuk müzesi, dijital oyunlar, eğlence, geleneksel çocuk oyunları, hayal, hobiler, keşif, lunapark, merak, mizah, okul, oyun, oyuncak, rüya, sokak oyunları vb. (MEB, 2018).

Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi İlişkisi

Dil edinimi ve eğitimi belli bir süreç içinde gelişir. Bireylerin öğrenmeye ve öğrendiklerini birleştirmeye olan doğal eğilimi, uygun yöntem ve teknikler kullanıldığında geliştirilebilir. İnsanın kendisini ve çevresindeki olayları anlamaya çalışırken kurduğu

düşünce dünyası, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkilerle biçimlenir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur. Türkçe öğrenimi, anlama, yorumlama, iletişim kurma becerilerinin gelişmesine yönelik olan dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluşur. Sözü geçen öğrenme alanları birbiriyle etkileşim hâlinde olduğundan bir bütünlük içinde ele alınmalıdır.” (MEB, 2006, s.2).

Değerler bir insanın, grubun ya da toplumun hayata bakış açıları ve yorumlayış şekillerine karşılık gelir. Bu bağlamda değerlerin kaynağını sosyal yaşamdan aldığımız varsayarsak, düzenleyici ve şekillendirici görevi bulunduğu için dil ve eğitim bağı zorunlu olarak oluşur. Dil, kültür ve eğitim bağı kuvvetlendirecek en önemli unsur da anadil olduğu için, toplum yaşayışında yer alan değerlerin anadil yoluyla aktarılması çok önemlidir. Ülkemizde de anadil olan Türkçenin eğitim kapsamı içinde yer alan değerler; edebî metinler, okuma parçaları ya da dinleme, okuma, yazma, konuşma etkinlikleriyle öğrencilere ve dolayısıyla toplum yaşayışına aktarılır. 2005 yılında uygulamaya konulan Türkçe Ders Programında Türkçe dersi dört temel beceri üzerine kurgulanmıştır. Bunlar konuşma, yazma, okuma ve dinlemedir. Dört temel alanın Türkçe eğitimine uygulanmasıyla edebî metinlerin, okuma parçalarının ve diğer dil etkinliklerinin çerçevesi bu yönde oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra, Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçlarında açık ya da örtük olarak bahsedilen çeşitli değerler bu dört temel becerinin ve Türkçe dersi amaçlarının içerisinde aktarılmıştır. Örtük olarak sözü geçen değerler, sadece Sosyal Bilgiler Ders Programında sistematik olarak yer almıştır. Bu değerler, Türkçe dersinde en yaygın olarak dinleme metinleri, okuma parçaları, konu sonu etkinlikleri, ders hazırlık etkinlikleri ya da tanınmış edebî eserler aracılığıyla aktarılmaya başlanmıştır. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığının derslere yardımcı olmak ve değerlerin eğitim hayatına aksettirilmesi amacıyla oluşturduğu yerli ve yabancı edebiyatlardan seçilmiş 100 Temel Eser uygulaması bu yönde yapılmış bir çalışmadır. 100 Temel Eser başlığı altında yapılan eğitim çalışmaları, Türkçe öğretiminde 2005 yılından itibaren sistematik olarak yer alan dört temel beceri yoluyla uygulanmaktadır (Moğul, 2012, s. 14-15).

Milli Eğitim Bakanlığının 100 Temel Eser içerisinde yer verdiği ve edebiyat hayatımızda çok önemli bir yeri olan Cahit Zarifoğlu'nun eserleri çocuklara masalsi bir anlatımla Türk insanın değerlerini sunmaktadır. Bu masalsi anlatıma sahip eserlerinden biri de 100 Temel Eser içerisinde yer alan Yürekdede ile Padişah'tan okul hayatında nasıl yararlanılabileceği ve hangi değer kazanımında okul dışı öğrenme aracı kullanılabileceği

araştırılmıştır. Bu araştırma öğretim programlarında yer alan kök değerler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Öğretim programlarında yer alan **“kök değerler”** şunlardır: **adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.** Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulmaktadır.

Metin Dışı Okumalar

“İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu konular çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese” (Ergin, 2002, s. 3) olan dil, “sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullandığımız, doğduğumuzda hazır bularak edinmeye başladığımız, doğrudan doğruya insana özgü, çok güçlü, büyümlü bir düzendir; düşünme ve düşünülme aktarma dizgesidir” (Aksan, 2005, s. 13). Türkçe eğitimi bu dizgenin en üst seviyede kullanılabilmesi için bireyleri geliştirici etkinlikler silsilesi olarak tanımlanabilir. Türkçe Dersi Öğretim Programına bakıldığında bu durum, açıkça görülür (Baskın ve Buzlukluoğlu Arslan, 2016, s. 25). 2015 “Türkçe Dersi Öğretim Programı ile basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan, kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade eden; eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünen, millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır” (Kurul, 2015). Bu amacın gerçekleşebilmesi için de “program, öğrencilerin sözlü iletişim, okuma ve yazma öğrenme alanlarındaki kazanımlarla farklı türlerden metinler üzerinde çalışmalar yaparak anlama, anlamlandırma, değerlendirme ve sentezleme becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır” (Kurul, 2015). Ders kitapları farklı türden metinler (hikâye, şiir, masal, tiyatro vb.) oluşturulmuş olmasına rağmen, programın başarıya ulaşması için “okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmayı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır” (Kurul, 2015). Bu okuma türleri öğrencilerin seviyesi dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Zira “birinci sınıflarda metin içi anlam kurmaya ağırlık verilirken, metin dışı ve metinler arası anlam kurma da bunu takip etmelidir. Sınıf düzeyleri yükseldikçe metin içi anlam kurma etkinlikleri azaltılırken metin dışı ve metinler arası anlam kurma etkinlikleri artırılmalıdır” (Akyol, 2003, s. 51). İşte bu noktada ders kitaplarının dışına çıkmak ve uygun materyallerle öğrenme/öğretmen etkinliklerini çeşitlendirmek gerekir. Zira “Türkçe ders kitaplarının sınırlı/sınırlandırılmış metinler içermesinden dolayı hedef kazanımları ve dolayısıyla kelime bilgisini kazandırmada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır” (Kavalcı Göktepe, 2016, s. 40). “Gazeteler, güncel bilgiler içeren, renkli, çeşitli ilgi alanlarına hitap edebilen nesnelere. Aynı zamanda ders

kitaplarındaki tema ve alt temalara uygun metinler bulma, onlarla dil becerilerini geliştirme, öğrencilerin okuma alışkanlık ve zevkini elde etmelerinde yardımcı olma vb. özelliklere sahiptir. Yine renkli resimler, fotoğraflar, çeşitli çizimler de birden fazla duyuyu harekete geçirme ve dil becerilerinin sadece sözel araçlarla değil, görsel zenginliklerle desteklenmesine olanak verir” (Baskın ve Buzlukluoğlu Arslan, 2016, s. 25). Bu çalışmada Cahit Zarifoğlu'nun metinlerinden (Yürekdede ile Padişah) okul dışı okuma için

Cahit Zarifoğlu

Abdurrahman Cahit Zarifoğlu, 1940 Ankara doğumlu Türk edebiyatının önemli bir şair ve yazardır. Aslen Kahramanmaraşlıdır. Çocukluğu Kahramanmaraş'ta geçmiştir. Edebiyata, Kahramanmaraş Lisesi'nde iken şiir ve kompozisyon yazarak başlamıştır. Lise eğitiminden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümüne başlamış ve yazarlık serüvenini burada devam ettirmiştir. Bu fakültede mezun olduktan sonra çeşitli kurum ve kuruluşlarda muhasebeci, çevirmen, düzeltmen, teknik sekreter ve öğretmen olarak çalışmıştır. İlk yazıları Kahramanmaraş'taki yerel gazetelerde yayımlanan ve daha sonra İstanbul ve Ankara'daki dergilerde yazıları, şiirleri çıkan Cahit Zarifoğlu'nun ilk dönem eserlerinde ikinci yeni akımının etkileri görülür. Madde-ruh çatışması, "Batı diktasına karşı Doğu protestosu" temalarını işlemiştir. Onun edebi hayatıyla ilgili kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir:

Edebiyata lise yıllarında şiir ve kompozisyonlar yazarak başladım. Usta hikâyeci Rasim Özdenören, şair Erdem Beyazıt, şair Alaaddin Özdenören ile aynı sıralarda okuduk.

Liseden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatını bitirdim.

Öğrenciliğim sırasında çalışmak zorundaydım. Muhtelif gazetelerde sayfa sekreteri olarak çalıştım. Bu yüzden tahsilim biraz ağır aksak ilerledi. Bütün bunlar zarfında vazgeçmediğim, değişmeyen, istikrarlı bir yönüm vardı, o da şairliğim ve yazarlığımdı.

Bir yerde çok titiz bir insanım, bir bakıma da hiç titiz değilim. Görünüşte bir düzensizlik içindiyim, ama her şey zihnimde benim de yaşadığım bir disiplin ve düzen içindedir. Şu masanın halini görüyorsun. Çekmecelerde öyle. Ama söyleyin bir şey onu gözüm kapalı çıkarayım. Hayatımda öyle. Bir telaş içinde parçalanmış gibiyim. Ama saati saatine programlanmışımdır. Şiiri de ne zaman yazacağımı bilmiyorum. Memur gibi. Durum öyle gerektiriyor.

Sezai Karakoç Ağabeyin yayınladığı Diriliş dergisinde şiirlerim yayınlandı. Ağabeyin sohbetlerinden ve yazdıklarından çok şeyler öğrendik. Her anlamda bizim hocamızdı. Yetişmemizde çok büyük faydası oldu. Sonra Nuri Pakdil ve arkadaşlarının yayınladığı Edebiyat dergisinde yazdım. 1976'dan itibaren ise ben, Erdem Beyazıt, Rasim Özdenören, Akif İnan ve Nazif Gürdoğan'nın kurucuları olduğu Maveria dergisinde şiirlerim, bir-iki hikayem, senaryo çalışmalarım, günlüklerim ve "Okuyucularla" ismini verdiğimiz sohbetlerim yayınlandı. Bir kaç yıldan beri ise roman çalışıyorum. Bunlardan ilki Savaş Ritimleri 1985'te yayınlandı. Ayrıca çocuk edebiyatı dalında kitaplar yazdım."

Cahit Zarifoğlu'nun bahsettiği çocuk edebiyatı kitaplarından biri de bu çalışmaya konu olan *Yürekdede ile Padişah'tır. Bunun yanında şu eserlere sahiptir.*

Şiir:

İşaret Çocukları

Yedi Güzel Adam

Menzil

Korku ve Yakarış

Hikâye:

İns

Çocuk Hikâyeleri:

Serçekuş

Katıraslan

Ağaçkakanlar

Küçük Şehzade

Motorlu Kuş

Kuşların Dili

Çocuk Şiirleri:

Gülücük

Ağaçokul (Çocuklara Afganistan Şiirleri)

Roman:

Savaş Ritimleri,

Ana

Günlük:

Yaşamak

Deneme:

Bir Değirmendir Bu Dünya

Zengin Hayaller Peşinde

Tiyatro:

Sütçü İmam

(https://www.turkedebiyati.org/sairler/cahit_zarifoglu.html, e.t. 06.04.2018)

Cahit Zarifoğlu, 7 Haziran 1987 tarihinde vefat etmiş ve Beylerbeyi'ndeki Küplüce mezarlığına defnedilmiştir. Ölümünden sonra da yazdıkları yayımlanmaya devam etmiştir. Örneğin Gülücük (1989) ve Ağaç Okul (1990) şiir kitapları, Zengin Hayaller Peşinde (2006) adlı deneme kitabı, Okuyucularla (2009) ve Mektuplar (2010) adlı diğer kitapları onun ölümünden sonra yayımlanmıştır (<https://www.antoloji.com/cahit-zarifoglu/hayati/>-, e.t. 06.04.2018).

Cahit Zarifoğlu'nun tanınmasında ve edebiyat âleminde yer edinmesinde en büyük pay onun şiirlerine aittir. O, kendine özgü şiirler kaleme almıştır. Bu şiirlerde genellikle ikinci şiir anlayışının etkileri görülür. Zarifoğlu'nun şiiri dıştan çok içe dönük bir anlatıma yönelmiş daha ziyade ferdiyetçi bir şair özelliği göstermiştir. Buna rağmen şiirlerinde bariz bir toplumsal duyarlılık vardır. Toplumsal konuları dahi kendi iç dünyasındaki yansımalarla dile getirmiştir. “İç ürpertileriyle, hayretle başlayan şiiri metafizik ürpertiyle bilgeliğe ulaşır.” Hikâye, roman ve günlük türünde yazdığı kitaplarında da şiirsel bir özellik bulunur. “Çocuklar için yazdığı kitaplarda fantezi ile olağanüstü gerçekler dünyası ile hayaller dünyası iç içelik gösterir.” (<https://www.edebiyatvesanatakademisi.com/cumhuriyet-donemi-sairleri/cahit-zarifoglu-hayati-ve-eserleri-515.aspx>, e.t. 09.09.2018). Çocuklar için yazdığı kitaplardan biri olan Yürekdede ile Padişah'ta da bu unsurlara rastlamak mümkündür.

Yürekdede ile Padişah

Kitap, “Bir varmış bir yokmuş.” cümlesiyle başlar. Eşğini kaybeden Yürekdede, pazardan küçük deve satın alır. Her yıl çıktıkları yaylaya gitmek üzere hanımı Ayşe Nine ile

yola çıkarlar. Az giderler, uz giderler, dere tepe düz giderler. Konakladıkları yerde atlılar çıkar karşılarına. Onları doyurmak için “bir güzel söz, bir sevgiye“ aldığı deveciğini keser Yürekdede. Padişahın atlıların arasında olduğunu farkedemezler. Bu kafiide en saygı gösterilen (padişah) kişi Dede'nin Cuma günü şehrin camisinde Padişah'a dileğini bildirmesini söyler. Karanlık basmadan teşekkür ederek ayrılırlar. Cuma günü şehrin camisinde hütbeyi dinleyen Dede, birşey dilerse Allah'tan dilemesi gerektiğini anlar ve padişahla görüşmeden döner. Dönüş yolunda başına gelenlerin anlatıldığı bu ilk metin aynı zamanda kitaptaki ilk hikayedir. Bunu, Hz. Süleyman'la Kirpi ve Köyümüze Yağdı Karlar hikayeleri izlemektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli

“Bu çalışma betimsel bir araştırma modeline dayanmaktadır. Betimsel araştırma modeli ilgili mevcut durumu saptamayı, olayı tasvir ederek problemi anlamayı amaçlar.” (Arıkan, 2013, s. 27). Bu modelin taramaya dayalı biçimi kullanılmıştır. Tarama modelleri iki türdür: genel tarama ve örnek olay tarama. Burada genel tarama biçimi tercih edilmiştir. “Bu tarama biçimi, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.” (Karasar, 2012, s. 79). Bu çalışmada Türkçe eğitiminde ortaokul öğrencilerinin değerler eğitimi için kullanılabilir bir eser örnek olarak seçilmiş ve bunun hangi değerlerin eğitiminde kullanılabilirliği gösterilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırma Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı eseri ile ilgilidir. Bu yüzden örneklem ve evren ayrımına gidilmemiştir.

Ölçme Araçları

Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı eseri, kök değerler olarak kabul edilen *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik* olguları doğrultusunda incelenmiştir. Söz konusu metin tematik bir incelemeye tabi tutularak kök değerleri taşıyıp taşımadığı ve hangi kök değere ait bir metin üretiminde kullanılabilirliği araştırılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada belge tarama modeli ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizidir. Bu çalışmada da metin dışı okumalarda Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah eserin, değerler eğitimi çerçevesinde yararlanılıp yararlanılmayacağı araştırılmıştır. Bunun için önce eserde öne çıkan değerler tespit edilmiş, bunların bir listesi hazırlanmış ve ortaokul seviyesinde değer kazandırma sürecinde bu eserden okul dışı okumalarda kullanılmak üzere küçük metinler oluşturulmuştur. Böylece hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin ellerindeki ders kitaplarını destekleyici, okuldaki öğrenme durumlarını pekiştirici okuma parçaları ortaya çıkmıştır. Bulgular kısmında sadece oluşturulan metinler

değil, oluşturulan okuma metinlerinin ait oldukları kök değerlerin açıklamalarına da yer verilmiştir. Çünkü bu metinlerden yararlanacak kişilerin okuma konforunu sağlamak ve kitap içinde bölümden bölüme atlamak zorunda kalmadan değer-metin ilişkisini görebilmeleri hedeflenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Yürekdede ve Padişah Kitabında Değerler

1-Adalet

Adalet, toplumların varoluşları ve devamları için önemli bir kavramdır. Türkçe sözlükte bu kavram şu şekillerde tanımlanmıştır: 1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk. Tanımlardan da yola çıkıldığında hakkı gözetme, doğruluk gibi değerlerin tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda ve Türk eğitim sisteminde yer alması gereken değerlerden olduğu gözlemlenmektedir.

Türkçe Sözlük (TDK, 1998, s. 21)'te adalet şu şekillerde tanımlanır: "1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk. 2. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme." Hayati Hökelekli (2008, s. 132) ise adalet üzerine yazdığı makalede adaleti; "Adalet, bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmektir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık, önyargı ve benzeri nedenlerin etkisinden uzak doğru ve dürüstçe iş yapmaktır." şeklinde tanımladıktan sonra, adaletin bütün insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak paylaşımında insafli bir yolun izlenmesi olduğunu söyler. Buna göre devlet yöneticisinin vatandaşa, anne babanın çocuğuna, öğretmenin öğrencisine, bir kimsenin arkadaşlarına gereken sevgi ve saygıyı göstermesi; patronun işçisine hak ettiği ücreti vermesi adalet olup, bunların yerine getirilmemesi zulümdür. Adalet evrensel insani değerlerden birisidir. Bireylerin yaşadıkları toplumdaki en önemli güvencelerindendir. İnsanları doğru davranmaya, doğru düşünmeye yönlendirir. Adaletin düzenleyicisi ise hukuktur (Demirel, 2006, s. 12). Fakat adaleti sadece hukuka ait bir kavram olarak görmek yeterli değildir. Adaleti aile içerisinde, eğitimde, toplumsal ilişkilerde, ekonomide, siyasette kısaca hayatın bütününde hâkim hale getirmek gerekir (Şener, 1997, s. 196). Çünkü toplumsal düzen, huzur ve barış ancak adaletle ayakta durabilir.

Toplumda gerçek bir adalet anlayışı olmadığı takdirde güç odaklı ilişkiler devreye girer, güçlünün güçsüzü ezdiği bir düzen ortaya çıkar. Kendilerini mağdur hisseden insanların çoğalması, toplumdaki birlik ve bütünlüğü tehdit eder. Bu durumda şiddet ve terör olaylarının önü alınamaz (Hökelekli, 2008, s. 136).

Adalet kök değeri müfredatta; *Birey ve Toplum, Hak ve Özgürlükler ve Vatandaşlık* temalarında alt değer olarak işlenmektedir.

Cahit Zarifoğlu'nun *Yürekdede ile Padişah* adlı eserinde bu değeri işlemiştir. Söz konusu eserden şu okuma metinlerini üretmek mümkündür:

Okuma Metni 1:

Biz tekrar dönelim misafirlere. Kim miymiş bunlar? Tam da yedi kişi.

Meğer bunlar, kıyafet değiştirip halk içine çıkan padişahla vezirleri değil miymiş.

Bu padişah, geceleyin ışıkları ipil ipil yanan şehirde eğlenmiş.

Oradaymış sarayı.

- Hele bir de civar köylere, kırlara, dağlara, yaylalara gidelim, acaba orada neler olur, ne iyilikler, hangi kötülükler döner de haberimiz olmaz, sonra da mesul olur, hesabını veremeyiz demişlermiş. İşte böylece Yürekdede'nin çadırını görmüşlermiş.

- Bir padişah ki âlem başına.

- Dost başına.

- Hatta düşman başına.

- Yani düşman bile olsa, kafir bile olsa onun tahtı saltanatında rahat eder, huzur bulur, derman kazanır.

- Bir padişah ki güzel, boylu poslu, aydınlık bakışlı.

- Biz diyelim Harun Reşid, siz deyin Fatih Sultan, onlar desin Sultan Süleyman, ben diyeyim Sultan Selim... (Yürekdede ile Padişah, s. 44-45).

Okuma Metni 2:

Meğer Padişah tebdil-i kıyafet edip çıktı mı, öldürsen, assan kendini tanıtmaz, açığa vurmazmış.

Böyle bir prensibi varmış.

İşte bu kez de bu gönlü yüce, eli açık, kalbi zinde padişah böyle davranmış.

Ancak ayrılıp giderlerken, demiş ki ihtiyara:

- *Şu karşıda bir şehir var, hiç gittin mi*

oraya?

Gitmedim, hiç kismet olmadı. Ancak böyle yaylaya giderken, hep burada konaklar, bir veya iki gece ipil ipil yanan ışıklarını seyrederek. Çok severiz orayı.

- *Orası payitahttır bilir misin?*

- *Bilmem mi hiç! Ama sen yine de anlat!*

- *Rayitaht demek, bir ülkenin, bir imparatorluğun baş şehri demektir. Yani tahtın bulunduğu şehir demektir.*

Yani padişahımız efendimizin orada oturduğunu beyan edersin öyle mi oğulcuğum.

- *Öyle Yürekdede, padişah orada oturur. Nasıl bilirsin onu?*

- *Onu çok yüce, çok adil, çok merhametli bilirim evlâdım. Gönlü bol, yüreği kavi, bileği güçlü olsun. O nice cihatlar etmiş, nice küffar tepelemiştir. Her namazında onun hem dünyası için hem de ahireti için dua eder ve de Allah saklasın, Allah acısın ona, onun için çok korkarım.*

- *Neden korkarsın Yürekdede?*

- *Neden olmasın evlâdım, biz bir kıl çadırla bir kırk tencerenin hesabını öte dünyada nasıl vereceğiz diye tasalanır dururuz. Eğer bir de ona sahip olduklarından ötürü bir iki sual edilse, ne der, ne söyler... Allah, inşallah yardım eder de sualleri kolay kolay cevaplar. İşte bu da onun sıratı. Sırat köprüsü.*

Radişah zangır zangır titredi. Yürekdede bunu görünce:

- *Evlâdım, hava serinledi, soğuk mu dokundu.*

- *Doğru söylersin.*

- *Evet baba, evet öyle bir şey... Her ne ise, vakit iyice ilerledi, bizim de epey yolumuz var. Bakarsın iyice karanlığa kalırız da yolumuza şerhiler çıkar.*

- *Ben kendimi bildim bileli şerhiler yoktur buralarda. Padişahımızdan Allah razı olsun. Onun devletinde eşkiya tünerse, demektir ki*

kıyamet kopacak?

- *Öyle mi görüyorsun?*

- *Evet öyle görüyorum efendim, sultanım, be- yoğlum, eğer bir ülkede herkes doyar da yine hırsız*

olursa, eğer bir ülkede adalet gani olur da eşkıya türerse, kıyamet alametidir ya...

Allah padişahımızdan razı olsun. Pekâlâ, evlatlarım, haydi yolunuzdan kalmayın. Dua edin. Geri arkanızı unutmayın. İnşallah yine gelin, yine misafirimiz olun (Yürekdede ile Padişah, s. 45-47).

2- Dostluk

Türkçe sözlükte Dost olma durumu, Dostça davranış şeklinde tanımlanmaktadır. İnsan doğası itibariyle iletişim kuran arkadaşlık bağı oluşturan sosyal bir varlıktır. Bundan dolayı hayatının hemen hemen her alanında diğer insanlarla iletişim içerisinde olan, diğer insanlar olmadan sosyal varlığını devam ettiremeyen bir yaratılışa sahiptir. Bu sosyal iletişimi kimi zaman ailesiyle kimi zaman ise çevresiyle gerçekleştirir. Karakterin gelişmesi ve iyi bir insan olmanın en önemli yapı taşlarından biri ailedir. Ailede alınan terbiye ve eğitim önemlidir. Bununla beraber insanın aile dışında zaman geçirdiği yer sosyal çevredir. Birey bu çevrede şekillenir, arkadaş edinir ve dost kazanır. Bireyin eğitiminde yakın çevrenin önemli olması sebebiyle dost seçerken de dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü iyi dost insanı iyiliklere kötü dost ise kötülöklere götürür.

İnsan doğası gereği yalnız yaşayamaz. Yaşamı boyunca birçok insana ihtiyaç duyar. Anne baba ile başlayan çevre büyüdükçe genişler ve hayatımıza yeni insanlar dâhil olmaya başlar. Bunlardan bazıları bizim için özel anlam ifade eder ve onlarla konuşmaktan, birlikte vakit geçirmekten hoşlanılır. İşte bu insanlar bizim arkadaşımız olur.

Demirel (Demirel, 2006, s. 77) 'İnsani Terimler Sözlüğü' adlı eserinde arkadaşını "İnsan ilişkilerinde birbirine güvenen, bir arada oldukları zaman mutlu olan, o var diye düşünüldüğü an sevinç duyulan kişi" olarak tanımlar. Hayatımıza daha fazla mutluluk ve neşe katmanın yollarından biri de sağlam arkadaşlıklar kurmaktır. Yapılan araştırmalar geniş arkadaş ve aile çevresi olanların daha uzun yaşayıp daha fazla güldüğünü ortaya koymaktadır. İyi bir arkadaşın bazı özellikler taşıması gerekir. Bağlılık, sağduyu, beklentilere saygı, insanları olduğu gibi kabullenme, güvenilir olma, sözünü tutma, sır

saklama bu özelliklerden birkaçıdır. Bunların yanı sıra arkadaşların; kin, kıskançlık, kibir, gereksiz tartışmalar girme gibi davranışlardan uzak durması gerekir (Sharma, 2006, s. 113).

İçinde sevgi, dayanışma, fedakârlık gibi birçok değeri barındıran arkadaşlık, insanları birbirine bağlayan özel bir bağıdır. İnsanlar sevinçlerini, acılarını, sıkıntılarını arkadaşları ile paylaşarak rahatlar. Gerektiğinde onlara danışarak kararlar alır. Her zaman güvenebileceği, kötü günlerinde yanında olan arkadaşların varlığıyla insan kendini daha iyi hisseder. Gerçek arkadaşlık iki kişi arasında koşulsuz sevginin oluşturduğu bir değerdir. Ayrıca dostluk kök değeri müfredatta Erdemler Temasında alt değerler olarak işlenmektedir. Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı eserinde en önemli dost Allah'tır. Sonra onun kulları birer Allah'ın lütfu ve yeryüzüne gönderilmiş dostlardır. Yürekdede akşamüzeri gelen misafirleri Tanrı'nın bir nimeti olarak görür ve izzeti ikramda bulunur. Ayrılırken aralarında geçen konuşma bir dostluk temelini nasıl kurulduğunun açık bir göstergesidir.

Okuma Metni 1.

- *Vakit iyice ilerledi, bizim de epey yolumuz var. Bakarsın iyice karanlığa kalırız da yolumuza şerhiler çıkar.*

- *Ben kendimi bildim bileli şerhiler yoktur buralarda. Padişahımızdan Allah razı olsun. Onun devletinde eşkiya tüerse, demektir ki kıyamet kopacak?*

- *Öyle mi görüyorsun?*

- *Evet öyle görüyorum efendim, sultanım, be- yoğlum, eğer bir ülkede herkes doyar da yine hırsız*

olursa, eğer bir ülkede adalet gani olur da eşkiya tüerse, kıyamet alametidir ya...

Allah padişahımızdan razı olsun. Pekâlâ, evlatlarım, haydi yolumuzdan kalmayın. Dua edin. Geri arkanızı unutmayın. İnşallah yine gelin, yine misafirimiz olun. Hakkınızı da helal edin. Belki sizleri hoş tutamadık, bir kusur ettik. Yaşımız ileri. Bakarsın tekrar karşılaşmak da nasip olmaz, hakkınızı helal edin.

- *Esas siz hakkınızı helal edin Yürekdede. Anamız da hakkını helal etsin. Kalın sağlıcakla.*

- *Haydi güle güle. Yolumuz açık olsun, temiz gökler gibi.*

Haa, dedi padişah. O şehirde bir büyük cami var. Yani ulu cami derler. O camiye padişah her cuma günü gelir, namaz kılar, hutbe okur, va'zu nasihat eder. Halkı dinler. Halkı dinler. Bir ihtiyacı olanların, elinden geldiğince ihtiyacını giderir. Sen de git bu cuma olmaz mı? Padişaha yaklaş, sen de bir şey dile. O seni alır, sarayına götürür, izzet ikram eder, ihsanlarda bulunur.

- *Bilmem ki, dedi Yürekdede.*

- *Hele bir dene.*

- *Nesini deneyeyim oğul, sen öyle dedinse öyledir, itimat ettim söylediklerine. Ben başka bir şey demek istedim.*

- *Ne demek istedin?*

- *Onca ihtiyaç sahibi dururken bizim padişahı meşgul etmemiz doğru mu?*

Padişah neredeyse diz çöküp Yürekdede'nin elini öpecek, kendini açığa vuracaktı.

Fakat kendini tuttu.

- *Babacığım, rica ediyorum bir git. Hem gör bakalım, uzaktan sevip saydığın padişah, buna değer mi? Bir not da sen ver.*

- *Peki evlâdım, giderim. Belki iyi de olur. Hani belki, bizim de bir ihtiyacımız vardır belki...*

Yürekdede böyle demiş, içinden de:

- *Bizim can yoldaşına bir devecik alacak bir bakar lira verir belki, iyi de olur demiş.*

Misafirler atlarına binmişler.

Karanlık iyice basmadan şehirde olmak için atlarını tepiklemişler.

Padişah kendi kendine yüreğinden şöyle geçirmiş:

- *Yürekdede, Yürekdede! Hele bir gel bakalım, bizi yüreğinle perişan ettin. Bende karar bırakmadın. Seni gördüm de kendimden utandım. Senin tırnağın olamam, ama bir gel bakalım, bir gel hele şehre, bakalım sende bizim için daha ne dersler, ne hikmetler var (Yürekdede ile Padişah, s. 52-55).*

3- Dürüstlük

Dürüstlük, bir nesilden diğerine aktarılması gereken en önemli değerlerden birisidir. Dürüst ve samimi olan bir birey, toplumca kabul edilen birçok değer ve erdemi de benimser. Samimiyet, ikiyüzlü olmama, söylediklerinde doğruluk ve dürüstlüğü en önemli kriterleri arasındadır. Eğer niyetlerimiz dürüst ve içten olursa, ruhumuz bütün erdemlerle donanmış olur. Yalana sapmayan, hileye tenezzül etmeyen insanların özelliği olan dürüstlük, Türkçe Sözlük (TDK, 1998, s. 657)'te sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama olarak tanımlanır.

Dürüst insan her şeyden önce güvenilir insandır. Karşısındaki insan onun yalan söylemeyeceğini, yanlış davranmayacağını bilir. Bu sebeple dürüst insanlar çevreleri tarafından saygı görür. Herkesin dürüst olduğu bir toplumda insanlar arası ilişkiler de sağlamlaşır. Çünkü insanlar arası ilişkilerin güçlenebilmesi için öncelikle insanların birbirine güven duyması gerekir. Karşımızdaki insana güvenebilmenin ilk koşulu ise dürüstlüktür. Dürüst insanların oluşturduğu bir toplumda kimse birbirinin hakkını yemez, yalan söylemez, gerek günlük alışverişlerinde gerekse devlet-vatandaş ilişkisinde kurallara uyulur. Kimse vergi kaçırmaz, rüşvet yemez, yasal olmayan işlere bulaşmaz. Böylece o toplum gerek maddi gerekse manevi alanda kalkınır.

Dürüst olmamak ise insanı yapmacık ve başkalarını kandıran insanlara dönüştürür. Yapılan sahtekârca davranış bir diğerine yol açar. Kişi söylediği yalan sonucunda amacına ulaşırsa yalan söylemeye devam eder. Ayrıca kişi yalanını kapatmak için başka bir yalana ihtiyaç duyar. Bu süreç devam ederse, sahtekârlık neredeyse bir yaşam biçimi haline dönüşür (Urban, 2007, s. 116). Yalanı alışkanlık haline dönüştüren insanlar çıkarlarını korumak adına kolayca yalan söyleyebilir. Bu tür insanlar toplum tarafından yadırganır; hiç kimse onlara güvenmediği için onlarla alışveriş etmez, yardımda bulunmaz(Akbalık-, 2015).

Dürüstlük kök değeri müfredatta Erdemler temasında alt değer olarak işlenmektedir. Cahit Zarifoğlu' da Yürek Dede ve Padişah isimli eserinden dürüstlük ile ilgili şu metinler üretilmiştir.

Okuma Metni 1

*Yürekdede at pazarına inmiş ki kendilerine göre bir eşekcik alsın,
fakat bir türlü münasibini bulamamış.*

*Orada bir de bakmış ki kimsenin dönüp bakmadığı bir küçük deve
boynunu bükmüş alıcısını bekler.*

Bu deveciği satmak isteyen sahibi her gün at pazarına getirir, satamaz geri gtrrmş.

Satamadıkça da, elbet bunda da bir hayır vardır, elbet kismetlisi çıkacak der, hiç zlmez, yemini güzel güzel koyarmış önüne.

Ah, peki bu masalda hiç kötü kalpli biri bulunmayacak mı?

Bu gidişle bulunmayacak gibi görünüyor.

Herkes iyi, herkes haline razı, ölüm bile olsa teslimiyetle, razılıkla karşılancak. Ama dur bakalım, elbet bir mücadele de olacak.

Her neyse efendim, Yürekdede deveciği görür görmez ısınmış. Hatta yüreği cızz etmiş. Ona neden Yürek Haşan demişler ki zaten.

Alabildiğine merhametli, alabildiğine sevecen.

Her neyse efendim, her neyse, iyice yaklaşıp, gözü devecikte sormuş:

- Kaça bu sevimli, cana yakın devecik?
- Bir sevgiye, bir güzel sze verdim gitti demiş sahibi.
- O da ne demek, demeye kalmamış, adam deveciğin yularını Yürekdede'nin eline sıkıştırdığı gibi oradan uzaklaşmaya başlamış.

- Aman mirim diye Yürekdede hemen arkasından seslenmiş, koşup kolundan yakalamış, aman mirim demiş, ne yapıyorsun, ben kaça diye sordum, bir hata mı ettim, ne ettim ki elime yularını tutuşturup kaçıyorsun.

- Dede demiş adam, söyledim ya fiyatı bir sevgi, bir güzel söz.
- Eh demiş Yürek Haşan, inşallah onu incitmeyiz, hoş tutarız, ancak hele söyle bakalım kaç lira borcum, hem sonra bakalım alabilecek miyim, o kadar para çıkacak mı üzerimde.

- Çıkar çıkar, çıktı bile demiş adam.

- Hele söyle kaça.

Benimle eğleniyorsun, demiş Yürekdede. Sen de bilirsin ki buna ancak bir kik eşek- cik verirler, hatta vermezler bile.

- Bir sevgiyle, bir çift güzel sze.

- Oğul, demiş dede. Görüyorsun yaşıım ileri, dizlerimde derman az,

eğleme beni.

– *Eğlediğim yok. Madem ille de bir şey ödemek istersin, o halde, o halde, o halde...*

Adam bir rakam söylemek için uğraşıp duruyormuş, ama yine de söyleyemiyormuş.

Yürekdede de merakla beklüyormuş. Nihayet:

– *En iyisi, demiş adam. Sen bunu benim hediyem olarak al götür. İnşallah hayrını görürsün.*

– *Olmaz, demiş Yürekdede. Raram var.*

– *Kaç liran var?*

– *İşte, demiş ve küçük bir bakır lira göstermiş.*

– *Ooo, demiş adam. Bu çok, buna bunun gibi iki deve verirler.*

Benimle eğleniyorsun, demiş Yürekdede. Sen de bilirsin ki buna ancak bir küçük eşek- cik verirler, hatta vermezler bile.

Ya, demiş adam. Demek memlekette pahalılık almış yürümüş de benim haberim yok. Her neyse ver o bakır lirayı al deveciği, demiş adam.

Başlamışlar el sıkışmaya.

Birbirlerinin elini tutup ha babam sallıyorlarmış.

Biri aldım diyormuş; biri de verdim...

– *Duyan duymayan kalmasın. Herkes şahit olsun. Ben bir bakır liraya verdim deveyi, ben de bir bakır liraya aldım deveciği.*

Böylece Yürekdede yularından tutup sürmüş deveciği evine, adam da yürümüş başka bir yöne, bakır lirayı elinde evire çevire (Yürekdede ile Padişah, s. 16-20).

Okuma Metni 2

Dereler tepeler dağlar aşılınca Yürekdede varmış şehre.

Bulmuş ulucamiyi.

Orada bakmış ki kalabalık çok mu çok.

Hayatında ilk kez görüyormuş böyle bir kalabalık.

Ve bakmış birden insanların tümü bir tarafa doğru teveccüh eder, kaynaşır.

Başını çevirmiş ki, hemen biraz ileride padişah hazretleri.

Kimi bir iki laf etmek ister onunla, kimi bir dilekçe uzatır.

İhtiyar bakakalmış şöyle. O hiç kımıldamayınca padişah da ona yaklaşır gibi olmasına rağmen, insanlar sarmış etrafını ve oradan uzaklaşır gibi olmuş.

Kalabalık artıp, birbirini ezercesine teveccüh ettikçe, inzibatlar kimseyi incitmeden, usul usul açarlarmış padişahın önünü.

İhtiyar öyle beklemiş.

- Bu kalabalıktan bize sıra gelmez demiş.
- Bakmış uzun uzun ille de padişahın yüzünü gözünü görüp hafızasına almak istemiş.

Dönüp anlatacak ya Ayşe Nineye. O böyle bakmıyor, bir yandan da:

- Ne kadar da çok ihtiyaç sahipleri. Bunlarını herhalde tümü fakir mi fakir, dertli mi dertli. Hamd olsun her şeyimiz var, Allah'a şükür bize her bir şeyi bol bol vermiş, yoksa herhalde ben de böyle gelir, bu kapılarda himmet dilenirdim.

Derken padişahın gözleri taa uzaktan kendisine, takılmasın mı?

Öyle bir utanmış ki hemen başını öne indirmiş.

- Eh demiş, göz göze geldik, bir kez. Bu da yeter bize Allah'a şükür, bize böyle güzel, böyle adil bir padişah vermiş, gayri gam yemem, iyi ki geldim de gördüm. Şimdi bir daha göz göze gelmeden şuradan yavaş yavaş çekileyim, kaybolayım. Alacağımızı aldık. Bu kadarı bize yeter.

O başını böyle eğmiş dururken seslerden itişmelerden anlamış ki bir şeyler oluyor.

Kaynaşmanın şekli şemali değişmiş. İçinden:

- Acep ne oluyor demeye kalmamış başını kaldırmış ki koca padişah hemen önünde değil mi?
- Aman Allah'ım deyivermiş kendisini tutamayarak.

Padişah:

- *Senin ne dileğin var diye birden sormuş ciddi, kalın bir sesle.*
- *Sağlığını dilerim, hiçbir maruzatım yoktur.*
- *Hele söyle bakalım, söyle ihtiyar, ne derdin, ne ihtiyacın var?*
- *Hiç bir derdim, hiç bir ihtiyacım yok benim. Geldim ki...*
- *Geldin ki bir şey istemeye.*
- *Geldim ki hiç bir şey istememeye.*
- *Bu nasıl bir kelâm*
- *Bakıyorum, ihtiyaç sahipleri, gerçek ihtiyaç sahipleri burada.*

Benim bir dileğim olsaydı derdim ki onu da bunlara ver.

- *Adın ne baba senin.*
- *Bana Haşan derler.*
- *Yalnızca Haşan mı?*
- *Haşan da derler, Yürek Haşan da derler. Yürekdede de.*
- *Yürekdede haa?*

Öyle devletlüm.

Radişah, dağdaki konuşmanın aynısının aralarında bir kere daha geçmesinden hoşlanıp gülmüş.

Sanmış ki dedeye de artık durum açık oldu. Ama bakmış ki Yürekdede saf mı saf, berrak mı berrak...

Bilmez ki tebdil-i kıyafet ne?

Böyle bir şey, bir padişah için, bir devlet için gerekli bir tedbir de olsa, Yürekdede'nin akli almaz, ona hile hurda gibi gelir.

O sebeple de, benzetip durduğu hâlde, sesini de benzettiği hâlde bir türlü ayılmaz, anlamazmış.

Onun bu halini büsbütün sevmiş padişah.

O halde, demiş inceden kendi kendine. Namazdan sonra saraya götüreyim de vezirler de gelsin, orada tanıtayım kendimi. Birkaç kese de altın

verip göndereyim. Bize kesip ikram ettiği deve gibi isterse üç yüz deve alsın.

Böyle düşündükten sonra:

- *Hele hele Yürekdede, demiş. Söyle bakalım, dile bakalım, bizden ne dilersin.*

- *Can sağlığını dilerim. Sizin can sağlığınız olsun da benimki olmasın. Ümmeti Muhammed'e önce Allah, Peygamber, sonra siz gereksiniz.*

- *Sen yine de bir şey iste bizden.*

- *İlle bir şey istemek mi gerek.*

- *İlle de istemek gerek.*

Padişah istiyormuş ki Yürekdede dağdaki komuyu hatırlasın ve bir deve parası istesin.

Fakat Yürekdede'nin aklına bir türlü gelmiyormuş bu.

Düşünmüş, düşünmüş, öyle ki oradaki herkese karşı biraz garip bir durum olmuş.

- *Aklıma bir şey gelmiyor padişahım, bir ihtiyacım olmalı ki isteyeyim.*

- *İhtiyacın yoktu da neden durdun burada?*

- *Arzettim padişahım, yüzünüzü görmek istedim hamdolsun gördüm de murada erdim.*

Burada olacağımızı nereden bildin.

- *Şöyle şöyle oldu, böyle de böyle. O zat bana padişaha git, onu gör, dedi.*

- *Sonra, başka ne dedi?*

- *Seni alır saraya götürür, ağırlar ve sana ihsanda bulunur, dedi.*

- *O halde ben de seni saraya götüreyim, ikramda bulunayım da onun sözü yalan olmasın.*

- *Haşa padişahım, ben sadece nakletmek için söyledim. Vaktinizi benim için ziyan etmeyin.*

- *Ziyan olmaz. Sen, bize kazandırırısın, kaybettirmezsin. Hadi*

bakalım şimdi namaza girelim.

Okuma Metni 3

Şehirliler, kasabalılar da derlermiş ki:

- *Aman ne garip bir köy. Ne kadar da garip insanları.*

Bazen korkarmış şehirliler, kasabalılar bu insanlardan. Ama yine de onlardan alırlarmış odunları.

Bunların getirdikleri odunlar gerçekten düzgün, kuru, hilesiz hurdasızmış.

Hiç konuşmazlarmış odun pazarında.

Ancak sorulunca, odunun yükü için bir fiyat derlermiş. Yaz kış aynıymış odunun fiyatı.

İşte asıl bu yüzden herkes onlardan almak istermiş.

Aradan belki on yıl geçmiş, belki yirmi, bunlar hâlâ verirlermiş odunun yükünü üç liraya. Eğer yük eşek yükü değil de katır yükü olursa üç buçuk liraya. Hâlbuki katırların üzerinde belki iki katır odun.

Oysa bu üç lira ile, üç buçuk lira ile yarım ekmeğe bile alınmazmış o zaman.

Kimmiş bu adamlar, belli değil.

Derlermiş ki yaşları yüze yakın, sakalları yere kadar uzun, gözleri bilgelikle dolu ihtiyarlar.

- *Bunlar kötü gidişatın, akıl almaz pahalılığın icat ettiği hayâllerdir kafamızda. Yoktur böyle birileri. Ama sizler var sanıyor, hatta onlarla pazarda karşılaşıyor ve onlarla alışveriş ediyorsunuz.*

Ne derse desin bu ihtiyarlar.

Kasabalılar odun pazarında her gün değilse bile haftada bir iki gün ille de odunun çok az olduğu zamanlarda, karşılarında bulurlarmış onları.

Haydi diyelim ki hayâl.

Ama ya ucuz ucuz alıp evlerine götürdükleri ve sobada güriil güriil yaktıkları odunlar?

Bunlarda mı hayâl?

Okuma Metni 4

Bu kış, öyle kış da gelmeden eylül bile değildi inan olsun, bastırmasın mı kar!

Uzak orman köylerinden, şehirden, kasabadan gelecek yakacak odun, depolanacak da, kar yolları tı kayınca bütün kış boyu idareli idareli yakılacak.

Fakat eylül ayında bastırınca kar ve kapayınca bütün giriş çıkış yollarını kalakaldık geçen kıştan kalan bir parça kömürle, bir parça oduna.

Yalnız bizim ev mi? Hayır.

Köyün tümü.

Kara kara düşünüyorlar köyün ileri gelenleri. Bakan şuraya köy kahvesine, oturmuşlar işte.

muhtar, öğretmen, gençler, rençberler, kocalar yaşlılar...

- *Acaba bütün köy derlenip toparlanıp göç mü etsek.*
- *Çok iyi olur diye atıldı delikanlının biri, yola çıkmadan aç kurtlara haber salalım da bizi bulmak için fazla yorulmasınlar.*

Biri dedi ki:

- *Kabahat bizim, babamızın, atamızın. Niye dersin daha bin dokuz yüzlerin başında yemyeşil orman değil miydi buralar.*

- *Kesmeseydiler.*

- *Onlar mı kesmiş yoksa biz mi?*

- *Susun lan, diye bağırdı maalesef on beş yaşlarında biri.*

Bu sırada ezan okunmaya başladı. Fakat demin bağırın hâlâ bağırıyor.

- *Kesin güürültüyü, zihnimiz karıştırıyor, bırakın da rahat oynayalım piştiyi.*

- *Ne pişticiler, yaşları on beş - yirmi arası, ne olgun erkekler, yaşları otuz - otuz beş arası, ne de yaşlılar, yaşları kırkla altmış arası, hiçbiri kumdamadı; susmadı ve kalkıp camiye gitmedi.*

- *Hâlâ birbirleriyle dalaşıyorlar. İşte kahvehane ahlâkı. Kumar, bomboş konuşmalar silip götürmüş büyüklerle küçükler arasındaki mesafeleri, sırlı yakınlıkları.*

- *Köyün imamı Ali, ezanı okudu, minareden indi bu kış vakti, buz gibi caminin içi.*

- *Mihrabın hemen önünde, belleri ikiye katlanmış dört ihtiyar.*

- *İmam Âli durdu bunların önüne.*

- *Sesi sanki ince saflar varmış gibi arkasında diri, canlı.*

- *Safları düzgün ve sınıksız tutalım muhterem cemaat, aranızda boşluklar kalmasın, aranızda şeytan dalmasın, diye uyardı onları.*

Bense henüz on bir yaşındayım. En soldaki yaşlı dedenin kolunun altında durdum ve ellerimi bağladım.

Nasıl soğuk caminin içi.

Bacaklarım, karın kaslarım zangır zangır titriyor.

Ama birazdan geçer. Birazdan ısınır, alev alev yanmaya başlar derim.

Namazdan sonra imam dedi ki bana:

- *Koş Selim, kahveye git, orada ne kadar insan varsa buraya çağır. "İmam Ali bol bol yakacak bulmuş" de.*

Hemen fırladım dört ihtiyarın şaşkın bakışları önünde. "İmam Ali buldum diyorsa, bulmuştur elbet. Nasıl mı bu kış kıyamette? Orasını kendisi bilir, ben karışmam."

Daha sözümü bitirmemiştım ki bütün kahve halkı ayaklandı, camiye koştu.

4- Öz denetim

"Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol" olarak tanımlanabilecek olan öz denetim becerisi öğrencilere kazandırılması elzem durumlardan biridir. "Bir hedefe ulaşmak için kişinin kendi davranışlarını kontrol etmesi, dürtülerine karşı koyabilmesi ve isteklerini bir süreliğine erteleyebilmesi öz denetimin temelini oluşturur. Dürtülere karşı koyabilme, 3-4 yaşlarındaki çocuklar için çok zordur ve gözle görülür bir çaba gerektirir.

Yaş büyüdükçe, öz denetim becerisi artar. Öz denetim becerisi, çocukların oyun oynamalarından tutun da, ödev yapmalarına kadar pek çok alanda başarılı performansların temelini oluşturur. Yapılan araştırmalar, dürtü kontrolünü iyi yapabilen çocukların, ilerleyen yıllarda akademik başarısının da yüksek olduğunu gösteriyor 1 . Kendi davranışlarını kontrol etme becerisi insanlar arası ilişkilerde ve duygu denetiminde de önemli bir paya sahiptir. Öz denetim yapabilen çocuklar, yaşlarına göre daha az öfkelenir, daha az kaygılanır ve daha rahat empati yaparlar” (<http://www.milliyet.com.tr/cocugunuza-vereceginiz-en-guzel-hediye--oz-denetim-pembelar-yazardetay-saglik-2051530/>, erişim tarihi: 23.09.2018).

Zarifoglu'nun kitabında öz denetim metnin genelinde vardır. Kahramanlar bilinçli şekilde hareket ederler. Kendilerine istemediklerini başkalarına istemezler. Hatta bazen kendilerine çok istedikleri bir şeyden “başkaları daha fazla muhtaçtır” diyerek vazgeçerler. Zevki ertelemek veya ondan vazgeçmek öz denetimin en üst mertebesidir. Örneğin devesini ikram eden Yürekdede padişahın “Ne dilerse dile benden” demesine rağmen bir türlü bu isteğini dile getirmez. Aşağıdaki metni okuyan kişiler, istemek kadar istememenin gerekli olabildiğini, hatta bazen istememenin daha erdemli bir davranış olduğunu kavrayacaklardır.

Okuma Metni 1.

- *Can yoldaşım, dedi. Bunlar çok kıymetli misafirlere benziyorlar. Allah acıdı bize de, ağırlayalım diye bunları gönderdi. Hani bunlar da gelmeseydi, şu yola çıktığımız iki günden beri, nerdeyse, hani, acep Allah bizi iyice defterden sildi ve unuttu mu haşa, diye içimden geçirmeye başlayacaktım. Ne kadar günahkâr olmalıyız ki, Allah'ı hatırlamak için ya bir izzet ikram olacak, ya bir musibet, ya da bir misafir konuk gelecek. Vah bizim başımıza.*

- *Efendi dur hele, bunları demeye mi geldindi?*

- *Ne demeye geldimdi?*

- *Allah bize acıdı da misafirler yolladı, diyordun. Doğrusu ben de aklımdan bunları kuruyordum. Allah'a şükürler olsun misafirler geldi bize.*

- *Evet evet, dedi Yürekdede, şimdi, ne yapacaksın, ne hazırlayacaksın gelenlere.*

- *Elimizde ne varsa koyacağız ortaya.*

- *Say hele.*

- Bir kazan bulgur pilavı pişirip ne kadar yağımız varsa kızdırıp dökceğim üzerine. Sonra da iri taslarla soğuk ayran, genişçe sahanımızda tepeleme yoğurt, taş gibi, dün çaldımdı, öyle bir tutmuş ki sorma. Biraz da ekmeğimiz var. Vakit olsa da o kadar daha yapsam.

- İyi, dedi Yürekdede. Çok iyi. Vaktin olacak.

Ama bir yandan gizli gizli bir şey düşünüyor gibi.

- İyi olmaya iyi de...

- Beyim efendim söyle hele!

- Şöyle. Misafirin böylesi bulunmaz ki bulunmaz.

- Doğru diyorsun, doğru...

- Her biri başlı başına bir devletlûya benzer. Bunlar andolsun ki kıymetli misafir. Sanırım her biri başka ülkenin padişahı. Allah bize acıdı da yolladı bunları.

- Ben de öyle düşünüyorum ne hikmetse.

- Eh, böyle olunca böyle mi ağırlamak gerek onları?

- Ya nasıl ağırlamak gerek? Söyle ne yapabilirim beyim efendim, başka yenecek ne var?

- Diyorum ki hanım, Allah bize acıdı da yolladı bunları, yüzümüze baktı hamdolsun, dilim varmıyor ama, gel şu bizim deveciği kesip bunlara ikram edelim. Ne dersin yastık yoldaşım, başımın sultanı?

- Vah dedi Ayşe Nine vah benim karabaşım, kara yazgım. Amanın aman, ben yanmışım helâk olmuşum da haberim yok. Allah sana uzun ömürler versin, benden alsın sana versin. Vah bana ki ben niye daha önce bunu düşünmedim. Dünya malı, dünya hırsı benim gözümü kör etmiş de haberim yok. Vallahi kesip yedirelim biçarelere, iyi olur, âlâ olur.

- Azıcık korkmuştum istemez misin acaba diye.

- Ah beyim hiç öyle şey olur mu? Ancak küçücük bir endişem olur, o da kendimden yana değil.

- Nedir o?

Devecik olmayınca, şöyle bir düşündüm de aşılacak dağları, yüksek

dağları. Ben eşyanın ne kadar çoğunu sırtıma vursam, ah nedeyim, ko- cadım, ihtiyarladım, elden ayaktan kaldım, korkarım yükün çoğu sana kalır, sana eziyet olur

Zaten hiçbirini bana bırakmazsın, onca yükü ne yaparsın.

Sen hiç meraklanma, dedi Yürek Haşan. Yüce Allah bir kolayını halk eder (Yürekdede ile Padişah, s. 38-42).

Okuma Metni 2.

- Bir mesele daha. Misafirlerimizin söylediği gibi kendisinden bir şeyler de isteyeyim mi, yoksa istemeyeyim mi?

- İste ya. Padişah'tan istenmez mi?

- Evet, madem padişah diyorsun, yoluna da çıkmış, önüne de durmuş, herhalde istemek gerek.

- İste bakalım sen de. İstemezsek n'olur ki?

- Ne olur ki mi?

- Ne olur istemezsek, şeriat'tan taş mı düşer.

Nine şöyle bir durdu:

- Yo, dedi düşmez. İstememek de olur. Aman madem yoluna çıktın isteyeceksin.

- Yani gitme mi diyorsun?

- Bilmem ki, nasıl gitme derim, sen gitmek dilersem.

- Benim bir şey niyet ettiğim yok. Gitmeye gitmek istiyorum ama orada nasıl davranacağımı bilemiyorum. Ne edeceğim, nasıl edeceğim.

- En iyisi bak, ümmeti Muhammed nasıl ederse sen de öyle yap.

Yani... Haaa, evet. Anladım. Hay Allah senden razı olsun. Yanaklarında güller açsın. Gönli'n şen, öte dünyanın cennetler olsun. Kalbimdeki muammayı çözdün, beni rahata kavuşturdun. Öyle ya, ne diye burada oturmuş, ne yapsam, nasıl etsem diye kurup duruyorum. Şimdiden neye karar versem eksik, ne düşünsem yanlış; iş orada belli olur.

Sonra da kendi kendine mırıldandı:

- Ümmeti Muhammed nede ittifak ediyorsa, ben de öyle yaparım.

- Öyleymiş dedi karısı.

- Ne öyleymiş?

- Ne dedim ki?

- Sesli sesli düşünüyordun da.

- Haa evet...

- Haydi uyu artık. Bak başın ağırlaşmış saçların sızlanıp duruyor, ne zaman yastığa koyacaksın bizi diye.

İşte, söz sözü açıp çene çeneye yapışınca, Ayşe Nine, beyciği uyusun da artık dinlensin diye, ona hep böyle derdi.

- Bak başın ağırlaşmış saçların sızlanıyor, ne zaman bizi yastığa koyacaksın diye.

Okuma Metni 3.

Duadan sonra ne olmuş dersiniz.

Elbette hepinizin aklına gelmiş olmalı ki, padişah:

- İşte ben falan filanım, şunlar da falan filandır, dedi; kendilerini açıkladı ve Yürekdede'yi iltifata ve ihsana boğdu.

Hayır!

Hiç de böyle bir şey olmamış.

Meğer F^dişah tebdil-i kıyafet edip çıktı mı, öldürsen, assan kendini tanıtmaz, açığa vurmazmış.

Böyle bir prensibi varmış.

İşte bu kez de bu gönlü yüce, eli açık, kalbi zinde padişah böyle davranmış.

Ancak ayrılıp giderlerken, demiş ki ihtiyara:

- Şu karşıda bir şehir var, hiç gittin mi

oraya?

- Gitmedim, hiç kismet olmadı. Ancak böyle yaylaya giderken, hep

burada konaklar, bir veya iki gece ipil ipil yanan ışıklarını seyrederiz. Çok severiz orayı.

- Orası payitahttır bilir misin?

- Bilmem mi hiç! Ama sen yine de anlat!

- Rayitaht demek, bir ülkenin, bir imparatorluğun baş şehri demektir. Yani tahtın bulunduğu şehir demektir.

-Yani padişahımız efendimizin orada oturduğunu beyan edersin öyle mi oğulcuğum.

- Öyle Yürekdede, padişah orada oturur. Nasıl bilirsin onu?

- Onu çok yüce, çok adil, çok merhametli bilirim evlâdım. Gönlü bol, yüreği kavi, bileği güçlü olsun. O nice cihatlar etmiş, nice küffar tepelemiştir. Her namazımda onun hem dünyası için hem de ahireti için dua eder ve de Allah saklasın, Allah acısın ona, onun için çok korkarım.

- Neden korkarsın Yürekdede?

- Neden olmasın evlâdım, biz bir kıl çadıyla bir kırık tencerenin hesabını öte dünyada nasıl vereceğiz diye tasalanır dururuz. Eğer bir de ona sahip olduklarından ötürü bir iki sual edilse, ne der, ne söyler... Allah, inşallah yardım eder de sualleri kolay kolay cevaplar. İşte bu da onun sıratı. Sırat köprüsü.

Radişah zangır zangır titredi. Yürekdede bunu görünce:

- Evladım, hava serinledi, soğuk mu dokundu.

- Evet baba, evet öyle bir şey... Her ne ise, vakit iyice ilerledi, bizim de epey yolumuz var. Bakarsın iyice karanlığa kahrız da yolumuza şerhiler çıkar.

- Ben kendimi bildim bileli şerhiler yoktur buralarda. Padişahımızdan Allah razı olsun. Onun devletinde eşkiya tünerse, demektir ki kıyamet kopacak?

- Öyle mi görüyorsun?

- Evet öyle görüyorum efendim, sultanım, beyoğlum, eğer bir ülkede herkes doyar da yine hırsız olursa, eğer bir ülkede adalet gani olur da eşkiya

türerse, kıyamet alametidir ya...

- Doğru söylersin.

- Allah padişahımızdan razı olsun. Pekâlâ, evlatlarım, haydi yolunuzdan kalmayın. Dua edin. Geri arkanızı unutmayın. İnşallah yine gelin, yine misafirimiz olun. Hakkınızı da helal edin. Belki sizleri hoş tutamadık, bir kusur ettik. Yaşımız ileri. Bakarsın tekrar karşılaşmak da nasip olmaz, hakkınızı helal edin.

- Esas siz hakkınızı helal edin Yürekdede. Anamız da hakkını helal etsin. Kalın sağlıcakla.

- Haydi güle güle. Yolunuz açık olsun, temiz gökler gibi.

- Haa, dedi padişah. O şehirde bir büyük cami var. Yani ulu cami derler. O camiye padişah her cuma günü gelir, namaz kılar, hutbe okur, va'zu nasihat eder. Halkı dinler. Bir ihtiyacı olanların, elinden geldiğince ihtiyacını giderir. Sen de git bu cuma olmaz mı? Padişaha yaklaş, sen de bir şey dile. O seni alır, sarayına götürür, izzet ikram eder, ihsanlarda bulunur.

- Bilmem ki, dedi Yürekdede.

- Hele bir dene.

- Nesini deneyeyim oğul, sen öyle dedinse öyledir, itimat ettim söylediklerine. Ben başka bir şey demek istedim.

- Ne demek istedin?

- Onca ihtiyaç sahibi dururken bizim padişahı meşgul etmemiz doğru mu?

Padişah neredeyse diz çöküp Yürekdede'nin elini öpecek, kendini açığa vuracaktı.

Fakat kendini tuttu.

- Babacığım, rica ediyorum bir git. Hem gör bakalım, uzaktan sevip saydığın padişah, buna değer mi? Bir not da sen ver.

- Peki evlâdım, giderim. Belki iyi de olur. Hani belki, bizim de bir ihtiyacımız vardır belki...

Yürekdede böyle demiş, içinden de:

- *Bizim can yoldaşına bir devecik alacak bir bakar lira verir belki, iyi de olur demiş.*

Misafirler atlarına binmişler.

Karanlık iyice basmadan şehirde olmak için atlarını tepiklemişler.

Padişah kendi kendine yüreğinden şöyle geçirmiş:

- *Yürekdede, Yürekdede! Hele bir gel bakalım, bizi yüreğinle perişan ettin. Bende karar bırakmadın. Seni gördüm de kendimden utandım. Senin tırnağın olamam, ama bir gel bakalım, bir gel hele şehre, bakalım sende bizim için daha ne dersler, ne hikmetler var.*

Yürekdede çadıra döndü. Onları uğurladıktan, arkalarından uzun uzun baktıktan sonra, çadırın önünde oturdular.

Bir kaba, artan etlerden birazını koydular

Biraz ekmekle, biraz yoğurtla yavaş yavaş yediler (Yürekdede ile Padişah, s. 49-54).

Okuma Metni 4.

Onun bu halini büsbütün sevmiş padişah.

- *O halde, demiş inceden kendi kendine. Namazdan sonra saraya götüreyim de vezirler de gelsin, orada tanıtayım kendimi. Birkaç kese de altın verip göndereyim. Bize kesip ikram ettiği deve gibi isterse üç yüz deve alsın.*

Böyle düşündükten sonra:

- *Hele hele Yürekdede, demiş. Söyle bakalım, dile bakalım, bizden ne dilersin.*

- *Can sağlığınızı dilerim. Sizin can sağlığınız olsun da benimki olmasın. Ümmeti Muhammed'e önce Allah, Peygamber, sonra siz gereksiniz.*

- *Sen yine de bir şey iste bizden.*

- *İlle bir şey istemek mi gerek.*

- *İlle de istemek gerek.*

Padişah istiyormuş ki Yürekdede dağdaki konuyu hatırlasın ve bir deve parası istesin.

Fakat Yürekdede'nin aklına bir türlü gelmi- yormuş bu.

Düşünmüş, düşünmüş, öyle ki oradaki herkese karşı biraz garip bir durum olmuş.

- Aklıma bir şey gelmiyor padişahım, bir ihtiyacım olmalı ki isteyeyim.

- İhtiyacın yoktu da neden durdun burada?

- Arzettim padişahım, yüzünüzü görmek istedim hamdolsun gördüm de murada erdim.

Burada olacağımızı nereden bildin.

- Şöyle şöyle oldu, böyle de böyle. O zat bana padişaha git, onu gör, dedi.

- Sonra, başka ne dedi?

- Seni alır saraya götürür, ağırlar ve sana ihsanda bulunur, dedi.

- O halde ben de seni saraya götüreyim, ikramda bulunayım da onun sözü yalan olmasın.

- Haşa padişahım, ben sadece nakletmek için söyledim. Vaktinizi benim için ziyan etmeyin.

- Ziyan olmaz. Sen, bize kazandırırısın, kaybet- tirmezsin. Hadi bakalım şimdi namaza girelim.

Neredeyse ezan okunmak üzere. Yalnız hemen yanımda bulun. Uzakta kalma.

Böylece yürümüş padişah.

Yürekdede de arkasında.

İçeri girmişler.

Gürül gürül okunmuş ezan.

Namaz, hutbe, derken huşu içinde kılınmış cuma.

Tesbihat, derken sıra gelmiş duaya.

Padişah el açmış Allah'a. Herkes ellerini açmış. Herkes dilemeye başlamış.

Bir ara Yürekdede kulak kabartınca Padişahın duasını dıymuş.

Şöyle diyormuş padişah:

– Ya Rabbi, sen kerimsin, rahimsin, yüceler yücesisin. Bana rızık ver. Bana sıhhat ver.

Şöyle dedi kendi kendine Yürekdede:

Bunun da elinde bir şey yok. Ben de geldim ondan istemeye. Baksana o da bir başka padişaktan istiyor. Bense onunla sarayına gitmeye razı oldum. Bu doğru değil. Hemen çıkıp çadıra döneyim. Yol boyunca da, ağaçlarla çiçeklerle havayla suyla dost ola ola bütün hacetlerimi Allah'ıma açayım. Ben de yalnız ondan isterim. Yanımda şunun gibi ihsanı bol bir padişah da olsa, başkasından istemem. İstersem edebi tecavüz olur, Allah'ın gücüne gider.

Yürekdede adeta telaşla çıktı camiden.

Padişah, dua ederken, bir ara Yürekdede'nin kulak kesilip başını uzattığını fahmetmişti.

Onun acele acele kalkıp çıkışını da. Hiç sesini çıkarmadı. Yürekdede'yi tanıyordu. Onun niçin kalkıp gittiğini de anladı.

Bu kez duasını nedametlerle doldurarak gözlerinden yaşlar dökerek Allah'a yepyeni bir ruh ve tazarrıyla yalvarmaya başladı.

Ayşe Nine akşamın alaca karanlığı çökerken Yürek Haşan Dede'yi, kalın ağaç âsâsını omzuna almış, dimdik gelirken görünce sevinçle, yoluna çıktı.

– Selâmünaleyküm güzel hatunum, can yoldaşım.

– Ve aleykümesselâm beyim efendim. Hoş geldin, sefalar getirdin, kalbime sürür verdin, neş'eler getirdin.

– Nasılsın iyi misin? Bir yaramazlık yoktur inşallah.

– İyiyim Allah'a hamd ü senalar olsun. Seni gördüm de büsbütün iyi oldum, sevinç buldum. Bilmem ki Allah'a bu nimetlerinin şükürünü nasıl eda edeceğim.

Yürekdede'yle Ayşe Nine çadırın yanına kadar birlikte yürüdüler.

Yürekdede ağzına lokma vurmamıştı o gün.

- *Aç mısın? diye sorunca karısı:*
- *Evet, dedi. Sabah çıkarken de yememiştim.*
- *Vah! dedi kadın. Vah benim beyim efendim!*

Hemen bir şeyler hazırladı getirdi. Yürekdede onları yerken sandı ki cennet taamı yedikleri.

- *Cennet yemeği gibi geldi bunlar bana. Senin elinle gelince, Allah'ın nimeti, verdiği rızık, öyle tatlı oluyor ki... Yediler birlikte, içtiler. Namazlarını kaldılar.*

Dualarını devşirdiler.

Yüzlerini kableye dönüp, sağ ellerini yüzlerinin altına koyup başladılar cennet uykuları gibi bir uykuyu uyumaya.

Ertesi gün toparlandılar.

Eşyaları hafif ağır böldüler, sırtlandılar.

Hem yol yürüdüler yavaş yavaş, hem de Ayşe Nine'nin bir gün önce açmadığı mevzuyu açıp, bol bol konuştular.

Yürekdede anlattı bir bir.

İyi olur, hem de çok iyi dedi

Ayşe Nine dinledi bir bir ve dedi ki:

- *İsabet ettin. Ben sana dememiş miydim, sen onlardan daha iyi bilirsin diye.*

- *Sen bunu mu kastetmiştin?*

- *Yoo, o kadar da değil. Ama öyle demiştim işte.*

İkinci konak yerine değil, yolun dörtte birine bile gidemediler.

İkisi de yorgunlukla döktüler yüklerini yere.

Bir iki saat hiç kımldamadan, soluk soluğa oturdular.

Ancak namaz için can geldi de canlarını ruhlarına, doğruldular.

- *Hanım dedi Yürekdede, daha yol var, ama adım atacak hâlimiz de kalmadı. Burayı da biliyoruz, ama iyicene değil, su var mı yakında bilmem. Şurada konaklayalım derim.*

– İyi olur, hem de çok iyi dedi kadın. Şöyle bakındılar. Çadır için bir yer beğendiler.

Biraz daha dinlenip başladılar çadır için kazıkları çakmaya ve çadırın iplerini bir bir bağlamaya.

Derken sonuncu kazığa gelince sıra, kazık bir türlü işlemez.

İpin uzanacağı yer belli. Ha bir karış öteye, ha bir karış beriye derken, işlememiş kazık işlememiş.

– Hanım demiş ihtiyar, şu kötü kazmayı uzat da, şurada bir taş çıktı hikmet-i ilâhi, sökeyim de yerine kazığı çakayım.

Ve Yürekdede taşı çıkarmak için bir kaç kazma çalınca, iri bir kazan dolusu altın mücevherat çıkıverdi ortaya.

Şaşkınlık içinde doğruldular, kazanı bütünüyle ortaya çıkarıp kapağını da açınca, büyük definenin karşısında şaşkınlıkla donakaldılar.

Güneş battı batacak.

– Yürekdede acele hazırlandı; âsâyı eline aldı.

– Güzel hanımım dedi, sadece Allah'tan dileyince O, bol bol verir.

Ancak bu kadar yük, böyle bir servet üzerimizdeyken uyursak bil ki başımız belada. Uyumak var, uyanmamak var. Sonra Allah bize sorar ne ettiniz diye. Onun için hemen şehre iniyorum. Fakir fukarayı toplayıp getireyim. Hepsini üleştiririm yoka yoksula da üzerimizde kalmasın.

Ve Yürekdede, Ayşe Nine'nin dualarıyla düştü yola..

Ayşe Nine bir seccadeye oturdu. Yüreği bu azim emanetin ağırlığı altında titriyordu. Ertesi gün Yürekdede bölgenin en fakirlerinden oluşan büyük bir kalabalıkla, öğleye doğru görünün- ceye kadar da kalkmadı yerinden. Onları görünce şükürlerle doğruldu. Sevinçle Yürekdede'ye doğru koştu.

Baktı ki o, bir küçük deve satın almış. Memeleri süt dolu bir devecik.

– Yolda binmeye kıyamamış. Yularından tutmuş getiriyor; nasıl sevinecek diye içten bir gülüşle Ayşe Nine'ye bakıyor.

5-Sabır

Sabır, insanın kendi iradesi dışında gerçekleşen sıkıntı, güç ve zorluklara paniğe kapılmadan, tedirgin olmadan ve şikâyet etmeden soğukkanlılıkla tahammül göstermesidir (Seyyar, 2003, s. 343).

Sabır, kişinin başına gelen her türlü felaketler karşısında metanetini koruması, yaşadıklarından ötürü şikâyet etmemesi, sıkıntılara katlanmasıdır. İnsanlar yaşamları boyunca birçok olumsuzlukla karşılaşır. Deprem, sel gibi doğal afetler, trafik kazaları, hastalıklar, beklenmedik ölümler gibi bazı olaylar kişinin iradesi ve gücü dışında gerçekleşir. Böyle durumlarda insanın hayata tutunabilmesi için sabretmesi gerekir. Çünkü sabır insana dayanma gücü vererek onu ayakta tutan güçlü bir değerdir.

Sabırlı olamayan insan zayıf karakterli olur. Bu insanlar bunalımlıdır, streslidir, mutsuzdur ve istedikleri olmayınca çabuk vazgeçer. İnsanın hastayken tekrar doğrulabilmesi, yoksul düştüğünde hayata küsmemesi, işçiyken patronuna, amirken çalışanlarına saygılı davranması için kişinin öncelikle sabırlı olmayı bilmesi gerekir (Eren, 2010).

Sabır insanın akıllıca düşünmesini sağlar. Sabırlı insan paniğe kapılmadan aklını kullanarak hareket eder. Bu sebeple olayların belki de kimsenin kolaylıkla fark edemediği noktalarını görerek doğru adımlar atar. Sabırlı insanlar aynı zamanda akıllı, doğru sözlü, kinden ve öfkeden uzak dengeli bir karakter gösterir. Ne zaman ne yapacakları, olaylara nasıl tepki verecekleri bellidir (Baydur ve diğerleri, 2007, s. 12)

Sabır kök değeri, Türkçe Öğretim Programında yer alan **Temalar ve Konu Önerileri** bölümünde “Erdemler,” başlığı altında doğrudan belirtilmiştir.

Sabır kök değeri ile ilgili, Cahit Zarifoğlu'nun Yürek Dede ve Padişah isimli eserinden şu okuma metinleri üretilebilir:

Okuma Metni 1.

Gürül gürül okunmuş ezan.

Namaz, hutbe, derken huşu içinde kılınmış cuma.

Tesbihat, derken sıra gelmiş duaya.

Padişah el açmış Allah'a. Herkes ellerini açmış. Herkes dilemeye başlamış.

Bir ara Yürekdede kulak kabartınca Padişahın duasını duymuş.

Şöyle diyormuş padişah:

– *Ya Rabbi, sen kerimsin, rahimsin, yüceler yücesisin. Bana rızık ver. Bana sıhhat ver.*

Şöyle dedi kendi kendine Yürekdede:

Bunun da elinde bir şey yok. Ben de geldim ondan istemeye. Baksana o da bir başka padişaktan istiyor. Bense onunla sarayına gitmeye razı oldum. Bu doğru değil. Hemen çıkıp çadıra döneyim. Yol boyunca da, ağaçlarla çiçeklerle havayla suyla dost ola ola bütün hacetlerimi Allah'ıma açayım. Ben de yalnız ondan isterim. Yanımda şunun gibi ihsanı bol bir padişah da olsa, başkasından istemem. İstersem edebi tecavüz olur, Allah'ın gücüne gider.

Yürekdede adeta telaşla çıktı camiden.

Padişah, dua ederken, bir ara Yürekdede'nin kulak kesilip başını uzattığını fahmetmişti.

Onun acele acele kalkıp çıkışını da. Hiç sesini çıkarmadı. Yürekdede'yi tanımişti. Onun niçin kalkıp gittiğini de anladı.

Bu kez duasını nedametlerle doldurarak gözlerinden yaşlar dökerek Allah'a yepyeni bir ruh ve tazarrıyla yalvarmaya başladı.

Bir yandan da:

Yamanmışsın Yürekdede yamanmışsın! deyip duruyordu içinden.

Ayşe Nine akşamın alaca karanlığı çökerken Yürek Haşan Dede'yi, kalın ağaç âsâsını omzuna almış, dimdik gelirken görünce sevinçle, yoluna çıktı.

– *Selâünaleyküm güzel hatunum, can yoldaşım.*

– *Ve aleykümesselâm beyim efendim. Hoş geldin, sefalar getirdin, kalbime sürür verdin, neş'eler getirdin.*

– *Nasılsın iyi misin? Bir yaramazlık yoktur inşallah.*

İyiyim Allah'a hamd ü senalar olsun. Seni gördüm de büsbütün iyi oldum, sevinç buldum. Bilmem ki Allah'a bu nimetlerinin şükürünü nasıl eda edeceğim.

Yürekdede'yle Ayşe Nine çadırın yanına kadar birlikte yürüdüler.

Yürekdede ağzına lokma vurmamıştı o gün.

- *Aç mısın? diye sorunca karısı:*
- *Evet, dedi. Sabah çıkarken de yememiştim.*
- *Vah! dedi kadın. Vah benim beyim efendim!*

Hemen bir şeyler hazırladı getirdi. Yürekdede onları yerken sandı ki cennet taamu yedikleri.

- *Cennet yemeği gibi geldi bunlar bana. Senin elinle gelince, Allah'ın nimeti, verdiği rızık, öyle tatlı oluyor ki... Yediler birlikte, içtiler. Namazlarını kıldılar.*

Dualarını devşirdiler.

Yüzlerini kibleye dönüp, sağ ellerini yüzlerinin altına koyup başladılar cennet uykuları gibi bir uykuyu uyumaya (Yürekdede ile Padişah, s. 65 -74).

6- Saygı

Saygılı olma, aileden topluma kadar her kesimde olması zorunlu değerlerdendir. Saygı, Türkçe Sözlük'te, "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu." (TDK) olarak tanımlanmıştır.

Saygı, Türkçe Sözlük (TDK, 1998, s. 1922)'te, "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu." olarak tanımlanmıştır. Gerda Pıghın ise "Çocuklara Değer Aktarımı" adlı kitabında saygıyı bir insanın karşısındakini, meziyetleriyle, zayıflıkları, yanlışları, hakları ve ihtiyaçları ile olduğu gibi kabul etmesi olarak açıklamıştır (Pıghın, 2005, s. 59).

Başkalarına saygı duymak ve saygılı davranmak onlardan da saygılı davranış görmenin başlıca şartıdır. İnsan ilişkilerinde her iki tarafın da memnun kalabilmesi için karşılıklı saygı duyulması gerekir. Saygıya dayanmayan ilişkiler insanları bir arada tutmaz, aksine onları birbirinden uzaklaştırır (Güngör, 2010, s. 70).

Saygı karşımızdaki insana sırf insan olduğu için değer vermek, belirli nezaket kuralları içerisinde davranmaktır. Herkes insan olmanın vasıflarını taşıdığı sürece saygıyı hak eder. Bunun yanı sıra sahip olunan yaş, mevki gibi bazı özellikler, o özellikleri taşıyan

kişiyeye saygıyı gerektirir. Örneğın toplumumuzda özellikle yaşlılar ne olursa olsun saygıyı hak eden insanlar olarak görülür. Bunun sembolik ifadesi olan el öpme Türklerde eskiden beri var olan bir davranış kalıbıdır. Ayrıca saygı sadece insanlara gösterilen bir değer değildir. Kültürel değerler, yasalar gibi insan dışındaki şeylere karşı da saygı gösterilir.

İnsanların birbirine karşı saygılı olması toplumsal huzur için gereklidir. Hayatın akışı içerisinde insan, başka insanlarla aynı mekânı paylaşır, aynı olaylara tanıklık eder. Bu süreç içerisinde insanlar karşısındaki insanlara değer verip, düşüncelerine saygılı olduğu takdirde yaşanabilecek olumsuz durumlar ortadan kaldırılabilir. Toplumsal düzenin düzgün bir şekilde işleyebilmesi için bir babanın eşine ve çocuklarına, öğrencinin öğretmenine, öğretmenin amirine, satıcının müşterisine saygı göstermesi gerekir.

Saygı kök değeri, Türkçe Öğretim Programında yer alan **Temalar ve Konu Önerileri** bölümünde “Erdemler, Birey ve Toplum, Kişisel Gelişim” başlığı altında doğrudan belirtilmiştir.

Saygı kök değeri ile ilgili, Cahit Zarifoğlu'nun Yürek Dede ve Padişah isimli eserinden şu okuma parçaları öğrenmeleri destekleyici birer materyal olarak kullanılabilir:

Okuma Metni 1.

Güneş tepelendi, dikildi. Gölgeleler, her şeyin iki katı uzandı.

Derken güneş akşama doğru azıcık sarkmaya başladı.

İşte o anda Yürekdede, karısı Ayşe Nine ve deveçik, üçü birden gördüler ki taa uzaklardan gelenler var. Bir grup atlı.

- *Gözün aydın dedi Yürekdede karısına.*

- *Gözümüz aydın dedi Ayşe Nine, şükürler olsun misafir gönderene.*

- *Selâminaleyküm, dedi atlıların en önündeki, kendilerini karşılamak üzere kalkıp, acele acele yürüyen Yürekdede'ye.*

- *Ve aleykümesselâm, hoş geldiniz, hoş geldiniz!*

Diğeri de, bir yandan atlarından inmişler, bir yandan da bir bir selâm vermişler ihtiyara.

- *Selâminaleyküm*

- *Ve aleykümesselâm*

- *Selâminaleyküm*

- *Ve aleykümesselâm*
- *Selâmünaleyküm*
- *Ve aleykümesselâm*
- *Selâmünaleyküm*
- *Ve aleykümesselâm*
- *Selâmünaleyküm*

*-Ve aleykümesselâm ağalar, beyler, hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.
Şöyle buyurun hele, şöyle buyurun.*

Hepsini iri bir ağacın tatlı ulgın gölgesi altına götürmüş ihtiyar.

Çadır da hemen yanbaşlarında.

Oturmuşlar.

Hal hatır sormuşlar.

*- Nereden gelir nereye gidersiniz böyle, demiş Yürekdede. Sorar
gibi değil de öyle konuşur gibi.*

Bir tür ağız alışkanlığıyla.

- Ticarete çıktık, dolanyoruz şöyle demiş başlarındaki.

*Yürekdede bakmış hep bu başlarındaki zat konuşur, ötekiler edepli
edepli oturur.*

- Bu yiğitlerin başı, başkanı sen misin oğul?

Gülmüş adam.

*- Bunların herbiri değerli arkadaşlarımda. Başkan bilirse beni
başkanları sayılırım, ama derlerse ki köleleriyim, o zaman da köleleri olurum
onların.*

*Tümü birden dürtülmüş gibi yerlerinden irkilip fırlamışlar, ellerini
yüreklarine çalıp:*

- Estağfirullah, estağfirullah, diye mırıldanmışlar..

*- Oğul, bir sırlı söz söyletti sana yaradan, bir şey anladım ama
istersen sen de bir anlat.*

- Ne anladınsa ilkin sen de bakalım. Ama ilkin ismini lütfet, kim derler sana.

- Benim adım Haşan.

-Yalnızca Haşan mı?

- Haşan da derler, Yürek Haşan da derler, Yürekdede de...

- Yürekdede ha?

- Öyle devletlüm.

- Devletliğimi de nereden çıkardın?

- Bilmem ki öyle dilime dolandı geldi. Nereden bilirim. Ama şöyle bir bakıyorum da, sen de, arkadaşların da devletiü olmaya değer insanlarsınız. Diliniz kibar, edebiniz, huyunuz, suyunuz asil, tedbiriniz ince...

- Hangi tedbir Yürekdede?

-Tümünüz de çadıra sırtınızı dönüp oturdunuz, yani şöyle düşündünüz ki, bir namahrem varsa gözümüz istemeden de olsa ilişir günah olur. Eh, bundan daha ince tedbir olur mu?

- Yaşın kaç Yürekdede?

- Eh, seksen doksan oldu herhâlde.

- Yaşın seksen doksan olmuş ama gözlerin, aklın, görüşün hâlâ zipzinde.

- Eh, evvel Allah öyledir.

Yürekdede böyle dedikten sonra, onlara içecek soğuk bir şeyler getirmek üzere doğrulur- ken dönüp şöyle dedi:

- Rahat oturun, rahat edin. Farz edin ki her yan sizin mülkünüzdür. Sonra ananız olsun, yaşlı bir hatunum vardır. Sizi evladı gibi bilir. Onun için namahremlik kalmamıştır. Rahat edin, serbestçe oturun.

Onlar da serbestçe oturmuşlar (Yürekdede ile Padişah, s. 34-37).

Okuma Metni 2.

Daha sözüümü bitirmemiştım ki bütün kahve halkı ayaklandı, camiye koştu.

Fakat Caminin kapısında İmam Ali

- *Durun, dedi. İstedığınız kadar odun var içeride, ancak abdestsiz girmek yok!*

Kimi söylene söylene abdest aldı, girdi içeri, kimi başladı ters yüz edip gitmeye.

- *Bilin ki diye bağırdı onların arkasından İmam Ali. Gidenler sonra gelirse bir tek odun alamazlar.*

Bunun üzerine içlerinden beş on kişi daha dönüp geldi. Gidenlerse, bir kaç genç, bir kaç orta yaşta, birkaç da ihtiyar.. Böylece tıka basa doldu cami.

- *Hah şöyle, dedi İmam Ali. Eline bir sopa alıp daldı cemaatin içine.*

- *Bre densizler, bu ne biçim saf. Yaşlılar arkada, tüyü bitmemişler önde. Karman çorman olur mu yaşlar, başlar, edepler, saygılara. Edep! Edep her şeyin başıdır.*

- *Bir hizaya soktu bunları ki görmeye değer. Sırtlarına sırtlarına çaldı sopayı.*

- *Sonra da sımsıkı saf bağlattı onlara. Omuz omuza vermekten her birinin yanları ağrımaya başladı. Oturunca uyustu ayakları.*

- *Bir namaz oldu ki, köyümüz kurulduğu günden beri asla görmemiş böylesini.*

- *Arkasından çıktı İmam Ali minbere.*

- *Buraya bir ihtiyaç için geldiniz. Bre akılsızlar, odun olsa da olur olmasa da. Asıl Allah'a olan ihtiyaç ne biter ne eksilir. Artar da eksilmez. Ama yine de madem dileğimiz şu anda en çok odun, başlarımızı eğelim, ellerimizi açalım, bir de yaradandan dileyelim. "Her ne kadar, oduna da, ekmeğe de layık değiliz, ama sen Kerem sahibisin" diyelim.*

Herkesi aldı bir titreme. İndirdik başlarımızı.

Açtık ellerimizi. Yakacak odun diledik kalbimizle, dilimizle; cömertler cömerdi, kerem sahibi Rabbimizden.

Ve camiden çıktık ki, köy meydanında yirmi garip adam, yirmişer

katır, yirmişer de eşek yükü odun önlerinde. Her fiyata razı olarak soruyorduk.

- *Kaçta bunlar, diyordu ki onlar:*
- *Bu defa para istemez. Alıp götürün evinize.*

7-Sevgi

Bir arada yaşayan bireyler için karşılıklı dayanışma ve ilgi çok önemlidir. Karşısındaki insana güzel bir bakış açısıyla bakan bir fert, toplumsal açıdan da sevgi gibi önemli bir kazanım edindir. Sevgi, *Türkçe Sözlük*’te, “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.” şeklinde tanımlanmıştır. Sevgi değeri, toplumsal dayanışmayı ve karşılıklı anlayışın gelişmesini sağlar.

Geçmişten gelen sevgi birikimini Yunus Emre, Mevlana ve Ahmet Yesevi gibi manevi önderlerle geliştiren ve bunu hayat tarzı haline getiren Türk milleti, sevgisini kendinden daha çok başkasını düşünerek göstermiştir. Bunun sonucunda da Allah, vatan, millet, doğa ve tarih bilinci oluşmuştur.

Sevgi, bir kimseye ya da bir şeye karşı insanda oluşan, onu gerektiğinde büyük özverilere götürebilen, yakınlık, ilgi, beğeni gibi bağlarla ifadesini bulan duygusal bir haldir (Bilhan, 1991, s. 896). İnsanları birbirine bağlayan, paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğreten güç sevgidir (Hekimoğlu, t.y. 4). Eğer toplum halinde yaşayan insanlar birbirlerini seven kişilerse aralarında hiçbir anlaşmazlık çıkmaz. Güven, dayanışma ve yardımlaşma ancak birbirlerini seven insanlar arasında gerçekleşir (Mıskeveyh, 1983, s. 121).

Tolstoy sevginin hayattaki rolünü şu şekilde ifade etmiştir: “Mutluluğu kazanmanın yolu, kişinin tıpkı bir örümcek gibi her yöne doğru yapışkan bir sevgi ağı fırlatmasına ve gelen her şeyi kucaklamasına bağlıdır.” (Sharma, 2006, s. 71).

Allah sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi, vatan sevgisi, anne-baba sevgisi gibi birçok sevgi türü bulunmakla beraber sevgi bir bütündür. İnsan sevgisi olmadan doğayı, doğa sevgisi olmadan vatani sevmek mümkün olmaz. Bununla birlikte bazı sevgiler çok daha belirgin, çok daha şiddetli olarak kendisini hissettirebilir (Bilhan, 1991, s. 896).

İnsanı insan yapan temel değerlerden biri olan sevgi hayata olan inancı artıran, zorluklara göğüs gelebilmeyi kolaylaştıran, son derece güçlü bir duygudur. Birbirine karşı sevgi duyan insanlardan oluşan bir toplum her bakımdan güçlüdür. Çünkü sevgi içerisinde saygı, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma, misafirperverlik gibi birçok değeri barındırarak görünmeyen bir bağla insanları birbirine bağlar. Sevgisizlik ise beraberinde acımasızlığı,

umutsuzluğu, savaşı, bencilliği getirir. Kimseyi sevmeyen ya da kimse tarafından seilmeyen insanlar hayatları boyunca yalnız kalır ve gerçek mutluluğu asla yaşayamaz. Sevginin bir değer olarak görülebilmesi için onun saf, her türlü bencillik ve çıkardan uzak olması gerekir. Çünkü sevgi o zaman bir değer taşır. Herhangi bir çıkar gözeterek, karşılık beklenerek birine ya da bir nesneye duyulan bencilce duygu sevgi değildir.

Sevgi kök değeri müfredatta Erdemler, Okuma Kültürü, Duygular Temalarında alt değerler olarak işlenmektedir.

Sevgi kök değeri ile ilgili, Cahit Zarifoğlu'nun Yürek Dede ile Padişah isimli eserinde şu metinler sevgi değerinin kazandırılmasında kullanılabilir:

Okuma Metni 1.

Bir sabah ilk kafile toparlanıp yola çıktı. Başlarında köyün insan mı insan, Müslüman mı Müslüman ağası...

Yürek Hasan'la karısı Ayşe Nine bir sonraki kafileye kaldılar.

Ayşe ninenin nefesi daralmıştı yine.

Ha bu kafileyle ha o kafileyle derken bütün köy boşaldı ama Yürek Dedeyle karısı Ayşe Nine köyde kaldı.

İlkin biri hastalandı sonra öteki. Kader kismet işte.

Derken bir gün ikisi de iyice şifa buldular. Ayağa kalktılar.

- Hatun ne dersin, yarın çıkalım mı yola? diye sordu Yürek Haşan.

- Beyciğim, dedi Ayşe Nine, sen nasıl emreder nasıl münasip görürsen, benim için güzel olan o.

- Sultanım o ne biçim lakardı, sen ne arzu edersen benim arzum da o.

- Allah ömrünü hayırlı etsin beyim efendim, ben de arzu ne gezer, ben sana uydum, senin ağzına bakarım.

İşte ne zaman birlikte bir iş tutacak olsalar, tam evli oldukları şu altmış beş yıldır hep öyle konuşur, çoğu zaman da böyle birbirlerinin gönüllerini hoş tutmak için gayret etmekten, yapacakları işi unuturlarmış.

Nitekim bugün de söziin, yaylaya yola çıkmaktan açıldığını unutmuşlar.

Birbirlerine tatlı nükteler yapıp, sevimli nazlar yapmışlar (Yürekdede

ile Padişah, s. 7-9).

Okuma Metni 2.

Ertesi gün:

- *Sevgili hatunum, ne dersin, havalar bir acayip ısındı, rutubet bizi kahredecek. Yola çıksak mı?*

- *Beyciğim dedi yine Ayşe nine, sen nasıl emredersen benim için münasip olan o.*

- *Hımmmm, dedi Yürek Haşan. Yarın sabah namazıyla birlikte yola çıkılacak. Bu gün hazırlığımız biünillah bitmiş olacak.*

- *Ah ne iyi olacak, dedi Ayşe kadın.*

Böylece bir odadan ibaret olan evlerinde bir gece daha uyudular.

Güzelce uyudular, güzelce sabahladılar. Yürek Haşan uyanır uyanmaz:

- *Hatun, dedi sessizce.*

Hemen duydu ve doğruldu nine, lâilâhe illallah diyerek. Ve hemen besmeleyle kuyudan su çekti, ibriği hazırladı. Leğeni getirdi.

Haşan Dede kollarını çemredi, geldi. Nine yavaş yavaş, kutsal bir iş yapar gibi ibrikle döktü suyu Haşan Dede'nin avuçlarına.

Sıra ayaklarını yıkamaya gelince Haşan Dede ibriği aldı ayaklarını kendi yıkadı.

Doğrulduğunda nine elinde havluyla belirmişti bile yanında.

Yürek Haşan iki elini birden ileri uzattı. Nine havluyu açıp bunların üzerine bıraktı.

Yürek Haşan havluyu alırken dua ediyordu karısına:

- *Hatun, Allah senden razı olsun. Tuttuğunu altın etsin, hayretsin, sana öte dünyada güzel amellerini yoldaş etsin. Can yoldaşım, gül yanaklım.*

- *Eksik olma, Allah senden de razı olsun. Sana layık olamıyorum, yaşlandım, çöktüm, kusura kalma.*

- *Estağfirullah, estağfirullah, o ne biçim lakardı, bir daha işitmiyem*

haa..

- İki seccade serdiler.

Biri önde, biri bir arşın geride.

Sünnetleri kaldılar iki rekât. Başlarını indirip bir müddet sessiz sessiz durdular.

Sonra Haşan Dede kalktı. Kamet getirdi. Kalın, erkek, mübarek bir sesle.

O imam oldu, Ayşe Nine cemaat.

Bir namaz kaldılar ki bedenleri de ruhları da biz diyelim arşûlâda, siz deyin cennet bahçelerinin güllüklerinde.

Onların yüreklerindeki ritimlerle bir görebilen olsa, der ki:

- Dünya bunlardan sorulur, kainat bunlara verilmiş, ol deseler olur, yıkıl deseler yıkılır.

Namaz bitince başlarını indirip sessiz sessiz durdular. Güneş doğana dek kımıldamadılar (Yürekdede ile Padişah, s. 10-11).

Okuma Metni 3.

Aşağılarda, oradan taa uzaklarda, bir şehrin ipil ipil yanmaya başlayan ışıkları gözüküyor.

Dağ böceklerinin türlü çeşitli kokuları öyle bir karışıyor ki birbirine, içine çekenin aklı sarhoş olup, dimağı duruyor.

- Hey ilahi dedi Yürekdede, dağların başka, sehillerin başka. Güneşi alıp götürüyorsun, karanlığı çekip getiriyorsun. Göğü yıldızlarınla donatıyorsun. Dünya şu dağların yükünü kaldırıp götürüyor da, bir kul bir günah işleyen olsa, arş-ı azam titriyor, senin gazabın geçinceye kadar melekler korkudan ölüyor. Ey yüce Rabbim, yarattığın bin bir böcek hakkı için, yarattığın binbir koku hakkı için sen beni bağışla, beni benim amellerimle tartma, bin yıl ömür versen, bin yıl senden gayrisini düşünmeden ibadet etsem verdiğin bir tek göz nurunun, bakıp âlemi görebilmenin, şükürünü eda etmiş olamam. Sen beni bağışlamazsan ben ne yaparım. Sen hiç kimseye muhtaç değilsin ama biz hepimiz sana muhtacız. Sen olmasaydın ne yapardık?

- Ayşe Nine, Yürekdede'nin hemen arkasında onun usul usul söylediklerini dinleye dinleye kendinden geçmeye başladı.

- Zaman zaman titriyor, sarsılıyor ve sıcak gözyaşları döküyordu.

- Derken ikisini de uykunun engin yastıkları çağırıyor, salıncağına alıp salladı.

- İkisi de meleklerin kanatları altında, ötelere uzanan rüyaların tatlı salıncağında, ocaktaki alevi besleyip yaşatan taze hava gibi bir uyku uyudular (Yürekdede ile Padişah, s. 21-23).

Okuma Metni 4.

Sabahleyin gün doğmadan kalktılar. Yine aynı zindelik, aynı çabuklukla göz kapakları açıldı.

Bedende akıl yerini alır almaz, ağızdan dökülen, akla ilk gelen kelime: Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasuluhu...

Yine su yine ibrik. Yine abdest yine namaz...

Bir kez kibleye yönelen derin dikkat, değişik mekânın verdiği enerjilerle dolu

Şimdi kavrayış başka. Bakış zinde. Namaz daha geniş. Yürekdede öyle bir:

- Allahuekber! diyor ki Ayşe Nine bir darbe yemiş gibi sallanıyor.

Deve inim inim iniyor. Bütün böcekler birden susuyor.

Şehrin ışıkları tümünden kararıyor ve fakat onun üzerine doğru başka bir ışık ağmaya başlıyor.

Selâm.

Selâm, selâm, Selâm, selâm, selâm...

Yayıyor, sağa, kâinatın öte ucuna kadar ve sola kâinatın öte ucuna kadar.

Selâm, selâm, selâm, selâm, selâm... (Yürekdede ile Padişah, s. 24-25).

Okuma Metni 5.

Bir şehrin, gece ipil ipil yanan ışıkları ne tefekkür ettirir ihtiyar bir adama?

Ne anlatmış Yürekdede, hangi tefekkürden söz etmiş, bizce bir sır.

Bakalım sonu nasıl gelmiş konuşup kelime üleşmenin?

- Şöyle yürüyüp bir su başı mı arayalım canım, yoksa suyumuz yeter deyip kalalım mı burada?

- Nasıl emredersen, istersen ben gidip bir bakayım, sen yorulma yol yoldaşım, dünya arkadaşım.

- O nasıl bir söz hanım, Allah öte dünyada ikimizi de bir arada dilesin isterim (Yürekdede ile Padişah, s. 28).

Ah pîrim orada beni ne edeceksin, yaşım başım bir hayli, bilirsin Efendimiz cennete yaşlı kadınlar girmeyecek, demiş.

Kime demiş?

-Yaşlı bir kadına demiş.

Kadın ne yapmış?

Üzülmüş.

Sonra ne demiş Efendimiz?

Bakmış ki üzülüyor, ilave etmiş: "Çünkü oraya herkes erkek veya kadın, gencecik olarak girecek."

O hâlde inşallah sen de ben de dâhil olunca, gencecik de olursak, haa?

Öyle de yine de huriler varken...

Yoksa sen hurileri mi kaskanıyorsun şimdiden..

-Ah efendim, nasıl desem, hani kaskanmıyorum desem, eh kuyruklu bir yalan olur.

Yürekdede kıkır kıkır güldü.

- Sana bir şey diyeyim mi dedi.

- Emret, dedi Ayşe Nine, emret yapayım.

- Ben de sana diyecektim ki, kadıncığım, epeydir benden hiçbir şey istemezsin, iste ki yapayım, sen emret bir kere de ben yapayım.

- Aman efendim, dedi Ayşe Nine, o nasıl bir söz, asıl ben senin ayağının türabı olayım, emret kendimi yoluna kurban vereyim.

- Aman gözüme'nuru, sultanım! Bu nasıl bir kelâm? Beni mahcup eder, helâk edersin. Ben senin bir emrini işitmek isterim.

Söz yine naza, kibar sözlere takılıp kalmış, ama sonuçta Yürekdede anlamış ki karısı çok zamandan beri kendini efendisinin hizmetine tam tamına adanmıştır ve bir dileği varsa onu da ancak Allah'tan dilemektedir.

O isteğini Allah, Yürekdede'nin yüreğine ilham ederse olur, etmezse de olmazmış. Ona da razı buna da razı Ayşe Nine!

Bu da ince bir iş dedi Yürekdede içinden, bu da ince bir iş. Yahu bizim hatun bir ulu hatun oluyor git gide. Hem de gözümüzün önünde ama biz farkında değiliz. Allahualem.

El ele tutuşup bir yandan otları ağaçları dolaştılar.

Her birinden bir hatır sordular.

- Toprağa basmaya korka korka, otları ezmekten çekinerek epey gezip gördükten, yakın bir pınar bulup sularını tazeledikten sonra, epeyce ince fikirlere dalıp çıktıktan sonra dönüp dolaşp kıl çadırlarının yanına geldiler (Yürekdede ile Padişah, s. 30-32).

Okuma Metni 6.

Cici hanımım, başımın gözüme'nuru, can yoldaşım, dünya ortağım, de bakalım ne dersin, söyle bakalım ne söylersin.

- Sen söyle de kibar kibar, ben dinleyeyim.

- Elhamdülillah, Allah bize misafirler gönderdi. Hamd olsun onları ağırladık. Önerine de Allah'ın verdiği nimetleri koyduk.

- Hamdolsun, Allah'a şükürler olsun.(aile sevgisi-sayfa 56)

- Hanım hanım, sen işin sonunu duymadın.

O başlarındaki boylu poslu olan zat, bana şöyle şöyle, böyle böyle dedi. Bugün günlerden pazartesi olduğuna göre, ne dersin, birkaç gün daha

buralarda kalıp cumaya oraya mı ineyim, yoksa yarın etimizi kaynatıp, kavurmasını tencereye basıp, ikindiden sonra veya öbürsü gün yola mı çıkalım.

- Sen nasıl münasip görürsün?

- Benim münasip görmem şu. Bana şehre in, şöyle şöyle böyle böyle yap, dedi. Ben de hayır demedim. Olur dedim. Hele bir gideyim, derim.

- İyi, iyi hele bir git bakalım.

- Peki padişahı görünce yanına varayım mı?

- Sen nasıl münasip görürsün?

Benim münasip görmem şöyle, derim ki gitmişken, onu görmüşken, yanına varmışken, bir konuşsam, böyle derim ammaa, aman hanım bu kadarını düşünmek bile bir azim iş. Çok güzel de, bilmem ki..

- Şöyle derim herifim, madem o kelli felli zatlar sana bu akli vermiş, elbet onlar benden iyibilir.

- Yalnız senden mi, benden de iyi bilirler...

- Benden iyi bilirler iyi bilmesine... Senden iyi bilmelerine gelince, sen onlardan iyi bilirsin.

- Hatun bu itimat nerden?

- Bir hatuna kocasından daha iyi düşünen erkek olmaz. En iyi kocası düşünür.

- Bre ne kadar kibarsın. Ne cilvelisin sen, ne şakrak, ne hoşsun...

Yürek dede böyle der demez dirseğiyle onun yanlarını tatlı tatlı dürttü. O da kikir ki- kir güldü.

Sarmaş dola olup, yaşlı yanaklarını birbirine bastılar.

Ayşe nine utanarak gözlerini kapadı.

Yürekdede onun böyle mahçup olduğu zamanlarda yaptığı gibi:

- Hadi hadi de hele, daha de, daha de... dedi.

- Aman efendim, ne diyeyim daha...

- De hele, de hele...

- İlahi.

İkisi de ballı ballı güldüler, gül yaprağına dokunur gibi birbirlerinin kırışık yüzlerine dokundular (Yürekdede ile Padişah, s. 56-59).

Okuma Metni 7.

Hazreti Ömer birini uzak bir vilayete kadı tayin etmişti. O kimse göreve gitmek üzere Hazreti Halifeye vedaya gelince, onu, kucagındaki çocuğunu sevip okşarken, gördü. Ya Ömer dedi, bu halinize taaccüp ediyorum. Şaşıyorum. Ben hiçbir zaman çocuklarımı öpüp okşamadım.

- *Yaa, dedi Hazreti Ömer. O hâlde seni kadılık görevinden hemen geri alıyorum. Zira evlâtlarına muhabbet göstermeyen, halka da göstermez. Çocuklarına merhameti olmayanın halka da merhameti olmaz.*

- *Allah kendindeki merhametin binde biri kadarını yeryüzüne yolladı.*

- *Hayatın başlangıcından kıyamete kadar, bütün insanların ve hayvanların sahip oldukları ve olacakları merhamet duygusunun toplamı, Allah'ın kullarına duyduğu merhametin binde biri. Fakat kulun kula yok merhameti.*

- *Hayvanlarla çeşitli konuşmaları, onlarla ders alınacak çeşitli işleri olan Sultan Peygamber.*

- *Bir gün de şöyle olmuş:*

- *Hazreti Süleyman bir çeşmede elini yüzünü yıkamış.*

Bakmış kimse yok yanında. Ne bir insan ne de bir hayvan, bir kirpiden başka.

O'na:

- *Kirpi, demiş bana yumuşak bir şey getir de elimi yüzümü kurulayayım.*

Kirpi acele koşup minik yavrusunu getirmiş uzatmış Hazreti Süleyman'a.

- *Buyur, demiş bununla kurula.*

Bakmış Hazreti Süleyman kirpiye ve yavrusuna. Yüzlerce diken.

- *Hiç olur mu bununla el yüz kurulamak, diye sormuş kirpiye, git bana doğru dürüst yumuşak bir şey getir.*

- *Ey Allah'ın Nebisi demiş kirpi, bundan daha sevgili ve daha yumuşak bir şey yok ki benim için.*

- *Ne engin bir merhamet hissi anne kirpinin yüreğindeki.*

O olmasaydı anne kirpi yavrusunu yerdı. O dikenler yumuşacık değil, başkalarına olduğu gibi battıcı görünürdü onun da gözüne (Yürekdede ile Padişah, s. 82-84).

8- Sorumluluk

Bireyin yaşadığı çevre ile etkileşimi kaçınılmazdır. Yaşadığı toplumla sürekli iletişim halinde bulunan bir insanın bu birliktelikte çeşitli rolleri vardır. Bu rolleri yerine getirmenin bilincini ifade eden sorumluluk, Türkçe Sözlük'te, "Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorumluluk, mesuliyet." şeklinde tanımlanmıştır.

Sorumluluk duygusunun harekete geçirilmesi hayatın her safhası için gereklidir. Sosyal hayatımızda kendisine yer bulan sorumluluk değeri, dayanışma ve çalışkanlık gibi çeşitli değerlerle ilişkilendirilerek önemli bir erdem haline gelmektedir. Türkçe Öğretim Programında sorumluluk değerine doğrudan yer verilmiştir. Sorumluluk değeri Öğretim Programının Amaçları başlığı altında "Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir.

Sorumluluk, kişinin üzerine aldığı ya da yapmak zorunda olduğu bir iş için gerektiğinde hesap vermesi; aynı zamanda yapılan işin, alınan kararların sonuçlarına katlanabilmesidir (Buhurcu, 2010, s. 1). Sorumluluk kişinin yaptığı işi çok iyi bilmesini, bir işi yapmadan önce dikkatli bir şekilde planlamasını, ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı önlemler almasını, işine yoğunlaşmasını, işinin sonuçlarını takip etmesini, ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmesini ve bundan vicdani olarak rahatsızlık duymasını gerektirir (Baydur ve Diğerleri, 2006, s. 6). Sorumluluk almayı öğrenebilen insan kendine güveni tam, nesnel düşünebilen ve çevresindeki yaşama uyum sağlayabilen bir insan olur (Chapman, 2002, s. 197). Bu değeri taşıyan insanlar üstlendikleri görevleri yerine getirmek için bütün gücüyle çalışır. Şayet başarılı olamaz ise kaçmaz. Aksine olası sonuçlara

katlanmayı tercih eder. Sorumluluk duygusuna sahip olmayan insanlar ise sadece kendi isteklerini dikkate alan, davranışlarının sonuçlarını düşünmeyen vurdumduymaz insanlardır. Gerek mesleklerine gerekse toplum içindeki rollerine göre insan farklı sorumluluklar üstlenir. Vatandaş olmanın, anne baba olmanın, öğrenci olmanın, doktor olmanın sorumlulukları farklı olsa da beklenen şey, üstlenen sorumluluğun ilgili kişi tarafından en iyi şekilde yerine getirilmesidir. Bir ülkenin kalkınabilmesi için sorumluluk duygusunu taşıyan insanlara ihtiyaç vardır. Çünkü sorumlu insan aynı zamanda bilinçli, çalışkan, sözüne güvenilir insan demektir. Bu özelliklere sahip insanlar ülkelerinin çıkarı için gerekli özverilerde bulunarak görevlerini en iyi şekilde yerine getirir. Büyüyünce sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar olabilmeleri için çocuklara bu değer aşılanmalıdır. Onlara bazen görevler vererek, bazense onları sorumluluk değerini yansıtan edebi eserlerle karşılaştırarak sorumluluk bilincine sahip çocuklar yetiştirilmelidir.

Sorumluluk kök değeri müfredatta Kişisel Gelişim, Vatandaşlık Temalarında alt değerler olarak işlenmektedir. Bu kök değer ile ilgili, Cahit Zarifoğlu'nun Yürek Dede ile Padişah isimli eserinden şu metinler aracılığıyla yararlanılabilir:

Okuma Metni 1.

Kim miymiş bunlar? Tam da yedi kişi.

Meğer bunlar, kıyafet değiştirip halk içine çıkan padişahla vezirleri değil miymiş.

Bu padişah, geceleyin ışıkları ipil ipil yanan şehirde eğleşirmiş.

Oradaymış sarayı.

- Hele bir de civar köylere, kurlara, dağlara, yaylalara gidelim, acaba orada neler olur, ne iyilikler, hangi kötülükler döner de haberimiz olmaz, sonra da mesul olur, hesabını veremeyiz demişlermiş. İşte böylece Yürekdede'nin çadırını görmüşlermiş.

- Bir padişah ki âlem başına.

- Dost başına.

- Hatta düşman başına.

- Yani düşman bile olsa, kafir bile olsa onun tahtı saltanatında rahat eder, huzur bulur, derman kazanır.

- Bir padişah ki güzel, boylu poslu, aydınlık bakışlı.

- *Biz diyelim Harun Reşid, siz deyin Fatih Sultan, onlar desin Sultan Süleyman, ben diyeyim Sultan Selim...*

- *Ne güzel isimler bunlar.*

- *Peki ya sahipleri... Hani o zamanlar oğullara, kızlara kızanlara, hep düşüne düşünce, ölçe tarta, incelikle verilirmiş isimler.*

- *Demezlermiş hiç çocuklarına Gök, Kaya, Taş, çiçek miçek.*

- *Ya?*

- *İlle de büyük, güzel büyüklerin isimlerini arayıp bulup verirlermiş ki onlar da onlar gibi dine, Peygambere sadık olsunlar, İslâm'a hizmet etsinler.*

- *İşte Padişahın vezirleri...*

- *Herbiri bir yol, bir değişik çeşni, aynı gülistanın.*

- *Birinin adı, Sarı Saltuklardan İbrahim oğlu Muhammed.*

- *Başvezirmiş bu.*

- *Bir sonraki Hocazadelerden Yunus oğlu Ab- dulkerim.*

- *Bir başka vezir, Çömlekçizâdeler derler, ehli tarîk bir aileden Yakup oğlu Abdülmecid Bir başkası ise devşirmelerden olup soy sopca, Kur'an-ı Kerim'e hürmetiyle Allah onu yüceltmiş, adı ise İshak oğlu Feyzullah.*

- *Bir diğeri, yaşı daha yirmibeş bile değil, Ömer oğlu Abdurrahman.*

- *Ondan sonraki ise genç mi genç, daha tüyleri yeni yeni bitmede, her gören hüznü çehresi karşısında ağlar gibi olmada, kölelikten gelme, akli ve dirayetiyle, ileride Köle Murad ismiyle ün salacak, Mesud oğlu Murad (Yürekdede ile Padişah, s. 44-46).*

9-Vatanseverlik

Vatanseverlik, bir millette olması gereken önemli duygulardandır. Vatanını sevmek, aktarımı yapılması gereken en önemli kavramlar arasında yer almakla birlikte, dayanışma, bağımsızlık ve sorumluluk gibi sosyal değerlerle de yakından ilgilidir.

Bireyin içinde bulunduğu vatani sevmesi, toplumsal dayanışmanın güçlenmesinin doğal

sonucudur. Vatanseverlik kök değeri müfredatta Milli Mücadele ve Atatürk Temasında alt değerler olarak işlenmektedir. Vatanseverlik kök değeri ile ilgili, Cahit Zarifoğlu' da Yürek Dede ve Padişah isimli eseri incelendiğinde Yürekdede'nin sürekli padişaha ve doğal olarak vatana aidiyatı açıkça görülür. Örneğin şu okuma parçasında padişahın gıyabında Yürekdede'nin duygularını açığa vurması ve padişaha dualarda bulunması onun vatanseverliği açıkça görülür:

Okuma Metni 1.

Meğer Padişah tebdil-i kıyafet edip çıktı mı, öldürsen, assan kendini tanıtmaz, açığa vurmazmış.

Böyle bir prensibi varmış.

İşte bu kez de bu gönlü yüce, eli açık, kalbi zinde padişah böyle davranmış.

Ancak ayrılıp giderlerken, demiş ki ihtiyara:

- *Şu karşıda bir şehir var, hiç gittin mi oraya?*

- *Gitmedim, hiç kismet olmadı. Ancak böyle yaylaya giderken, hep burada konaklar, bir veya iki gece ipil ipil yanan ışıklarını seyrederiz. Çok severiz orayı.*

- *Orası payitahttır bilir misin?*

- *Bilmem mi hiç! Ama sen yine de anlat!*

-

- *Rayitaht demek, bir ülkenin, bir imparatorluğun baş şehri demektir. Yani tahtın bulunduğu şehir demektir.*

-*Yani padişahımız efendimizin orada oturduğunu beyan edersin öyle mi oğulcuğum.*

- *Öyle Yürekdede, padişah orada oturur. Nasıl bilirsin onu?*

- *Onu çok yüce, çok adil, çok merhametli bilirim evlâdım. Gönlü bol, yüreği kavi, bileği güçlü olsun. O nice cihatlar etmiş, nice küffar tepelemiştir. Her namazımda onun hem dünyası için hem de ahireti için dua eder ve de Allah saklasın, Allah acısın ona, onun için çok korkarım.*

- *Orası payitahttır bilir misin?*

- *Bilmem mi hiç! Ama sen yine de anlat!*
- *Rayitaht demek, bir ülkenin, bir imparatorluğun baş şehri demektir. Yani tahtın bulunduğu şehir demektir.*
- *Yani padişahımız efendimizin orada oturduğunu beyan edersin öyle mi oğulcuğum.*
- *Öyle Yürekdede, padişah orada oturur. Nasıl bilirsin onu?*
- *Onu çok yüce, çok adil, çok merhametli bilirim evlâdım. Gönlü bol, yüreği kavi, bileği güçlü olsun. O nice cihatlar etmiş, nice küffar tepelemiştir. Her namazımda onun hem dünyası için hem de ahireti için dua eder ve de Allah saklasın, Allah acısın ona, onun için çok korkarım.*
- *Neden korkarsın Yürekdede?*
- *Neden olmasın evlâdım, biz bir kıl çadırla bir kırk tencerenin hesabını öte dünyada nasıl vereceğiz diye tasalanır dururuz. Eğer bir de ona sahip olduklarından ötürü bir iki sual edilse, ne der, ne söyler... Allah, inşallah yardım eder de sualleri kolay kolay cevaplar. İşte bu da onun sıratı. Sırat köprüsü.*
- Padişah zangır zangır titredi.*

10- Yardımseverlik

Yardımseverlik, insanlar arasındaki dayanışma ve birlikteliğin en önemli unsurudur. Bu değer, toplumdaki bireylerin birbirlerine yapacakları her türlü yardım, güçlü değerlerin kabul edilmesi ve sürekli olarak kalıcılığını devam ettirmesi açısından çok önemlidir. Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; yardımseverlik ise yardım etmekten hoşlanma durumudur. (TDK, 1998, s. 23). Yardım severlik iyilik yapmaktır. İyilik, yaşadığımız hayata anlam veren ve bize insanlığımızın değerini anlatan bir davranıştır (Şener, 1997, s. 146).

Yardımseverlik kişinin ailesine, arkadaşlarına, yaşlılara, hayvanlara kısaca ihtiyaç sahibi olan herkese el uzatma, ihtiyaçlarını karşılama eğilimidir. Bu değere sahip olan insanlar çevrelerindeki olaylara ve insanlara karşı duyarlıdır. Bu sebeple ihtiyaç sahibi olanlara yardım etme gereksinimi duyarlar.

İnsanlar bir arada yaşadıkları için birbirlerine ihtiyaç duyar. Yardımseverlik bu ihtiyacı olumlu yönde etkiler. Çünkü bu değeri taşıyan insanlar için birine yardımda bulunmak külfet değil bir zevktir. Yardımsever insanlar herhangi bir dış zorlamayla değil

tamamıyla içten gelen bir dürtü ile insanlara el uzatır; onların sıkıntılarına çare olmaktan büyük mutluluk duyar.

Savaş, deprem, sel gibi büyük felaketlerde insanlar can ve mal kaybına uğramakta; yersiz yurtsuz kalmaktadır. Millet olarak yaşanan bu zor günlerin atlatılabilmesini sağlayan değerlerden biri de yardımseverliktir. Bu zor günlerde insanların birbirine kol kanat germesi, desteklerini esirgememesi insanların yükünü hafifletir. Bu sebeple yardımseverlik her insanın sahip olması gereken bir değerdir. İhtiyacı olan insana para ve erzak yardımında bulunmak, sıkıntılarını dinleyip çözüm bulmaya çalışmak, yabancı bir şehirden ya da ülkeden gelen insanlara yol göstermek yardımseverlik örneklerinden sadece bir kaçıdır. Yardımseverlik her şeyden önce insan olmanın bir gereğidir. Bu sebeple küçük yaşlardan itibaren çocuklara paylaşma duygusu aşılanmalı, onların yardımlaşma duygusu geliştirilmelidir.

Yardımseverlik kök değeri Öğretim Programında yer alan **Temalar ve Konu Önerileri** bölümünde bulunmamaktadır.

Yardımseverlik kök değeri ile ilgili, Cahit Zarifoğlu'nun Yürek Dede ile Padişah isimli eserinden bu değerın öğretimi için şu okuma metinlerinden yararlanılabilir:

Okuma Metni 1.

- *Hanım dedi Yürekdede, daha yol var, ama adım atacak hâlimiz de kalmadı. Burayı da biliyoruz, ama iyicene değil, su var mı yakında bilmem. Şurada konaklayalım derim.*

- *İyi olur, hem de çok iyi dedi kadın. Şöyle bakındılar. Çadır için bir yer beğendiler.*

- *Biraz daha dinlenip başladılar çadır için kazıkları çakmaya ve çadırın iplerini bir bir bağlamaya.*

- *Derken sonuncu kazığa gelince sıra, kazık bir türlü işlemez.*

- *İpin uzanacağı yer belli. Ha bir karış öteye, ha bir karış beriye derken, işlememiş kazık işlememiş.*

- *Hanım demiş ihtiyar, şu kötü kazmayı uzat da, şurada bir taş çıktı hikmet-i ilâhi, sökeyim de yerine kazığı çakayım.*

Ve Yürekdede taşı çıkarmak için bir kaç kazma çalınca, iri bir kazan dolusu altın mücevherat çıkıverdi ortaya.

Şaşkınlık içinde doğruldular, kazanı bütünüyle ortaya çıkarıp kapağını da açınca, büyük definenin karşısında şaşkınlıkla donakaldılar.

Güneş battı batacak.

Yürekdede acele hazırlandı; âsâyı eline aldı.

- Güzel hanımım dedi, sadece Allah'tan dileyince O, bol bol verir. Ancak bu kadar yük, böyle bir servet üzerimizdeyken uyursak bil ki başımız belada. Uyumak var, uyanmamak var. Sonra Allah bize sorar ne ettiniz diye. Onun için hemen şehre iniyorum. Fakir fukarayı toplayıp getireyim. Hepsini üleştirelim yoka yoksula da üzerimizde kalmasın.

Ve Yürekdede, Ayşe Nine'nin dualarıyla düştü yola..

Ayşe Nine bir seccadeye oturdu. Yüreği bu azim emanetin ağırlığı altında titriyordu. Ertesi gün Yürekdede bölgenin en fakirlerinden oluşan büyük bir kalabalıkla, öğleye doğru görününceye kadar da kalkmadı yerinden. Onları görünce şükürlerle doğruldu. Sevinçle Yürekdede'ye doğru koştu.

Baktı ki o, bir küçük deve satın almış. Memeleri süt dolu bir devecik.

Yolda binmeye kıyamamış. Yularından tutmuş getiriyor; nasıl sevinecek diye içten bir gülüşle Ayşe Nine'ye bakıyor.

Okuma Metni 2.

Size bir soğuk ayran getireyim. Sonra da kalın, misafirimiz olun. Yemeği bizimle yeyin. Biz de size dua eder, teşekkür ederiz.

- Âla olur demiş başlarındaki. Zaten bir hayli acıktık. Dağ havası açlığımızı büsbütün kırbaçladı. Kaynak suları bizi her aşa aç eyledi.

Yürekdede destur dileyip yanlarından ayrıldı.

Çadıra girdi.

- Hanım, dedi gelenler aç mı aç. Zavallular hem susamışlar hem acıkmışlar. İlk susuzluklarını bir giderelim. Kırbaylan soğuk su getirdiğimiz, amma da isabet olmuş. Hemen götüreyim.

Yürekdede, bir koşu tası da alıp, kırbayla götürmüş suyu.

- Doldurup verince koca tası, baştaki bey ner- deyse yarısını bir dikmeye, diğer yarısının yarısını da bir dikmeye, geri kalanını da bir dikmeye

derken, suyu üç dikmeye bitirmiş.

- Vah demiş Yürekdede, amma da yanmış içiniz, amma beylerim bu kadar çok içip karnınızı doyurmayın.

Diğerlerine de tas tas soğuk sudan uzatmış.

İri iri yudumlarla, geniş geniş nefeslerle içilmiş.

Bismillah ile elhamdülillah ile. Yürekdede:

- Destur deyip yine ayrıldı, onların yanından.

Çadıra girdi.

- Can yoldaşım, dedi. Bunlar çok kıymetli misafirlere benziyorlar. Allah acıdı bize de, ağırlayalım diye bunları gönderdi. Hani bunlar da gelmeseydi, şu yola çıktığımız iki günden beri, nerdeyse, hani, acep Allah bizi iyice defterden sildi ve unuttu mu haşa, diye içimden geçirmeye başlayacaktım. Ne kadar günahkâr olmalıyız ki, Allah'ı hatırlamak için ya bir izzet ikram olacak, ya bir musibet, ya da bir misafir konuk gelecek. Vah bizim başımıza.

Efendi dur hele, bunları demeye mi geldindi?

- Ne demeye geldim di?

- Allah bize acıdı da misafirler yolladı, diyordun. Doğrusu ben de aklımdan bunları kuruyordum. Allah'a şükürler olsun misafirler geldi bize.

- Evet evet, dedi Yürekdede, şimdi, ne yapacaksın, ne hazırlayacaksın gelenlere.

- Elimizde ne varsa koyacağız ortaya.

- Say hele.

- Bir kazan bulgur pilavı pişirip ne kadar yağımız varsa kızdırıp dökeceğim üzerine. Sonra da iri taslarla soğuk ayran, genişçe sahanımızda tepeleme yoğurt, taş gibi, diün çaldımdı, öyle bir tutmuş ki sorma. Biraz da ekmeğimiz var. Vakit olsa da o kadar daha yapsam.

- İyi, dedi Yürekdede. Çok iyi. Vaktin olacak.

Ama bir yandan gizli gizli bir şey düşünüyor gibi.

- İyi olmaya iyi de...

- Beyim efendim söyle hele!

- Şöyle. Misafirin böylesi bulunmaz ki bulunmaz.

- Doğru diyorsun, doğru...

- Her biri başlı başına bir devletlîya benzer. Bunlar andolsun ki kıymetli misafir. Sanırım her biri başka ülkenin padişahı. Allah bize acıdı da yolladı bunları.

- Ben de öyle düşünüyorum ne hikmetse.

- Eh, böyle olunca böyle mi ağrlamak gerek onları?

- Ya nasıl ağrlamak gerek? Söyle ne yapabilirim beyim efendim, başka yenecek ne var?

- Diyorum ki hanım, Allah bize acıdı da yolladı bunları, yüzümüze baktı hamdolsun, dilim varmıyor ama, gel şu bizim deveciği kesip bunlara ikram edelim. Ne dersin yastık yoldaşım, başımın sultanı?

- Vah dedi Ayşe Nine vah benim karabaşım, kara yazgım. Amanın aman, ben yanmışım helâk olmuşum da haberim yok. Allah sana uzun ömürler versin, benden alsın sana versin. Vah bana ki ben niye daha önce bunu düşünmedim. Dünya malı, dünya hırsı benim gözümü kör etmiş de haberim yok. Vallahi kesip yedirelim biçarelere, iyi olur, âlâ olur (Yürekdede ile Padişah, s. 39--47).

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Değerler eğitimi son zamanlarda önemli bir alan haline gelmiştir. Özellikle edebi eserlerin eğitim öğretimde kullanılabilirliğinin yüksek olduğu dil ve edebiyat dersleri bu eğitimde ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden edebi eserlerin bazı temel değerler etrafında tasnifini sağlamak için yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazldır. Özellikle 2010'dan sonra bu alanda yapılan çalışmalarda önemli bir artış söz konusudur. Konuyla ilgili olarak Yüksek lisans düzeyinde YÖKTEZ veri tabanında bulunan çalışmalar ve içerikleri şu şekildedir:

Tarık Buğra'nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Emin Emrullah Erol'un bu çalışmasında Tarık Buğra'nın başta tarih bilinci, din sevgisi, insan sevgisi, adalet anlayışı; vatan ve millet kavramları olmak üzere pek çok değerın kazanılmasında kullanılabileceği gösterilmiştir.

Ayşe Yamaç'ın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi ve Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi: Halil Kuru'nun bu çalışmasında Ayşe Yamaç'ın eserlerinin değerler eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu, Türkçe dil zenginliği açısından atasözlerinin sınırlı sayıda, ama deyim ve kalıp sözlerin çok fazla kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Değerler eğitimi ve Türkçe dil zenginliği açısından uygun olan Ayşe Yamaç'ın eserleri öğretmen, anne, baba ve çocuklara önerilebileceği belirtilmektedir.

Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Şafak Esen'in bu çalışmasında Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı açısından atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından ise hikâyelerde tespit edilen değerlerin neredeyse tamamının "Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar" ve "Sosyal Hayatla İlgili Telkinler" değer grubuna ait olduğu tespit edilmiştir. Hikâyelerin bireysel ve toplumsal değerlerin eğitiminde daha faydalı olacağı sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları: Tuğba Emirhan'ın bu çalışmasında incelenen eserlerin çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği tespit edilmiştir. Bu sebeple değerler eğitiminde söz konusu çocuk romanlarından yararlanılmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.

Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi: Esra Demirci'nin bu çalışmasında Mevlana'nın Mesnevi'si değerler eğitimi açısından ele alınmış

ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredatında öncelikle verilmesi gereken değerler Mesnevi'de tespit edilmiştir. Mesneviden yararlanarak bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı üzerinde durulmuştur. Özellikle Mesnevi'de yer alan kıssalar, değerler eğitiminde kullanılacak ideal bir materyal olduğu gösterilmiştir.

Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirlerinde Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme: Günay Mehdiyeva'nın bu çalışmasında Mehmet Emin'in şiirlerinde çalışma, vatanseverlik, kahramanlık, doğruluk/dürüstlük, medeniyet, merhamet, vatana, insana, aileye, dile, dine, tarihe sevgi gibi değerler yer almakta olduğu gösterilmiştir.

Osmanlı Dönemi Kadın Divan Şairlerinden Mihri Hatun Divanı'nın Söz Varlığı Unsurları ve Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi: Nigar Başol bu çalışmasında, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (2006)'na göre Türkçe derslerinde yer verilmesi gereken söz varlığı ve değerler tespit edilmiş ve buna göre Mihri Hatun Divanı'nda yer alan şiirlerden, derslerde örnek metin olarak yararlanabileceği gösterilmiştir.

Prences Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması: Bilal Kalyon'un bu çalışmasında kültürel değerlerin korunması ve yozlaşmanın önüne geçilebilmesi için insanların ahlak eğitimine ve değerler eğitimine önem vermesi gerektiğini düşünen Kadriye Hüseyin, Mehâsin-i Hayât'ta okuyucuyu sıkmadan, akıcı bir üslupla değerler eğitimi konularının işlendiği belirtilmiştir.

Yağmur Dergisindeki Hikâyelerde Değerler Eğitimi: Arif Akpınar'ın bu çalışmasında edebiyat dergilerinden biri olan Yağmur'da 2004-2014 yıllarında yayımlanan hikâyelerde toplumsal değerlerin ne kadar yer tuttuğu incelenmeye çalışılmış,, hikâyelerde yer alan değerlerin çerçevesi belirlenmiş. hikâyelerdeki millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler tespit edilip incelenmiş. böylece toplumsal değer aktarımında hikâyelerin rolü, ortaya konmaya çalışılmıştır.

Gülten Dayıoğlu'nun Hikayelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Zekiye Gürsoy Tavuş'un Gülten Dayıoğlu'nun hikâyelerinde değerler eğitimi ve değerlerin oluşumundaki temeller ele alınmış, günümüzdeki birçok problemin değerler eğitimindeki eksiklikler yüzünden yaşandığı düşünülmekte olduğu belirtilmiştir. Değerler eğitimi konusundaki eksiklikleri fark etmek ve değer kazandırma sürecinde nelerin yapabileceğinin bilincinde olma açısından bu hikayelerin önemli olduğu gösterilmiştir. Çalışmada ayrıca değerler eğitimindeki faktörler belirtilmiştir. Aslında değerler eğitimi insan yaşamının

tümüne yayılan bir bütündür çünkü yaşananlar birbirini etkilemekte olduğu ve bunun tek bir mekân ve kısıtlı zamanda kazandırılması mümkün olduğu gösterilmiştir.

Sema Maraşlı'nın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Ayşegül Topbaş'ın bu çalışmasında Sema Maraşlı'nın incelenen masallarında en çok sevgi, aile birliğine önem verme, yardımseverlik, nezaket değerlerinin yer aldığı görülürken, masalarda en az bağımsızlık, sabır, özgürlük, merhamet ve fedakârlık değerlerinin yer aldığı gösterilmiştir.

Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı: Yasemin Katı'nı bu çalışmasında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı başlığı altında yapmış olduğu çalışmada onun, eserleri aracılığıyla çocuklara vermek istedikleri; değer eğitimi ve söz varlığı çatısı altında çocuk eğitimine katkıları gösterilmiştir.

Kabusname'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Sait Okutan'ın bu çalışmasında . Eserin eğitim açısından taşıdığı değer ve değerler eğitimine katkısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmada eserde bulunan değerler, açıklanıp değerlendirilmiş; düşünceler, farklı alanlarda çalışmalar yapan yazarlardan alıntılarla desteklendiği görülmüştür.

Peyami Safa'nın Romanlarında Değerler Eğitimi ve Türkçe: Aydın Sürmeli'nin bu çalışmasında romanlarda "Toplumsal Yozlaşmaya Karşı Çıkma", "Aile Sevgisi ve Ailenin Önemi" ve "Nefisle Mücadele" en çok işlenen değerler olarak tespit edilmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü toplumla iç içe geçirmiş bir yazar olan Peyami Safa, insanımızın yaşam tarzını, değerlerini, düşünce dünyasını eserlerine yansıdığı ver Safa'nın çalışmaya konu teşkil eden romanları, eğitim açısından önemli bir yere sahip olduğu gibi Türkçenin zenginliklerini göstermesi açısından da önemli olduğu gösterilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin Eserlerinde Yer Alan Eğitsel Unsurlar: Hakkı Alabalık'ın bu çalışmasında Türk Milli Eğitim Sisteminde değerler, Türkçe dersinde değerler eğitimi, edebiyatın değerleri aktarmadaki rolü, Hacı Bektaş-ı Veli'nin hayatı, kişiliği, öğretisi ve eseri ile ilgili bir çerçeve oluşturulmuştur. Eserlerde en çok hoşgörü değerine rastlanılmıştır. Hoşgörü değerini sırasıyla aile birliği, dürüstlük, çalışkanlık ve alçakgönüllülük izlemiştir. Misafirperver olma değeri eserlerde hiç tespit edilmemiştir. Eserlerde en az yer alan değerler ise sırasıyla sorumluluk, saygı, fedakârlık ve sabırlı olmadır. Ulaşılan bu verilere bağlı olarak sonuç bölümü yazılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Mustafa Tanrikulu'nun bu çalışmasında Türk çocuklarına, temel değerleri olan saygı, sevgi, hoşgörü, sabır, yardımlaşma, merhamet, şefkat gibi değerleri vermeyi amaçlayan bu kitap oldukça değerli bir eser olduğu gösterilmiştir.

Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Mehmet Emin Yılmaz'ın bu çalışmasında öykülerde en çok aile kurumuna ve birliğine önem verme değerine rastlanmıştır. Öykülerde barış değeri ile ilgili iletilere rastlanmamıştır. Eserlerde en az işlenen değerler sırasıyla adil olma, hoşgörü, iffetli olma, saygı ve vatanseverliktir. Eserlerde değerler eğitimi açısından olumsuz iletilere rastlanmadığı belirtilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'da Değerler: Ali Öncü'nün bu çalışmasında Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur, Oğuz Atay'ın ise Tutunamayanlar romanlarının din eğitiminin hedefleri bağlamında ahlak, ibadet ve inanç eğitiminde var olan yöntemlerin yanında destekleyici bir yöntem olarak kullanılabileceğine gösterilmiştir.

Değerler Eğitimi Açısından Lutfiyye-i Vehbî: Muhammet İkbâl Güler'in bu çalışmasında Sünbülzâde Vehbî'nin "Lutfiyye-i Vehbî" adlı eserinin değer eğitimi noktasında işlevsel olma açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu tespit edildiği ve yapılan araştırmada elde edilen verilerden hareketle Sünbülzâde Vehbî'nin "Lutfiyye-i Vehbî" adlı eserine değer eğitimi sürecinde yararlanılabilecek kaynaklar arasında yer verilmesi gerektiği gösterilmiştir. Ayrıca çalışmada insanlar tarafından benimsenme, başarılı olma, yetkin olma, cesur olma, yaratıcı olma, özgür olma, kendisine saygısı olma, yardımsever olma, dürüst olma, bağışlayıcı olma, sorumluluk sahibi olma, gerçek arkadaşlık, manevi bir hayat, alçak gönüllü olma, dindar olma, kibarlık, anne-baba ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilme, temiz olma gibi değerler gösterilmiştir.

Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi: Serhat Susar bu çalışmasında Dede Korkut Hikâyelerinde öğretim programlarında yer alan 24 değere rastlandığını ve bunlardan insan sevgisinin en çok işlenen değer olduğu göstermiştir. Bu değeri saygı ve aile birliğine önem verme değerleri izlemiştir. Hikâyelerde alçakgönüllülüğün ise en az işlenen değer olduğu belirtmiştir.

Osman Yalçın'ın Hayvan Hikayelerinde Değerler Eğitimi: Melek Selek bu çalışmasında Osman Yalçın'ın hikâyelerinde en çok cesaret değerine yer verildiği ve onu sırasıyla yardımseverlik, sevgi ve merhamet değerlerinin takip ettiği tespit edildiği

göstermiştir. En az yer verilen değerlerin ise sırasıyla kanaatkârlık, ölçülü olmak, hoşgörü, saygı ve sözünde durmak değerleri olduğu saptanmıştır. Alçakgönüllülük değerinin ise zıt değer olarak kibirlenme olarak verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada incelenen 20 hikâye kitabının çocuklara verilmek istenen değerler açısından zengin olduğu görülmüş ve çocuklara özellikle de 'Değerler Eğitimi Projesi' kapsamında okutulabileceğini göstermiştir.

Safahat'ta Değerler Eğitimi Unsurları: Asım Mikail Emer'in bu çalışmasında henüz ülkemizde yeni olan bir konu olarak "değerler ve değerler eğitimi" tüm insanlığın yaşamını direkt etkileyen bir kavram olduğunu ve Millî Şairimiz, "Safahat" adlı eserinde de milletimiz ve gelecek nesil için; "Asım'ın Nesli"nin inşa ve terakkîsi için lazım gelen ve gelecek nesle de intikâl etmesi gereken değerler olduğunu göstermiştir. Bu değerler hem iletişimde hem sosyal ve şahsî hayatta hem de bizim eşref-i mahlûk olarak yaratılmış olmamız gereği bahsi geçen değerlere sahip olmalı ve bu değerleri hayatımızda tatbik etmeliyiz ki "sonucna vararak iyi bir insanın ne olduğunu göstermiştir. Bu yönüyle Âkif, tüm insanlığa, Safahat'ında milletimizin ve "Asım'ın Nesli"nin sahip olması gereken değerleri bu çalışmasında göstermiştir.

Gülsüm Cengiz'in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım: Engin EMİRİ'nin bu çalışmasında Gülsüm Cengiz'in eserlerinde milli ve dini değerlere ulaşılamazken evrensel değerlerden olan yardımseverlik, dayanışma gibi on üç ayrı değere ulaştığını göstermiştir. Yazarın eserlerini evrensel temalar üzerine kurduğu, dünyanın genel sorunlarını konu edindiği ya da çocuklara bilimsel verilerden yararlanarak öğretici eserler kaleme aldığı gösterilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Cihat Küçükkaya'nın bu çalışmasında Akif'in şiirlerinde geçen değerlere yüklediği anlamları irdelemek, tanımlamak, yorumlamak, günümüz eğitim programlarına ve özelde eğitim programlarının muhatabı olan bireye bu değerler vasıtasıyla katkı sunmaya çalıştığı gösterilmiştir. Akif'in eserlerinde sıklıkla gündeme getirdiği değerlerin yeni nesiller tarafından anlaşılmasına katkı sağlayacağı gösterilmiştir.

Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi: Yavuz Selim Memiş bu çalışmasında Âşık Şeref Taşlıova'nın halk hikâyelerinde dinî ve tasavvufî değerlere daha sık yer verdiğini, toplumda olması gereken tüm değerlere anlattığını göstermiştir. Şeref Taşlıova'nın; milli birlik ve beraberlik, vatan ve bayrak sevgisi temalarını da dinî ve tasavvufî temalarla sentezleyerek verdiğini göstermiştir.

Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait Safahat Adlı Eserin

İncelenmesi: Seçil Biçer bu çalışmasında Safahat adlı eseri değer eğitimi açısından zengin içeriğe sahip olduğunu göstermiştir. Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eseri Türkçe öğretimi sürecinde değer eğitimi konusunda yararlanılacak kaynaklar arasında olduğu göstermiştir.

Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitimine Katkısı: Ersu Çirak bu çalışmasında Cengiz Aytmatov'un romanlarında adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri bakımından incelemiş ve toplamda 810 adet veri tespit edildiğini göstermiştir. Cengiz Aytmatov'un incelenen romanlarının değerler eğitimine katkı bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve değerler eğitimi sürecinde yararlanılması gereken kaynaklar arasında olduğunu göstermiştir.

Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri: Funda Gülfidan Aktürk'ün bu çalışmasında Üzeyir Gündüz'ün çocuklar için yazdığı eserlerden hikâye ve romanlarının eğitsel iletilerin; ahlakî, manevî ve karakter geliştirici değerlerin tespit edilmesinde gerekli olduğu gösterilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Yusuf ile Züleyha Kıssası: Ayşegül Büyükbingöl Yağcı'nın bu çalışmasında Yusuf suresinde yer alan değerler ile din eğitimi bağlamında ahlak kavramının, ahlak ile dinin, ahlak ile felsefenin, ahlak ile din eğitiminin ilişkisi gösterilmiştir. Değerler eğitimi bağlamında kıssanın içinde yer alan değerler ve Hz. Yusuf'un hayatında yer alan "İffet" kavramının alanı gösterilmiştir. Kıssanın içerisinde yer alan ve değişen dünya şartlarında anlam kayması yaşamaya başlayan değerlerin, özellikle iffet değerinin hayatımızda yer aldığı konum gösterilmiştir.

Değerler Eğitiminde Edebî Ürünlerden Yararlanma-Nasreddin Hoca Fıkraları: Tuğba Demirtaş'ın bu çalışmasında fıkralarda en fazla özyönelim, uyarılım, hazcılık boyutlarından oluşan yeniliğe açıklık değer tipinin yer aldığı gösterilmiştir. Bu değer tipini iyilikseverlik, evrenselcilik boyutlarından oluşan özaşkınlık değer tipi, uyma, güvenlik, geleneksellik boyutlarından oluşan muhafazakârlık değer tipi, başarı, güç, hazcılık boyutlarından oluşan özgenişletim değer tipleri takip ettiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda Nasreddin Hoca fıkralarının barındırdığı zengin kültür öğeleriyle ulusal ve evrensel değerleri yansıtması bakımından başta Türkçe öğretiminde değer aktarımı olmak üzere, diğer derslerde de okul içi ve okul dışı etkinliklerde kullanılabilecek, ders kitaplarında yer alabilecek metinler olduğu gösterilmiştir.

Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Selçuk Moğol'un bu çalışmasında Safahat'taki metinler çözümlenerek Türkçe ve değerler eğitimiyle bütünleştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Metinlerarası ilişkinin kurulmasında çeşitli yazarların görüşlerine değinilmiştir. Safahat'ın Türkçe eğitimine tarihsel, teorik ve sosyal açıdan etkileri incelenmiş ve değerler eğitimin başlıkları altında birlikte ifade edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe Ders Programı'nda yer alan dinleme, okuma, yazma ve konuşma başlıkları, Sosyal Bilgiler Ders Programı'nda bulunmasına rağmen diğer derslerde de kullanılması mümkün olan yirmi adet değer başlığıyla beraber değerlendirilmiş ve sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bilimsellik ve çalışkanlığın değerlerinin çok kullanıldığı görülen Safahat'ta, Türkçe Eğitimi unsurları da Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Ders Programı'nda yer aldığı şekliyle tespit edildiği gösterilmiştir.

Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: Esra Yılmaz'ın bu çalışmasında Ziya Gökalp'in şiirlerinde vatan sevgisi, millet sevgisi, dini değerler, Türk büyüklerine saygı, kahramanlık ve şehitlik' değerlerine daha çok yer verildiği gösterilmiştir. İnceleme sonunda Ziya Gökalp'in şiirlerinde değer eğitimine önem verdiği gösterilmiştir.

Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikayelerinin Analizi: Latife Kaynak'ın bu çalışmasında değerlerin toplumu bir arada tutan ögeler olup insanlar vasıtasıyla nesilden nesile aktarıldığı ve bu değerlerin toplumdan topluma değişiklik göstereceği gibi zaman içerisinde varlıklarını sürdürüldüğü ya da unutulduğu gösterilmiştir. Toplumun birlik ve beraberliğiyle devamlılığın sağlanmasında bu derece etken olan değerler, duygu ve düşünceleri ifade etmenin yollarından biri olan ve aynı zamanda eğitici özelliği olan edebi eserlerde kimi zaman doğrudan kimi zaman da sezdirme yoluyla vurgulandığı gösterilmiştir. Sevinç Çokum'un eserlerinde toplumun öne çıkan ya da olması gereken değerlerine geniş ölçüde yer vermekte olduğu ve hikâye kitaplarında değerler eğitimine ilişkin temaların verildiğini göstermiştir.

Değerler eğitimi ve edebi metinler ilişkisi daha çok yüksek lisans düzeyinde çalışılmaktadır. Bu yüzden YÖKTEZ veri tabanında doktora çalışmaları bulunmamaktadır. Sistemde değerler eğitimi bağlamında var olan doktora çalışmaları ise ya müfredat ya da program bağlamında değerler eğitimini göz önünde bulundurmuşlardır.

Makale ve bildiri olarak yayımlanmış ve değerler eğitimini esas alan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Bunların bazıları ve içerikleri şöyledir:

Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi:

Murat Özbay ve Esra Karakuş Tayşi bu çalışmalarında Dede Korkut Hikâyelerinin, okul çağının her kademesinde öğrencilere göre seviyelendirilerek bilinçli bir şekilde okutulmalı, bu metinler aracılığıyla millî ve manevi değerlerimizin yeni nesillere kazandırılması gerektiğini göstermişlerdir.

Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi: Ahmet Zeki GÜVEN bu çalışmasında Gülistan ev Bostan adlı iki eserden yazılmasının üzerinden asırlar geçmesine rağmen, hikâyelerindeki gerek özgünlük, gerekse etkileycilik gücü nedeniyle değerler eğitiminde etkin bir şekilde kullanılması gerektiği, özellikle Türkçe ders kitaplarında yer yer bu öykülerden yararlanılmalısı gerektiğini göstermiştir.

Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi: Emine Kolaç bu çalışmasında Türkçe programlarının hazırlanırken medeniyetin kaynağı, kültürlerin beşiği, değerlerin, hoşgörünün hayat bulduğu Anadolu'nun bağrından yetişen ve yüzyıllar öncesinden ayırım yapmadan bütün insanları sevgiyle kucaklayan, hayat görüşleriyle gönüllere taht kuran Mevlana, Hacı Bektaş Veli ve Yunus'un gönülleri okşayan, düşündüren, geçmişten günümüze uzayan sevgi ve hoşgörü felsefelerinden yararlanılmasının gerektiğini ve bu şekilde hazırlanan programlarla yetişecek yeni neslin kültürümüzle olan bağlarının daha da güçleneceği göstermiştir. Aynı zamanda sevgi ve hoşgörü değerlerini temel kaynaklardan öğrendikleri için de öğrencilerin estetik bir zevk kazanacaklarını göstermiştir.

Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı: Halit Karatay bu çalışmasında karakter eğitimi ile ilgili ahlaki ve insani temel değerlerin kazandırılması için öğrenci davranışlarının hem okul hem de aile ile birlikte sürekli gözlenmesi, pekiştirilmesi gerektiğini ve toplumun sürekli gündeminde olan sanatçıların, siyasetçilerin ve sporcuların da bu konuda çocuklara iyi bir model olması gerektiğini göstermiştir. Edebî eserler aracılığıyla yapılmak istenen karakter eğitimi, değer aktarımı öğretmenlerin rehberliğinde öğrencilerle birlikte yapılacak işbirlikli öğrenme etkinliklerine dayalı ahlaki muhakeme yöntemine dayalı eleştirel okuma, dramatizasyon, rol oynama, eleştirel yazma, metin tamamlama ve tahminde bulunma gibi çeşitli öğretim teknikleri ile gerçekleştirilebileceğini göstermiştir.

Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık: Murat Aşıcı bu çalışmasında okuryazarlığın gerçek bir aile değeri ve yaşanan bir durum olmasını, tıpkı diğer aile değerleri gibi aile bireylerinin bu değerini kendi gelişimlerindeki yerini fark etmelerine göstermişlerdir. Diğer taraftan aile bireylerinin, okuryazarlığa hem aile kurumunu hem de toplumu geliştirecek ve ileri götürecek bir değer olarak bakması gerektiğini ve çocuğun

ailede okuryazar bir birey olarak yetişmesinin de buna bağlı olduğunu göstermiştir.

Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri: Süleyman Yiğittir ve Adem Öcal bu çalışmalarında tarih öğretmenleri öğrencilerine “vatan ve millet sevgisi, tarih bilinci ve şuuruna sahip olma, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma, milli ve manevi değerlere sahip olma, birliktelik, saygılı olma, bağımsızlık, İstiklal Marşı ve bayrağa saygılı olma, çalışkanlık” gibi milli değerleri kazandırmak istediklerini göstermişlerdir. Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin, örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve film izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme, biyografi inceletme, araştırma yaptırma, model-örnek olma gibi farklı değer öğretim uygulamaları yaparak bu değerleri kazandırmaya çalıştıklarını göstermişlerdir.

Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış: Nazlı CİHAN bu çalışmasında Türkiye'de değerler eğitiminin değişik evrelerden geçtiğini ve değerler eğitiminin kimi zaman ayrı bir ders olarak okutulduğunu, kimi zaman da diğer derslerin içerisinde öğrencilere verilmeye çalışıldığını göstermiştir. Günümüzde ise değerler eğitiminin, diğer derslerin konuları içerisinde verilmeye çalışılmakta olduğunu bu durumun etkili bir değerler eğitimi verilebilmesi için her şeyden önce rastlantısal olmayan, planlı bir eğitim anlayışı olması gerektiğini göstermiştir.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar ve Değer Sıralamaları: Emine Kolaç ve Ruhan Karadağ bu çalışmalarında öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin algılarının, hayatın anlaşılıp yorumlanmasına ve davranışların biçimlenmesine rehberlik etme işlevi bakımından olumlu olduğunu göstermişlerdir. Türkçe derslerinde değerlerin öğretiminde geziler ve grup çalışmaları gibi uygulamalı etkinliklere ağırlık verilmesi gerektiğini göstermişlerdir.

Yürekdede ile Padişah kitabıyla ilgili yapılan bu araştırma Hakkı Akbalık'ın (2015) çalışmasıyla pekçok yönden benzerlik göstermektedir. Akbalık, Hacı Bektâş-ı Veli'nin eserlerini değerler eğitimi bağlamında ele alarak eğitsel unsurları bakımından incelemiştir. O, “Türkçe, Sosyal Bilgiler ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı'ndaki değerler göz önünde bulundurularak 20 değer yer aldığı bir liste oluşturulmuştur. Eserler, listede yer alan değerler doğrultusunda teker teker taranmıştır. Taramanın ardından elde edilen veriler, her değer için ayrı başlık açılmak suretiyle tanımlamalar yapılmış, değerlerin bulunduğu sayfa numaralarını gösteren tablolar eklenmiştir. Ardından eserlerde değerlerin hangi boyutlarıyla işlendiği alıntılarla ifade edilmiş, değerlerle ilgili sonuçlara ulaşılmıştır” (Akbalık, 2015, s. III). İki çalışmanın birbirinden ayrılan yönü Yürekdede ile Padişah'da sadece Türkçe dersi bağlamında bir çalışmanın yürütülmüş olması ve değerler eğitimi çerçevesinde okul dışı okuma metinlerinin oluşturulmasına odaklanılmış olmasıdır.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Cahit Zarifoğlu'nun Yürekdede ile Padişah adlı çocuk kitabı “Dereler tepeler dağlar aşılınca Yürekdede varmış şehre. Bulmuş ulucamiyi.” gibi söylemleriyle yer yer masalları andırır. Bazen de masallarda kullanılan kalıpları olduğu gibi kullanır. Örneğin “Bir varmış bir yokmuş. Çok zaman da değil, şunun şurasında sadece birkaç asır önce, köylerden birinde yaşlı bir adamla karısı yaşarmış.” söylemi bu alıntılama biçiminin sadece bir tanesidir. Bu kitapta yine Türk kültürünün önemli bir kaynağı olan Dede Korkut Hikayeleri'nde kullanılan söyleme benzer söylemler de yer alır. Dede Korkut'u hatırlatan bazı söylemler şöyledir:

- Cici hanımım, başımın gözümün nuru, can yoldaşım, dünya ortağım, de bakalım ne dersin, söyle bakalım ne söylersin.

- Sen söyle de kibar kibar, ben dinleyeyim (Yürekdede ile Padişah, s. 56).

Yine “Güzel hanımım dedi, sadece Allah'tan dileyince O, bol bol verir.” ifadesi ve birşey dileyince yalnızca Allah'tan dilemek, bunu yaparken de saf bir duygu ve kalpten gelen bir nida ile gerçekleştirmek Dede Korkut'ta da görülen bir anlatım tarzıdır.

Yer yer masallara yer yer de Dede Korkut hikayelerine yaklaşan bu anlatım içinde pek çok ulusal değeri de barındırır. Yapılan inceleme neticesinde kök değerler bakımından zengin olan bu kitaptan üretilen okuma metinleriyle gerek ders ortamında gerekse ders dışı ortamlarda değer eğitimi yapılabileği görülmüştür. Bu inceleme neticesinde şu sonuçlara varılmıştır:

1. Yürekdede ve Padişah kitabından değerler eğiminde kullanılacak 24 metin üretilir. Bu metinlerin kökdeğerler açısından dağılımı şöyledir:

	Adalet	2
	Dostluk	1
	Dürüstlük	4
	Öz Denetim	4
	Sabır	1
	Saygı	2
	Sevgi	7
	Sorumluluk	1

	Vatanseverlik	1
0	Yardıms severlik	1
	Toplam	24

2. Yürekdede ve Padişah kitabında daha çok sevgi temasına uygun bölümler yer almaktadır. Kitabın ana kahramanı olan Yürekdede, Allah'a, eşine, köyüne, hayvanlarına, padişahına sevgiyle bağlı biridir. Bu yüzden tüm durumlarda sevgiyi açığa çıkaran ifadeler yer almaktadır.

3. Yürekdede, azla yetinmeyi bilen, kendi halinde saf bir Anadolu insanıdır. Kendi nefisinden çok diğerlerini düşünmektedir. Bu yüzden çoğu şey ihtiyacı varken bile "Benden daha muhtaç olanlar vardır." deyip isteğini frenleyebilmiş birisidir. Bu yüzden öz denetimi oldukça gelişmiş, kendi nefisine hakim olabilen biridir. Okurlar onun bu erdemli davranışını okurken empati yaparak gelişim gösterebilirler. Metinde öz denetime dair pek çok yer bulunmaktadır. Bunların başlıcaları dört okuma metni biçiminde düzenlenmiştir.

4. Yürekdede, saf duygularla Allah'a bağlanmış, her işinde içi dışı bir, dürüst bir ideal tiptir. Bu yüzden başına kadar gelen ve kendini hatırlatmak için çırpınan padişahın bu uğraşının bile farkına varmamıştır. Ona göre tebdili kıyafet hile hurda işleridir. Metinde dürüstlük erdeminin öğretimi için kullanılabilir bölümler dört okuma metni biçiminde düzenlenmiştir.

5. Yürekdede'de sevgi ağır basıyor gibi görünse de bunun temelinde saygı vardır. O eşine, misafire, köylüsüne büyük bir saygı ve hürmet ile davranmaktadır. Bu yüzden sevgi için kullanılan metinler saygı için de kullanılabilir. Ancak daha belirgin bir saygının öğretimi için iki okuma metni düzenlenmiştir.

6. Yürekdede'de yüksek bir merhamet duygusu vardır. Bu merhametin temelinde acıma değil, adalet mevcuttur. Bu yüzden adalet duygusunun öğretiminde Yürekdede ve Padişah kitabından yararlanılabilir.

7. Diğer duyguların da öğretiminde de bu kitaptan yararlanmak mümkündür.

8. Kitap ilkökul seviyesi öğrencilere hitap edecek boyut ve içeriktedir. Bu yüzden ilkökul üç veya dördüncü sınıflarda kullanılması daha yerinde bir öğretmen davranışı olacaktır.

KAYNAKÇA

Akbalık, H. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Türkiye.

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akimlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.

Akpınar, A. (2015). *Yağmur dergisindeki hikâyelerde değerler eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye.

Aksan, D. (2005). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınları.

Aktürk, F.G. (2012). *Çocukta değerler eğitimi açısından Üzeyir Gündüz'ün eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye.

Akyol, H. (2003). *Metinlerden anlam kurma*. *TÜBAR*, XIII-Bahar, 49-58.

Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt 7, No. 17, 9-26.

Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.

Bacanlı, H. (2011). Değer, değer midir? *Eğitime Bakış*(19), s. 18-21.

Bacanlı, H. (2011). Değer, değer midir? *Eğitime Bakış*,18,18.

Baskın, S. ve Buzlukluğlu Arslan, S. (2016). Metin dışı okumalar ve basın dilinin yazma eğitiminde kullanımı, *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 1, 25-30.

Başol, N. (2016). *Osmanlı dönemi kadın divan şairlerinden mihri hatun divanı'nın söz varlığı unsurları ve değerler eğitimi bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Türkiye.

Başol, N. (2016). *Osmanlı dönemi kadın divan şairlerinden Mihri Hatun Divanı'nın söz varlığı unsurları ve değerler eğitimi bağlamında incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Tezi, Gazi Üniversitesi, Türkiye.

Baydur, E., & Diğerleri. (2007). Değerler eğitimi- sabır. *Envar değerler eğitimi aile kitabı*,4,1-14: <http://www.envar.k.12.tr/files/degerleregitiimi1.pdf>(05.12.2014).

Biçer, S., (2013). *Değerler eğitimi açısından Mehmet Akif Ersoy'a ait Safahat adlı eserin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Türkiye.

Bilgin N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem

Yayıncılık.

Bilhan, S. (1991). Eğitim ve sevgi, türk aile ansiklopedisi. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.

Bridge, B. (2003). *Etik değerler eğitimi*. İstanbul: Beyaz.

Chapman, G. (2002). *Gençler için beş sevgi dili*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *turkish studies*, 429-436.

Çağlayan, A. (2006). *Ahlak pusulası-ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.

Çırak, E. *Cengiz Aytmatov Romanlarının Değerler Eğitimine Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Türkiye.

değerlendirme. *Eğitime Bakış*, Sayı:19, S.4.

Demirci, E., (2016). *Ortaöğretim öğrencilerine yönelik mesnevi temelli değerler eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Türkiye.

Demirel, K. (2006). *Açıklamalı insani terimler sözlüğü*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Demirtaş, T. (2012). *Değerler eğitiminde edebî ürünlerden yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye.

Doğan, İ. (2004). Türk eğitim sisteminde değer sorunu. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (s. 615-633). İstanbul: Dem Yayınları.

Dönmez, B. (2011). 'Öğretmenlik mesleki değerlerinin aşınma sürecine ilişkin bir değerlendirme. *Eğitime Bakış*, 4-19.

Emer, A. M. (2014). *Safahat'ta değerler eğitimi unsurları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye.

Emirhan, T.(2016). *Değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye.

Emiri, E.(2014). *Gülsüm Cengiz'in eserlerine değerler eğitimi açısından bir yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye.

Eren, İ. (2010). Sabır Eğitimi. *İnsan ve Hayat Dergisi*, <http://insanvehayat.com/sabir-egitimi/>, 1.

- Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye.
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'in hikâyelerinin söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Türkiye.
- Güler, M. İ. (2015). *Değerler eğitimi açısından Lutfiyye-i Vehbî*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Türkiye.
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzeride Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (2010). *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürsoy Tavuş, Z. (2015). *Gülten Dayioğlu'nun hikayelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye.
- Güven, A.,Z. (2014). *Gülistan ve Bostan adli eserlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi*. 6-9.
- Hökelekli, H. (2008). Adalet. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 5, 132-137.
- Hökelekli, H. (2009). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Düşünce Yayınları.
- Hökeleli, H. (2006). Değerler odaklı eğitim. *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*,1, 50-55.
- <http://www.milliyet.com.tr/cocugunuza-vereceginiz-en-guzel-hediye--oz-denetim-pembelar-yazardetay-saglik-2051530/>
- [https://www.antoloji.com/cahit-zarifoglu/hayati/-, e.t. 06.04.2018\).](https://www.antoloji.com/cahit-zarifoglu/hayati/-, e.t. 06.04.2018).)
- [https://www.edebiyatvesanatakademisi.com/cumhuriyet-donemi-sairleri/cahit-zarifoglu-hayati-ve-eserleri-515.aspx, e.t. 09.09.2018\).](https://www.edebiyatvesanatakademisi.com/cumhuriyet-donemi-sairleri/cahit-zarifoglu-hayati-ve-eserleri-515.aspx, e.t. 09.09.2018).)
- Kalyon, B. (2015). *Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât adli eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve eserin bugünkü harflere aktarılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi, Türkiye.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies* - 6/1, 1398-1412.

Karip, E. (2014, Mayıs). *Milli eğitim müfredatımız ve değerler*. I. Uluslararası Gençlik ve Kültürel Mirasımız Kongresi'nde sunuldu, Samsun.

Katı, Y. (2015.) *Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Türkiye.

Kavalcı Göktepe, Ö. (2016). "Türkçe eğitiminde metin dışı okuma ve söz varlığının geliştirilmesi: Kuvayi Milliye Destanı'nın kullanımı örneği", *Uluslararası Eğitim, Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2, 1, 39-56.

Kaynak, L., (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikayelerinin analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye.

Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus felsefesiyle Türkçe derslerinde değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55.

Kolaç, E., ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *Elementary Education Online*, 11(3), 762.

Köknel, Ö. (2007), *Çatışan Değerlerimiz*, İstanbul: Altın Kitaplar.

Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi ve dil zenginliği açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Türkiye.

Kurul (2015). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Küçükaya, C.(2014). *Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye.

MEB, Türkçe Dersi Öğretim Programı, (2018).

Mehdiyeva, G.(2016). *Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde değerler eğitimi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye.

Memiş, Y. S. (2013). *Âşık Şeref Taşlıova'dan derlenen halk hikâyelerinde değerler eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye.

Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi Gazete (24.06.1973). Sayı: 14574.

Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve*

değerler eğitimi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Türkiye.

Okutan, S. (2015). *Kabusname'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi, Türkiye.

Öncü, A. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'da değerler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye.

Özbay, M. ve Karakuş Tayşi E.(2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* Cilt: 1, Sayı: 1.

Selek, M. (2015). *Osman Yalçın'ın hayvan hikayelerinde değerler eğitimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye.

Susar, S. (2015). *Dede Korkut Hikâyelerinde değerler eğitimi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Türkiye.

Sürmeli, A. (2015). *Peyami Safa'nın romanlarında değerler eğitimi ve Türkçe.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Türkiye.

Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığı'nun 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Türkiye.

Tanrıkulu, M. (2015). *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kiraat kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye.

Topbaş, S. (2015). *Sema Maraşlı'nın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye.

Yağcı, A.B., (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Yusuf ile Züleyha kıssası.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiye.

Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yılmaz, E., (2012). *Ziya Gökalp'in şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye.

Yılmaz, M., E. (2015). *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun öykülerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye.

Yiğittir, S. ve Öcal A., (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20): 117-124.

